

img1

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

NUTARTIS LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

2021 m. gegužės 25 d.
Vilnius

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, susidedanti iš teisėjų Alės Bukavienės (pranešėja), Virgilijaus Grabinsko (kolegijos pirmininkas) ir Andžej Maciejevski,

teismo posėdyje kasacine rašytinio proceso tvarka išnagrinėjo civilinę bylą pagal ieškovės uždarnosios akcinės bendrovės „Vilniaus energija“ kasacinį skundą dėl Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2020 m. birželio 11 d. nutarties peržiūrėjimo civilinėje byloje pagal ieškovės uždarnosios akcinės bendrovės „Vilniaus energija“ ieškinį atsakovei akcinei bendrovei „Lesto“, kurios teises ir pareigas perėmė akcinė bendrovė „Energijos skirstymo operatorius“, dėl sutarčių nuostatų pripažinimo niekinėmis ir nuostolių atlyginimo priteisimo, išvadą duodanti institucija Valstybinė energetikos reguliavimo taryba.

Teisėjų kolegija

nustatė:

I. Ginčo esmė

- Kasacinėje byloje sprendžiama dėl teisės normų, reglamentuojančių visuomeninio tiekėjo veiklos principus; Vyriausybei pavestą funkciją patvirtinti viešuosius interesus atitinkančių paslaugų sąrašą, nustatyti šias paslaugas teikiančius gamintojus ir šių paslaugų teikimo apimtį kalendoriniams metams; viešuosius interesus atitinkančių paslaugų teikimo tvarką ir teikiant šias paslaugas pagamintos elektros energijos naudojimo tvarką; visuomeninio tiekėjo pareigą vartotojų elektros energijos poreikį tenkinti ekonomiškai naudingiausiu būdu, aiškinimo ir taikymo.
- Ieškovė UAB „Vilniaus energija“ kreipėsi į teismą su ieškiniu atsakovei, kurį vėliau patikslinusi prašė:
 - pripažinti 2013 m. gruodžio 30 d. elektros energijos pirkimo–pardavimo sutarties nuostatas (1.5, 3.2 punktus, priedą Nr. 1, priedo Nr. 3 4 punktą) ta apimtimi, kiek jomis įtvirtinta AB „Lesto“ pareiga iš ieškovės termofikacinių elektrinių Nr. 2 ir Nr. 3 per 2014 metus supirkti ne maksimalų Vyriausybės 2013 m. lapkričio 20 d. nutarimo Nr. 1051 „Dėl viešuosius interesus atitinkančių paslaugų teikėjų ir viešuosius interesus atitinkančių paslaugų teikimo apimties 2014 metams nustatymo“ (toliau – Vyriausybės nutarimas Nr. 1051) 3.1 punkte nustatytą remtinios gamybos apimtį (toliau – RGA) elektros energijos kiekį, o tik elektros energijos techninį minimumą, ir teisę, atsižvelgiant vien į ekonominį naudingumą, papildomai supirkti RGA elektros energiją virš techninio minimumo, niekinėmis ir negaliojančiomis nuo sudarymo momento (lot. *ab initio*);
 - pripažinti 2014 m. gruodžio 29 d. elektros energijos pirkimo–pardavimo sutarties nuostatas (1.5, 3.2 punktus, priedą Nr. 1, priedo Nr. 3 4 punktą) ta apimtimi, kiek jomis įtvirtinta AB „Lesto“ pareiga iš ieškovės termofikacinių elektrinių Nr. 2 ir Nr. 3 per 2015 metus supirkti ne maksimalų Vyriausybės 2014 m. spalio 15 d. nutarimo Nr. 1091 „Dėl viešuosius interesus atitinkančių paslaugų teikėjų ir viešuosius interesus atitinkančių paslaugų teikimo apimties 2015 metams nustatymo“ (toliau – Vyriausybės nutarimas Nr. 1091) 3.1 punkte nustatytą RGA elektros energijos kiekį, o tik elektros energijos techninį minimumą, ir teisę, atsižvelgiant vien į ekonominį naudingumą, papildomai supirkti RGA elektros energiją virš techninio minimumo, niekinėmis ir negaliojančiomis nuo sudarymo momento (*ab initio*);
 - priteisti iš atsakovės 6 339 800 Eur nuostolių atlyginimą už 2014 metus;
 - priteisti iš atsakovės 4 371 900 Eur nuostolių atlyginimą už 2015 metus;
 - priteisti iš atsakovės 6 procentų dydžio metines procesines palūkanas už ieškovės naudas priteistą nuostolių sumą nuo bylos iškėlimo teisme dienos iki teismo sprendimo visiško įvykdymo dienos.
- Ieškovė nurodė, kad 2013 m. gruodžio 20 d. ir 2014 m. gruodžio 29 d. elektros energijos pirkimo–pardavimo sutarčių ginčijamos nuostatos, kuriose įtvirtinta atsakovės pareiga supirkti ne maksimalų Vyriausybės nutarimuose Nr. 1051 ir Nr. 1091 3.1 punktuose nustatytą RGA elektros energijos kiekį, o tik RGA elektros energijos techninį minimumą, ir teisę, atsižvelgiant vien į ekonominį naudingumą, papildomai supirkti techninį minimumą viršijančią RGA elektros energiją, prieštarauja imperatyviosioms teisės aktų nuostatoms, todėl negalioja *ab initio* (nuo sudarymo dienos). Atsakovė, tenkindama vartotojų, kuriems taikomos valstybės reguliuojamos elektros energijos kainos, elektros energijos poreikius, privalėjo supirkti maksimalų RGA elektros energijos kiekį 2014 bei 2015 metais. Atsakovei to nepadarius, ieškovė dėl nesupirkto maksimalaus RGA elektros energijos kiekio patyrė nuostolių. Be to, atsakovė savo veiksmais pažeidė Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo 7 straipsnį ir Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 102 straipsnį. Ieškovei primastos 2013 m. gruodžio 20 d. ir 2014 m. gruodžio 29 d. elektros energijos pirkimo–pardavimo sutarčių ginčijamos nuostatos vertintinos kaip atsakovės piktnaudžiavimas dominuojančia padėtimi, nes jos sukūrė sąlygas atsakovei tenkinti reguliuojamų vartotojų elektros energijos poreikius pasirinkti kitą elektros energijos pirkimo būdą, taip diskriminuojant ieškovę ir pažeidžiant vartotojų interesus. Atsakovė, užimdama dominuojančią padėtį visuomeninio elektros energijos tiekimo Lietuvos Respublikoje rinkoje, ginčo laikotarpiu suformavo savo reguliuojamų vartotojų poreikiams tenkinti skirtos elektros energijos portfelį visai kitaip, nei buvo nustatyta Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos (toliau – VKEKK, Komisija), ir tokiu būdu diskriminavo ieškovę. Atsakovė pasinaudojo ieškovės priklausomumu, nes būtent atsakovei, kaip visuomenei tiekėjai, pagal Viešuosius interesus atitinkančių paslaugų elektros energetikos sektoriuje teikimo tvarkos aprašą, patvirtintą Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012 m. liepos 18 d. nutarimu Nr. 916, (toliau – VIAP) teikimo tvarkos aprašas) yra pavesta supirkti RGA elektros energiją iš termofikacinių elektrinių, o parduodama RGA elektros energiją ne atsakovei, ieškovė negaus visų savo būtinų sąnaudų padengimo.
- Vilniaus apygardos teismas 2017 m. rugsėjo 18 d. sprendimu ieškinį atmetė.
- Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija 2018 m. lapkričio 6 d. nutartimi panaikino Vilniaus apygardos teismo 2017 m. rugsėjo 18 d. sprendimo dalį, kuria atmetas ieškovės reikalavimas priteisti iš atsakovės nuostolių atlyginimą dėl ieškovės diskriminavimo

kitų VIAP teikimo tvarkos aprašo 7.2 punkte nustatytas paslaugas ginčo laikotarpiu teikusių gamintojų ir balansavimo elektros energijos tiekėjo atžvilgiu, ir šią bylos dalį perdavė pirmosios instancijos teisminiam nagrinėti iš naujo; kitą Vilniaus apygardos teismo 2017 m. rugsėjo 18 d. sprendimo dalį paliko nepakeistą.

6. Ieškovė 2019 m. birželio 17 d. pareiškimu dėl ieškinio pagrindo patikslinimo prašė teismo:

- 6.1. pripažinti, kad ieškovė buvo diskriminuojama kitų termofikacinių elektrinių atžvilgiu;
- 6.2. pripažinti, kad ieškovė buvo diskriminuojama balansavimo energijos tiekėjo atžvilgiu;
- 6.3. tuo atveju, jei teismas tenkins 6.1 punkte pateiktą reikalavimą, priteisti ieškovei iš atsakovės 1 724 600 Eur nuostolių atlyginimą už 2014 m. ir 535 000 Eur nuostolių atlyginimą už 2015 m.;
- 6.4. tuo atveju, jei teismas tenkins 6.2 punkte pateiktą reikalavimą, priteisti ieškovei iš atsakovės 6 339 800 Eur kaip nuostolių atlyginimą už 2014 m. ir 4 371 900 Eur kaip nuostolių atlyginimą už 2015 m.;
- 6.5. tuo atveju, jei teismas tenkins 6.1 ir 6.2 punktuose pateiktus reikalavimus, priteisti ieškovei iš atsakovės 6 339 800 Eur kaip nuostolių atlyginimą už 2014 m. ir 4 371 900 Eur kaip nuostolių atlyginimą už 2015 m.;
- 6.6. priteisti iš atsakovės ieškovės naudai 6 procentų dydžio metines procesines palūkanas už ieškovės naudai priteistą nuostolių sumą nuo bylos iškėlimo teisme dienos iki teismo sprendimo visiško įvykdymo dienos.

7. Ieškovė, patikslinusi ieškinio pagrindą, nurodė, kad ginčo laikotarpiu, t. y. 2014–2015 metais, ji teikė viešuosius interesus atitinkančias paslaugas (toliau – VIAP) – elektros energijos gamybą termofikaciniu režimu kombinuotojo elektros energijos ir šilumos gamybos ciklo elektrinėse. Vyriausybės nutarimais Nr. 1051 ir Nr. 1091 buvo nustatytos maksimalios remtinės elektros energijos gamybos (RGA) supirkimo apimtys iš ieškovės eksploatuojamų elektrinių 2014 ir 2015 metais. Ieškovė ir atsakovė, kuriai ginčo laikotarpiu buvo priskirta vykdyti visuomeninio elektros energijos tiekimo veiklą, 2013 m. gruodžio 30 d. ir 2014 m. gruodžio 29 d. sudarytomis elektros energijos pirkimo–pardavimo sutartimis susitarė dėl perkamo ir parduodamo elektros energijos kiekio (elektros energijos gamybos techninio minimumo režimu). Atsakovė, laikydamasi teisės aktų reikalavimų (nepiktinaudžiauti dominuojančia padėtimi, nediskriminuoti elektros energijos gamintojų, elektros energiją įsigyti ekonomiškai naudingiausiu būdu), turėjo ginčo laikotarpiu pagal sutartis supirkti iš ieškovės didesnę elektros energijos kiekį, nei realiai supirko, dėl to ieškovė patyrė nuostolių.

8. Ieškovė nurodė, kad ji buvo nepagrįstai diskriminuojama kitų tokio paties tipo gamintojų atžvilgiu ir supirkimo apimčių iš ieškovės mažinimas niekaip nesusijęs su ekonominiu naudingumu. Nors visų termofikacinių elektrinių elektros energijos supirkimo kainos pagal sutartis su atsakove buvo vienodos ir lygios VKEKK skelbiamoms rinkos kainoms, atsakovė, atsisakydama supirkti tiek pat elektros energijos, lyginant su maksimalia remtinės elektros energijos kvota, kiek supirkdavo iš kitų elektrinių, diskriminavo ieškovę. Tai akivaizdžiai patvirtina, kad atsakovė nesilaikė Vyriausybės nutarimų Nr. 1051 ir Nr. 1091 5 punkte įtvirtinto principo nediskriminuoti gamintojų vienas kito atžvilgiu. Be to, net jei būtų lyginamas elektros energijos supirkimo mastas pagal VKEKK nustatytą kiekvienam gamintojui remtiną gamybos kainą (rinkos kaina plus VIAP dedamoji), atsakovė vis tiek turėtų būti pripažinta diskriminavusia ieškovę kitų termofikacinių elektrinių atžvilgiu. Iš pateiktų duomenų matyti, kad ieškovės TEC-3 elektrinės gaminamos energijos kaina 2014 m. buvo mažiausia, o 2015 m. – antra mažiausia. Tačiau, nepaisant to, 2014 m. iš ieškovės buvo nupirktas mažiausia procentinė dalis remtinės elektros energijos, o 2015 m. – antra mažiausia. Tai įrodo, kad supirkimo mastas buvo didesnis tose elektrinėse, kurių VIAP kaina didesnė dėl to, priešingai nei teigia atsakovė, buvo padaryta žala vartotojams. Tokiu būdu ieškovė negavo pajamų, kurias būtų pagristai gavusi, jei iš visų termofikacinių elektrinių būtų pirktas vienodas procentinis mastas elektros energijos. Dėl šių neteisėtų atsakovės veiksmų ieškovė patyrė 2 259 600 Eur nuostolių.

9. Atsakovė turėjo pareigą supirkti iš ieškovės (kaip ir kitų termofikacinių elektrinių, dalyvaujančių VIAP sistemoje) visą Vyriausybės nutarimu nustatytą maksimalų elektros energijos kiekį ir jo galėjo nesupirkti tik tokiu atveju, jei, vadovaujantis VIAP teikimo tvarkos aprašo 12.3 punktu, reguliuojamų vartotojų poreikis būtų mažesnis, nei nustatytos maksimalios remtinės gamybos supirkimo apimtys. Tai reiškia, kad atsakovė neturėjo neribotos diskrecijos spręsti dėl trūkstamos elektros energijos įsigijimo būdo (iš termofikacinių elektrinių, dvišalėmis sutartimis, biržoje), o turėjo kiekvieną kartą vertinti, kuriuo būdu būtų pasiekta didžiausia ekonominė nauda, t. y. kuriuo elektros energijos įsigijimo būdu kiekvienų konkrečių metų atsakovė galėjo trūkstamą energiją įsigyti pigiausiai (ekonomiškai naudingiausiai). Lygintinu laikotarpiu (vasaros (ne šildymo sezono) periodas šiuo atveju nėra aktualus, kadangi jo metu ieškovė negamino šilumos, taigi ir elektros energijos) 2014 m. pradžioje atsakovės elektros energijos pirkimo tendencijos buvo visiškai kitokios nei 2014 m. pabaigoje ir 2015 m. (tiek pradžioje, tiek pabaigoje). 2014 m. pradžioje atsakovės perkamos elektros energijos kiekis iš ieškovės kito, t. y. darbo dienomis darbo valandomis iš ieškovės buvo užsakomas maksimalus elektros energijos kiekis (160 MW), o nakties bei išeiginių laikotarpiu – minimalus (ieškovės technologinis minimumas, 74 MW). Tačiau nors su VIAP susijęs teisinis reguliavimas nepasikeitė, jau 2014 m. pabaigoje (ir visus 2015 m.) atsakovė iš ieškovės ėmė pirkti pastovų dydį elektros energijos, kuris yra lygus ieškovės technologiniam minimumui (74 MW). Atsakovė, nusprendusi elektros energiją pirkti kaip balansavimo energiją iš AB „Lietuvos energijos gamyba“, o ne iš ieškovės (iki nustatytos maksimalios apimtys), už elektros energiją permokėjo (sumokėjo daugiau, nei būtų sumokėjusi ieškovei): 2014 m. lapkričio mėnesį – 1 649 941 Lt, gruodžio mėnesį – 854 286 Lt, o 2015 m. lapkričio mėnesį – 46 852 Eur (161 771 Lt), t. y. iš viso atsakovė permokėjo AB „Lietuvos energijos gamyba“ 2 665 998 Lt (772 126 Eur). AB „Lietuvos energijos gamyba“ yra tos pačios įmonių grupės įmonė kaip ir atsakovė. Atsakovės atsisakymas pirkti elektros energiją iš ieškovės nuo 2014 m. lapkričio nebuvo grindžiamas ekonominiu naudingumo kriterijumi, o veikiau buvo nulemtas siekiu padidinti susijusios įmonės „Lietuvos energijos gamyba“ pajamas, gaunamas už balansavimo elektros energiją. Atsakovės teiginiai, neva ekonominiame naudingume įvertinti turėtų būti lyginama VKEKK nustatyta remtinės gamybos kaina (rinkos kaina plus VIAP dedamoji) su biržos kaina, yra nepagrįsti, nes 2014 m. pradžioje atsakovė akivaizdžiai lyginimui naudojo ieškovės ir atsakovės sutartyse nustatytą kainą. Šios aplinkybės įrodo, kad atsakovė diskriminavo ieškovę balansavimo energijos tiekėjo (AB „Lietuvos energijos gamyba“) atžvilgiu. Atsakovės iš balansavimo energijos tiekėjo pirkti kiekiai buvo tokie dideli, kad net ir pirkus tik dalį tos energijos iš ieškovės, ieškovė būtų pasiekusi maksimalią Vyriausybės nutarimu nustatytą remtinę energijos kvotą. Tai kartu reiškia, kad ieškovė būtų padengusi visas energijos gamybos sąnaudas ir nebūtų patyrusi su tuo susijusių nuostolių. Atsakovės ieškovei sukelti nuostoliai, diskriminuojant ieškovę balansavimo energijos tiekėjo atžvilgiu, apskaičiuotini kaip remtinės elektros energijos gamybos nuostolis / nepadengtos ieškovės energijos gamybos sąnaudos, kurios nebuvo padengtos, nes atsakovė pasirinko energiją pirkti iš kito subjekto (2014 m. šie nuostoliai sudarė 6 339 800 Eur, o 2015 m. – 4 371 900 Eur). Jei ieškovė nebūtų buvusi diskriminuota balansavimo energijos tiekėjo atžvilgiu, iš ieškovės būtų supirktas visa maksimali priskirta remtinės elektros energijos kvota.

10. Ieškovė taip pat nurodė, kad ekonominiame naudingume įvertinti turi būti naudojama ieškovės ir atsakovės sutartyse sutarta kaina, o ne VKEKK nustatyta kaina (apskaičiuojama kaip rinkos kaina plus VIAP dedamoji), kadangi priešingu atveju būtų paneigti pagrindiniai VIAP tikslai ir paskirtis. Viešieji interesai elektros energetikos sektoriuje įstatymų leidėjo apibrėžti kaip „veikla ar neveikimas elektros energetikos sektoriuje, tiesiogiai ar netiesiogiai susiję su valstybės energetiniu ir (ar) visuomenės saugumu, elektros energetikos sistemos darbo saugumu ir patikimumu, elektros energetikos sektoriaus neigiamo poveikio aplinkai mažinimu, energijos išteklių diversifikavimu ir kitais šiam įstatyme numatytais darnios elektros energetikos sektoriaus plėtros tikslais.“ Taigi, viešuosius interesus atitinkančių paslaugų teikimas nėra sietinas tik su tiesioginio ekonominio naudingumo vartotojams kriterijais. Šių paslaugų teikėjams susiformavusi paslaugos teikimo savikaina visada yra didesnė nei įprasta konkurencinėje rinkoje. Todėl liberalios, konkurencija ir tik mažiausios kainos principu paremtos rinkos sąlygomis šios paslaugos negalėtų būti teikiamos. Tačiau tokios paslaugos yra naudingos ir vertingos ne finansiniu požiūriu, o kitais valstybės nustatytais svarbiais kriterijais, pavyzdžiui, jos padeda užtikrinti valstybės energetinį saugumą, energetikos sistemos patikimumą, padeda mažinti neigiamą poveikį aplinkai. Kitaip tariant, šios paslaugos padeda pasiekti valstybės nustatytus tikslus, kurie yra nustatyti viešojo intereso naudai. Siekiant įstatyme

įtvirtintų tikslų, valstybė nustato tam tikros rūšies elektros energijos gamybos skatinimą, nors tokios gamybos sąnaudos ir viršija susiformavusias rinkos kainas. Būtent todėl šioms paslaugoms įstatymų leidėjas suteikė specialų režimą, siekdamas užtikrinti, kad tokios paslaugos būtų teikiamos. Taigi, VIAP yra susietos ne su ekonomine nauda, o su kitais gėriais. Dėl pirmiau nurodytų priežasčių už viešuosius interesus atitinkančių paslaugų teikimą susidariusios įmonių sąnaudos yra dengiamos formuojant du atskirus pajamų šaltinius. Vienas pajamų šaltinis yra per elektros energijos pardavimą, ir kitas – per atskirai formuojamą viešuosius interesus atitinkančių paslaugų biudžetą. Pirmoji lėšų dalis yra mokama kaip kaina už prekę (už patiektą elektros energiją). Ji užtikrinama VKEKK paskelbus prognozuojamą elektros rinkos kainą, už kurią VIAP teikėjai privalo parduoti, o visuomeninio tiekėjo licenciją turinti įmonė (šiuo atveju atsakovė) privalo supirkti elektros energiją. Antroji lėšų dalis yra mokama už suteiktą viešuosius interesus atitinkančią VIAP paslaugą (už tai, kad gamintojas gamina energiją termofikacinėse elektrinėse). Ji užtikrinama suformavus specialų VIAP fondą, kuris surenkamas iš galutinių vartotojų, prijungtų prie elektros tinklo nustačius ir paskelbus specialią elektros energijos transportavimo dedamąją, įvardytą kaip VIAP dedamoji. Šių VIAP lėšų administratoriumi Vyriausybės sprendimu paskirta UAB „Baltpool“. Lėšas iš galutinių elektros vartotojų į VIAP fondą surenka arba elektros skirstomojo tinklo operatorius (iš vartotojų, prijungtų prie skirstomojo tinklo), arba sistemos operatorius (iš vartotojų, prijungtų prie perdavimo tinklo) ir perveda paskirtajam VIAP lėšų administratoriui. Atitinkamai UAB „Baltpool“ apmoka VIAP teikėjams už atliktą VIAP paslaugą pagal atskirą VIAP lėšų apmokėjimo sutartį su VIAP teikėjais. Taigi, atsakovės mokama energijos kaina ir UAB „Baltpool“ mokamos VIAP lėšos yra skirtingos kategorijos, kadangi jomis mokama už skirtingą gėrį. Jau vien dėl šių aplinkybių, lyginant, ar naudingiau įsigyti energiją biržoje, ar pirkti iš VIAP sistema remiamų gamintojų, į tokį lyginimą negali būti įtraukiamos VIAP lėšos, kadangi jos nėra mokamos kaip kainos dalis už elektros energiją. Toks lyginimas, sprendžiant dėl ekonominio naudingumo, suteiktų laisvę atsakovei niekuomet nepirkti VIAP remiamos energijos nei iš ieškovės, nei iš kitų VIAP lėšomis remiamų subjektų. Tokiu būdu atsakovė įgytų energetikos politikos formavimo funkciją, nors VIAP paslaugų sąrašą ir kasmetines apimtis tvirtinti pavesta Vyriausybei. Jei atsakovei būtų suteikta diskrecija nuspręsti nepirkti valstybės skatinamų paslaugų, tokiu būdu taupant VIAP lėšas, kiltų grėsmė kitiems gėriams, kuriems pasiėkti buvo nustatyta VIAP. Ekonominis VIAP aspektas, įskaitant ir tai, kiek dėl to pakils energijos kaina galutiniam vartotojui, Vyriausybė vertina prieš apsisprendama, ar konkreti paslauga yra remtina (Lietuvos Respublikos elektros energetikos įstatymo (toliau – EEĮ) 74 straipsnio 5 dalis). Vyriausybei jau įvertinus, ar konkreti paslauga yra remtina kaip VIAP, jos ekonominės sąnaudos nebeturi būti vertinamos, o tuo labiau to negali daryti atsakovė, kuri energiją turi supirkti už valstybės regulatoriaus nustatytą kainą, nemokėdama jokios VIAP lėšų dalies.

II. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų procesinių sprendimų esmė

11. Vilniaus apygardos teismas 2020 m. sausio 28 d. sprendimu ieškinį tenkino iš dalies: pripažino, kad ieškovė buvo diskriminuojama kitų termofikacinių elektrinių atžvilgiu, ir priteisė ieškovei iš atsakovės 1 724 600 Eur nuostolių atlyginimą už 2015 m. (iš viso 2 259 600 Eur), 6 procentų dydžio metines procesines palūkanas už priteistą nuostolių sumą nuo bylos iškėlimo teisme dienos 2014 m. kovo 24 d. iki teismo sprendimo visiško įvykdymo dienos; atmetė kitus ieškino reikalavimus.
Dėl ieškovės diskriminavimo kitų termofikacinių elektrinių atžvilgiu
12. Pirmosios instancijos teismas nurodė, kad teisinis reguliavimas įtvirtina draudimą diskriminuoti VIAP teikiančius subjektus bet kokiais pagrindais tiek tarpusavyje, tiek su kitais subjektais (EEĮ 6 straipsnio 1 dalies 8 punktą, 31 straipsnio 1 dalies 11 punkto redakcijos, galiojusios 2014–2015 metais, Vyriausybės nutarimų Nr. 1051 ir Nr. 1091 5 punktą).
13. Teismas sutiko su ieškovės argumentu, kad ekonominis naudingumas negali būti atsakovės vertinamas jau vykdant Vyriausybės sprendimus dėl VIAP, nes šį kriterijų vertina Vyriausybė, o atsakovės veiksmai neatitinka nediskriminavimo principo.
14. Nors teisinis reguliavimas ir ginčo šalių sudarytos sutartys dėl elektros energijos pirkimo–pardavimo negalėjo sukurti ieškovei lūkesčio, kad bus supirkta maksimalus visą remtiną energijos kvotą atitinkantis energijos kiekis, tačiau atsakovė nepateikė jokių objektyvių kriterijų, kuo remdamasi nusprendė, kokią konkretų kiekį pirkti iš kiekvienos termofikacinės elektrinės, atsižvelgiant į tai, kad atsakovė pirko elektros energiją ir virš jos nurodyto techninio minimumo kriterijaus. Kadangi atsakovė mokėjo vienodą kainos dalį visoms termofikacinėms elektrinėms, toks sprendimas nepaaiškinamas ir lėšų taupymu.
15. Ieškovės gaminama elektros energija buvo viena pigiausių iš visų termofikacinių elektrinių, vertinant VKEKK nustatytą kainą su VIAP kainos dedamąją, kurią turėjo išmokėti VIAP lėšų administratorė UAB „Baltpool“. Atsakovei pasirinkus pirkti elektros energiją ne iš ieškovės, o iš kitų termofikacinių elektrinių, valstybė sumokėjo daugiau VIAP lėšų, nei būtų sumokėjusi, jei energiją būtų pirkusi iš ieškovės.
16. Jei atsakovė būtų pirkusi elektros energiją iš visų termofikacinių elektrinių vienoda procentinės dalies išraiška nuo viso priskirto maksimalaus remtiną elektros energijos kiekio, bendros VIAP lėšos būtų buvusios mažesnės, t. y. 2014 metais – 28 491 tūkst. Lt, o 2015 metais – 315,577 tūkst. Lt. Atsakovei nepaneigus šių duomenų, buvo paneigtas ekonominio naudingumo kriterijaus taikymas.
17. Galiojantis teisinis reguliavimas, įtvirtintas EEĮ, sukuria tokią VIAP sistemą, kurioje būtent Vyriausybė nustato, kokia paslauga laikytina VIAP ir kurie subjektai tokias paslaugas teikia. Tokį sprendimą Vyriausybė priima, atsižvelgdama į valstybės energetinį ir visuomenės saugumą, elektros energetikos sistemos darbo saugumą ir patikimumą bei neigiamą poveikio aplinkai mažinimą, energijos išteklių diversifikavimą bei kitus darnios sektoriaus plėtros tikslus. Be to, Vyriausybė taip pat įvertina ir ekonominio pagrįstumo bei mažiausių sąnaudų ir poveikio elektros energijos kainai galutiniams vartotojams kriterijus. Tik Vyriausybė, nustatydamą elektros energijos supirkimo kvotas, atlieka kompleksinę sąnaudų ir naudos analizę, vertindama efektyvių termofikacinių elektrinių gamybos poveikį gamtos saugos požūriui, poreikį gaminti elektros energiją būtent Lietuvoje, taip pat tai, kokią įtaką tai turės galutiniams vartotojams nustatomoms kainoms.
18. Pirmosios instancijos teismas, atsižvelgdamas į Vyriausybės nutarimų Nr. 1051 ir Nr. 1091 5 punkte įtvirtintą reglamentavimą, taip pat į VIAP teikimo tvarkos aprašo 12.3 punkte nustatytą reglamentavimą, nusprendė, kad mažinti remiamos elektros energijos supirkimo iš gamintojų apimtį galima vieninteliu atveju: kai atsakovės, kuri yra visuomeninė elektros energijos tiekėja, vartotojų elektros energijos poreikis yra mažesnis nei supirkimo kvotas gavusių gamintojų norimas (galimas) pagaminti elektros energijos kiekis.
19. Atsakovė iš esmės vienodas paslaugas teikiančius subjektus vertino skirtingai, nes vienintelės aplinkybės, dėl kurios galėtų būti mažinama supirkimo apimtis (atsakovės vartotojų poreikis mažesnis nei supirkimo kvotas gavusių gamintojų norimas (galimas) gaminti elektros energijos kiekis), nebuvo visą 2014 ir 2015 metų laikotarpį.
20. Tiek ieškovė, tiek ir kitos termofikacinės elektrinės elektros energiją atsakovei pardavinėjo už vienodą kainą. Kadangi didžiausios termofikacinės elektrinės yra skirtingo galingumo ir yra skirtinguose miestuose, atsakovė iš jų supirko skirtingą faktinį elektros energijos kiekį. Tai, kad superkami kiekiai negali būti lygtis, matuojant juos kWh, pagrindžia ir Vyriausybės nutarimuose Nr. 1051 bei Nr. 1091 maksimalaus supirktino remtiną elektros energijos kiekio diferencijavimas pagal konkrečios termofikacinės elektrinės galingumą.
21. Pirmosios instancijos teismas nusprendė, kad ieškovė turėjo pagrįstą lūkestį, jog atsakovė įgyvendins nediskriminavimo principą, užtikrindama visoms termofikacinėms elektrinėms vienodą proporciją nuo paskirtos maksimalios kvotos, kad bus taikomas aiškus, nedviprasmiškas ir objektyvus kriterijus atsakovei priimant sprendimus dėl perkamos remiamos elektros energijos kiekio. Tuo tarpu atsakovė patvirtino, kad pagrindinis kriterijus buvo techninis kiekvienos elektrinės minimumas, kurio dydis objektyviai neapibrėžtas ir, kaip teigė atsakovė, buvo nustatomas pasitikėjimo pagrindu pagal termofikacinių elektrinių pranešimus. Atsakovė nepagrindė, kokių objektyvių kriterijų remiantis buvo nustatomas energijos kiekis, superkamas viršijant techninio minimumo ribą. Be to, ieškovė pagrįstai nurodė, kad atsakovė, siekdamas iš

kogeneracinių elektrinių supirkti vienodą pagamintos energijos proporcinę dalį, turėjo per metus šią proporciją reguliuoti ir sureguliuoti baigiantis metams.

22. Pirmosios instancijos teismas, atsižvelgdamas į kiekvienos iš didžiųjų termofikacinių elektrinių faktiškai nupirkto elektros energijos kiekio santykį su maksimalia kvota (procentinė išraiška), taip pat į tai, kad visų termofikacinių elektrinių elektros energijos supirkimo kainos pagal sutartis su atsakove yra vienodos ir lygios VKEKK skelbiamoms rinkos kainoms, nusprendė, kad atsakovė, atsisakydama supirkti tiek pat elektros energijos, kiek supirkdavo iš kitų elektrinių, diskriminavo ieškovę.

23. *Diskriminacija pagal Konkurencijos įstatymo 7 straipsnį yra nustatoma tuomet, kai dominuojantis subjektas panašioje padėtyje esantiems kontrahentams taiko skirtingas sąlygas. Kadangi aptariamos atsakovės sutartys su kitomis kogeneracinėmis elektrinėmis iš esmės reguliuoja lygiavėrių paslaugų teikimą, t. y. tokių pačių produktų pirkimą ir pardavimą, tai leidžia teigti, jog šios sutartys yra panašaus pobūdžio (lygiavėriai sandoriai) Konkurencijos įstatymo 7 straipsnio 3 punkto prasme. Konkurencijos įstatymo 7 straipsnyje įtvirtintas draudimas diskriminuoti yra taikomas, nepriklausomai nuo to, ar diskriminuojami dominuojančio subjekto kontrahentai veikia toje pačioje atitinkamoje rinkoje, t. y. nepriklausomai nuo to, ar jie tarpusavyje konkuruoja.*

Dėl ieškovės nediskriminavimo balansavimo energijos tiekėjo atžvilgiu

24. *Sprendamas dėl ieškovės diskriminavimo balansavimo energijos tiekėjo atžvilgiu, pirmosios instancijos teismas nustatė, kad balansavimo elektros energija prekybą organizuoja elektros perdavimo operatorė AB „Litgrid“, privalanti užtikrinti pagaminamos ir suvartojamos elektros balansą. Prekyba balansavimo energija vyksta tarp balansavimo energijos tiekėjų ir perdavimo sistemos operatorės AB „Litgrid“. Atsakovė ir AB „Lietuvos energijos gamyba“ sudarė balansavimo elektros energijos tiekimo sutartis, kurių dalykas buvo likutinės elektros energijos kiekio pateikimas. Atsakovė iš AB „Lietuvos energijos gamyba“ pirkė ne tik balansavimo energiją, bet naudojo AB „Lietuvos energijos gamyba“ tarpininkavimo paslaugomis, perkant biržoje įprastą elektros energiją. Balansavimo elektros energijos srutai, kurių tikslus kiekis ir kaina nėra žinomi atsakovei, nes ji nėra AB „Litgrid“ ir AB „Lietuvos energijos gamyba“ santykių dalyvė, nebuvo atskleisti, o juos patvirtinantys įrodymai nebuvo pateikti į bylą, nes elektros energija judėjo (ir buvo apskaitoma) tarp AB „Litgrid“ ir AB „Lietuvos energijos gamyba“. Dėl šios priežasties pirmosios instancijos teismas nusprendė nesant galimybės neabejotinai nustatyti atsakovės pirktos balansavimo energijos apimtį. Atsižvelgdamas į tai, teismas pripažino neprodytu faktinį ieškovės nupirkto balansavimo energijos kiekį bei aplinkybę, kokia dalimi buvo pažeisti ieškovės lūkesčiai dėl jos nediskriminavimo AB „Lietuvos energijos gamyba“ atžvilgiu, perkant balansavimo energiją.*

25. *Pirmosios instancijos teismas pabrėžė, kad, remiantis Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. lapkričio 6 d. nutartyje pateiktu išaiškinimu, įpareigojimas visuomeniniam tiekėjui (atsakovei) pirkti elektros energiją ekonomiškai naudingiausiu būdu reiškia elektros energijos įsigijimą tokiu būdu, kuris lemia mažiausią kainą elektros energijos vartotojams. Ekonominis naudingumas vartotojui turi būti nustatomas palyginant galutinę supirkimo iš gamintojo kainą, kurią sudaro atsakovės mokamos kainos ir VIAP lėšų dalies suma, su elektros energijos įsigijimo biržoje kaina.*

26. *Kaip 2018 m. lapkričio 6 d. nutartyje konstatavo Lietuvos apeliacinis teismas, 2014–2015 metais galiojusiu teisiniu reguliavimu ieškovei nebuvo sukurtas teisinis lūkestis, jog maksimaliu dydžiu apibrėžta remtinų gamybos apimtis bus visa išpirkta. Ieškovė ir atsakovė, įgyvendinamos savo autonomiją komerciniuose teisiniuose santykiuose, kuri neatsiejama nuo sutarties laisvės ir dispozityvumo principų, dvišalėse elektros energijos pirkimo–pardavimo sutartyse savanoriškai įtvirtino imperatyvomis teisės normomis neuždraustą sąlygą, kad atsakovė pirkė, o ieškovė parduos techninio minimumo gamybos režimu pagamintą remtiną elektros energijos apimtį su papildomų kiekių suderinamą galimybę, ir savo priveroles atsakovė įvykdė tinkamai. Atsižvelgiant į atsakovei pavestą priedermę išlaikyti teisingą pusiausvyrą tarp visuomenės (vartotojų) ir gamintojų interesų, atsakovei atsirado ne tik teisė, bet ir pozityvi pareiga pasinaudoti pigesnės elektros energijos pasiūlos šaltiniais, pvz., „Nord Pool“ birža.*

27. *Skirtumas tarp faktinio atsakovės elektros energijos poreikio ir iš termofikacinių elektrinių nupirktų elektros energijos kiekių buvo įsigytas „Nord Pool“ biržoje ne tiesiogiai pačios atsakovės, bet pasitelkiant trečiąjį asmenį – AB „Lietuvos energijos gamyba“, kuri veikė atsakovės pavedimu. Prekių tiekimo (tarpininkavimo) sandorių, įformintų balansavimo energijos tiekimo sutartimis, dalykas negali būti sutapatintas su ieškovės vykdyta prekių gamybos ir tiesioginio realizavimo veikla. Atsakovė vykdė neutralų elektros energijos pirkimą biržoje, todėl jos pasirinkimas pirkti pigesnę elektros energiją biržoje (t. y. VIAP lėšų sutaupymas), o ne iš ieškovės, reiškė veikimą vartotojams ekonomiškai naudingiausiu būdu, taigi nėra neteisėtas veiksmas, dėl kurio atsakovei galėtų būti taikoma civilinė atsakomybė.*

Dėl priežastinio ryšio ir žalos dydžio

28. *Pirmosios instancijos teismas pripažino įrodytais atsakovės neteisėtus veiksmus, žalos dydį ir priežastinį ryšį (Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – [CK](#)) 6.247 straipsnis, 6.249 straipsnio 1 dalis). Jei ieškovė nebūtų diskriminuota kitų termofikacinių elektrinių atžvilgiu, likusi dalis jos patirtų sąnaudų būtų buvusi padengta.*

29. *Teismas nusprendė priteisti ieškovei iš atsakovės 1 724 600 Eur žalos atlyginimą už 2014 m. ir 535 000 Eur žalos atlyginimą už 2015 m., kuris apskaičiuotas kaip skirtumas tarp faktiškai pagamintos ir supirkto elektros energijos.*

30. *Ieškovės 2014 m. patirtus nuostolius patvirtino ir Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija, koreguodama šilumos kainas 2016 m. (VKEKK 2016 m. spalio 14 d. nutarimas Nr. O3-318). Valstybinė energetikos reguliavimo taryba (toliau – ir VERT) savo išvadoje nurodė ir tai, kad būtent pagal maksimalias Vyriausybės nustatytas remtinų elektros energijos kvotas buvo įvertintos ir atitinkamai 2012 bei 2013 metų korekcijos dėl prognozuotų ir faktinių kuro (gamtinių dujų) kainų neatitikimo. Tai reiškia, kad visas šias kompensacijas dėl kainų neatitikimo, nustatytas kainodaroje, ieškovė galėjo gauti tik tuo atveju, jei būtų pardavusi visą numatytą remtinų elektros energijos gamybos maksimalią kvotą. Aptariama korekcija yra kainodaroje nustatyta kompensacija dėl faktiškai kitokių sąnaudų, nei prognozuota (kuro kainų pokyčio), o ne VIAP skatinimas. Tai reiškia, kad atsakovei vienašališkai nusprendus taupyti valstybės iš anksto nustatytas ir apskaičiuotas VIAP lėšas, atsakovė savo veiksmais kartu nulėmė ir tai, kad ieškovei nebuvo kompensuotos visos faktinės sąnaudos gaminant remtiną elektros energiją.*

31. *Teismas pabrėžė, kad Valstybinė energetikos reguliavimo taryba savo išvadoje patvirtino AB „Vilniaus energija“ apskaičiuotą 979 500 Eur sumą, kaip 40 proc. dydžio ieškovės nuostolius, patirtus iš elektros energijos gamybos veiklos 2014 m. Ši suma buvo įtraukta į ieškovės taikomų šilumos kainos dedamųjų skaičiavimą, t. y. dalis jos buvo kompensuota šilumos vartotojų per nustatytą šilumos kainą (tai patvirtinama ir VERT atsakyme į 5 klausimą). Tokiu būdu VERT pripažino, kad, supirkus didesnę elektros energijos, nei kad faktiškai 2014 ir 2015 m. supirko atsakovė, ieškovė nebūtų patyrusi pagrįstų nuostolių ir šių nuostolių dalies nebūtų turėję atlyginti šilumos vartotojai. VERT patvirtina, kad iš šios sumos buvo padengta tik dalis 2014 ir 2015 metų sąnaudų, t. y. 564 422 Eur. Kartu teismas pripažino, kad 60 proc. ieškovės patirtų nuostolių iš elektros energijos gamybos veiklos 2014 m. apskritai jokių būdu nebuvo numatyta atlyginti.*

32. *Teismo vertinimu, ieškovė pagrįstai nurodė, kad maksimalios remtinų elektros energijos kvotos nesupirkimas ne tik negarantavo ieškovės būtinųjų sąnaudų padengimo, bet ir neleido gauti kompensacijos už faktiškai didesnes gamtinių dujų kainas, nei prognozuota.*

33. *Pagal VERT minimą šilumos kainų nustatymo metodikos 74.6 punktą 2016 m. spalio 14 d. nutarimu ieškovei buvo apskaičiuota kompensacija už 2014 metus, o ne 2015 metus patirtus nuostolius iš elektros energijos gamybos veiklos. Galimybė gauti šią kompensaciją turėjo būti suteikta vykdamas veiklą 2017 metais. Tačiau nuo 2017 metų kovo 29 d. ieškovė nebeturėjo galimybės gauti*

didžiosios dalies kompensacijos už 40 proc. nuostolių, patirtų iš elektros energijos gamybos veiklos 2014 metais, nes 2017 m. kovo pabaigoje, pasibaigus nuomos sutarčiai, Vilniaus šilumos ūkis buvo grąžintas AB „Vilniaus šilumos tinklai“. Šilumos kainų nustatymo metodikos 74.6 punkte įtvirtinta kompensacija už nuostolius, patirtus iš elektros energijos gamybos veiklos 2015 metais, ieškovei, nevykdyusiai šilumos tiekimo veiklos, nebuvo ir negalėjo būti taikoma.

34. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija 2020 m. birželio 11 d. nutartimi pakeitė Vilniaus apygardos teismo 2020 m. sausio 28 d. sprendimą: paliko nepakeistą sprendimo dalį, kuria atmesti ieškovės reikalavimai pripažinti, kad ieškovė buvo diskriminuojama balansavimo energijos tiekėjo atžvilgiu, ir priteisti ieškovei iš atsakovės 2014 ir 2015 metais patirtų nuostolių dėl diskriminavimo balansavimo energijos tiekėjo atžvilgiu atlyginimą; panaikino sprendimo dalį, kuria pripažinta, kad ieškovė buvo diskriminuojama kitų termofikacinių elektrinių atžvilgiu, ir ieškovei iš atsakovės priteistas 1 724 600 Eur nuostolių, patirtų 2014 m., bei 535 000 Eur nuostolių, patirtų 2015 m., atlyginimas (iš viso 2 259 600 Eur), ir atmetė šiuos ieškinių reikalavimus.
35. Apeliacinės instancijos teismas pažymėjo, kad ankstesne 2018 m. lapkričio 6 d. nutartimi Lietuvos apeliacinis teismas pripažino, jog Lietuvos Respublikos energetikos įstatymas bei EEJ neįpareigojo Vyriausybės priimti sprendimų, kad konkrečia apimtini būtų remiama elektros energijos termofikacinėse elektrinėse gamyba. 2004 m. vasario 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/8/EB valstybėms narėms buvo duotas leidimas (o ne nustatyta pareiga) remti termofikaciją, jei tokia parama atitinka šioje direktyvoje įtvirtintus kriterijus.
36. Apeliacinės instancijos teismas, atsižvelgdamas į Energetikos įstatymo 3 straipsnio 1 dalies 6 punkte įtvirtintą vieną iš energetikos veiklos tikslų užtikrinti vartotojų teisių ir teisėtų interesų apsaugą, taip pat į Vyriausybės 2013 m. kovo 13 d. nutarimą Nr. 228 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012–2016 metų programos įgyvendinimo prioritetinių priemonių patvirtinimo“, nusprendė, kad 2013 metų Vyriausybės nutarimų pagrindinis tikslas buvo užtikrinti, jog elektros energijos kaina visuomeniniams elektros energijos vartotojams nedidėtų, todėl ieškovė negalėjo turėti (neturėjo) teisinio lūkesčio, jog jos ekonominiai interesai 2014 ir 2015 metais turės prioritetą prieš vartotojų teises ir teisėtus interesus gauti elektros energiją už ekonomiškai pagrįstą (mažėjančią) kainą.
37. Apeliacinės instancijos teismas pripažino, kad, nagrinėjant šią bylos dalį, kaip prejudiciniai vertintini faktai, konstatuoti Vilniaus apygardos teismo 2017 m. rugsėjo 18 d. sprendimo dalyje, kuri Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. lapkričio 6 d. nutartimi palikta galioti, jog VIAP lėšų sutaupymas yra ekonomiškai naudingas vartotojams. Lietuvos apeliacinis teismas 2018 m. lapkričio 6 d. nutartyje pirmosios instancijos teismo argumentus papildė, nurodydamas, jog atsakovė, nupirkdama iš ieškovės techninio minimumo režimu pagamintą elektros energijos kiekį, o papildomą kiekį nupirkdama elektros biržoje „Nord Pool Spot“, veikė akivaizdžiai ekonomiškai naudingiausiu būdu, todėl teisės aktų ir ieškovės teisių nepažeidė. Vyriausybės nutarimų Nr. 1051 ir Nr. 1091 5 punkte įtvirtintas įpareigojimas pirkti elektros energiją ekonomiškai naudingiausiu būdu reiškia elektros energijos įsigijimą vartotojams ekonomiškai naudingiausiu būdu, t. y. tokiu būdu, kuris lemia mažiausią kainą elektros energijos vartotojams. VIAP lėšų sutaupymas taip pat yra ekonomiškai naudingas vartotojams.

Dėl ieškovės nediskriminavimo balansavimo energijos tiekėjo atžvilgiu

38. Pagal EEJ 31 straipsnio 11 punktą elektros energijos skirstymo operatorius privalo atlikti nacionalinio balansavimo funkciją sudarant vienodas, nediskriminuojančias ir konkurencines sąlygas visiems rinkos dalyviams. VKEKK 2013 m. rugpjūčio 27 d. nutarimo Nr. O3-325 2 punkte nurodyta, jog neterminuota elektros energijos perdavimo veiklos licencija išduota AB „Litgrid“. Kadangi EEJ 31 straipsnyje yra įtvirtintos perdavimo sistemos operatoriaus pareigos, atsakovė nelaikytina įpareigojimo dėl nediskriminuojančių ir konkurencinių sąlygų visiems rinkos dalyviams sudarymo vykdytoja ir už EEJ 31 straipsnio nuostatų laikymąsi (pažeidimus) neatsakinga. Atsakovė nebuvo sudariusi sutarties dėl balansavimo energijos pirkimo ir pardavimo su perdavimo sistemos operatore AB „Litgrid“.
39. Ieškovė įrodinėjo, kad nuo 2014 metų pabaigos (lapkričio mėn.) ir 2015 metais atsakovė pirko itin didelį elektros energijos kiekį (šildymo sezono metu apytiksliai nuo 50 proc. iki daugiau nei 75 proc. mėnesio poreikio) iš AB „Lietuvos energijos gamyba“ (dabar AB „Ignitis gamyba“) ir nepirko iš ieškovės pigesnės elektros energijos, nors AB „Lietuvos energijos gamyba“ elektros energijos kaina biržoje itin padidėjo, lyginant su 2014 metų pradžia (2014 m. sausio mėn. buvo 156,88 Lt/MWh, o 2014 m. lapkričio mėn. – 192,67 Lt/MWh). Todėl atsakovė permokėjo 772 126,00 Eur (2 665 998 Lt). Be to, UAB „Ignitis grupė“ (100 proc. akcijų priklauso Lietuvos Respublikos finansų ministerijai) yra pagrindinė ieškovės ir AB „Ignitis gamyba“ akcininkė. Taigi, ieškovė įrodinėjo, jog atsakovė, užuot pirkusi pigesnę elektros energiją iš ieškovės, ją pirko brangiau kitu būdu (elektros biržoje), dėl to ieškovė buvo diskriminuota balansavimo energijos tiekėjo atžvilgiu.
40. Spręsdamas dėl ieškovės (ne)diskriminavimo balansavimo energijos tiekėjo atžvilgiu, apeliacinės instancijos teismas nustatė, kad teisinis reguliavimas įtvirtina draudimą diskriminuoti VIAP teikiančius subjektus bet kokiais pagrindais tiek tarpusavyje, tiek ir su kitais subjektais (EEJ 26 straipsnio 1 dalies 8 punktas, 31 straipsnio 1 dalies 11 punktas; Vyriausybės nutarimų Nr. 1051 ir Nr. 1091 5 punktas).
41. Apeliacinės instancijos teismas nustatė, kad atsakovė vykdė didmeninį elektros energijos pirkinį dviem Prekybos elektros energija taisyklių 8 punkte nustatytais būdais: i) pagal dvišales sutartis, sudarytas su gamintojais (Prekybos elektros energija taisyklių 8.1 papunktis); ii) elektros energijos biržoje (Prekybos elektros energija taisyklių 8.2 papunktis). Atsakovė nebuvo sudariusi sandorių, kurių objektas buvo reguliavimo ir (arba) balansavimo energija (Prekybos elektros energija taisyklių 8.5 ir 8.6 papunkčiai), su Taisyklių 9.3 ir 9.5 papunkčiuose nurodytais rinkos dalyviais. Byloje nėra duomenų, kad VKEKK įstatymų nustatyta tvarka ir sąlygomis būtų nustatę pažeidimus, susijusius su atsakove ir (arba) AB „Lietuvos energijos gamyba“ dėl Prekybos elektros energija taisyklių pažeidimo (Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau – ir **CPK**) 178 straipsnis).
42. Atsakovė 2014 m. ir 2015 m. sudarė balansavimo elektros energijos tiekimo sutartis su balansavimo energijos tiekėja AB „Lietuvos energijos gamyba“ ir sudarytos sutarties pagrindu atsakovė tapo vienu iš daugelio virtualių taškų AB „Lietuvos energijos gamyba“ balansavimo energijos rajone (EEJ 41 straipsnio 4 dalis). Balansavimo elektros energijos tiekimo sutartinis AB „Lietuvos energijos gamyba“ įsipareigojo atsakovei planuoti valandinius atsakovės elektros energijos poreikius ir elektros biržoje „Nord Pool Spot“ nupirkti bei atsakovei parduoti visą jos poreikiams iš perdavimo tinklo reikalingą likutinę energijos kiekį ir atlygintinai teikti balansavimo paslaugą, t. y. vykdyti elektros energijos įsigijimo tarpininkavimą. Todėl balansavimo elektros energijos tiekimo sutartys nekvalifikuotinos kaip balansavimo energijos pirkimo–pardavimo sutartys. Atsakovei objektyviai nebuvo (nėra) žinomi balansavimo elektros energijos srautai, kurie judėjo ir buvo apskaitomi tarp AB „Lietuvos energijos gamyba“ ir AB „Litgrid“.
43. Vyriausybės nutarimuose Nr. 1051 ir Nr. 1091 nustatyta, kad AB „Lietuvos energijos gamyba“ padaliniai teikė VIAP teikimo tvarkos 7.3, 7.4 ir 7.5 papunkčiuose nurodytas paslaugas, o ieškovės termofikacinės elektrinės teikė VIAP aprašo 7.2 papunktyje nurodytas paslaugas. Lietuvos apeliacinis teismas 2018 m. lapkričio 6 d. nutartyje pažymėjo, kad, nepriklausomai nuo teikiamų paslaugų skirtumų, ieškovė negali būti lyginama su AB „Lietuvos energijos gamyba“ padaliniu Lietuvos elektrine dėl egzistavusio elektros energijos gamybos laiko skirtumo; atsakovė, nuo balandžio 15 d. iki spalio 15 d. įsigydama elektros energiją iš VIAP aprašo 7.3 ir 7.4 punktuose nustatytas VIAP teikiančio subjekto AB „Lietuvos energijos gamyba“, objektyviai negalėjo diskriminuoti ieškovės, kuri tuo metu elektros energijos negamino, dėl to jai negalėjo būti padaryta nuostolių.
44. Ieškovė nekvestionuoja, kad ginčo laikotarpiu atsakovė nupirko iš jos faktiškai didžiausius remtinos elektros energijos kiekius tiek neviršydam techninio minimumo ribų, tiek virš techninio minimumo, tačiau ieškovė mano, jog atsakovės mokėta kaina už elektros energiją ir VIAP lėšų administratoriaus UAB „Baltpool“ išmokėtos lėšos yra skirtingos kategorijos, dėl to remiamų gamintojų VIAP lėšos negali būti įtrauktos į atsakovės mokėtą kainą už elektros energiją.
45. Vyriausybė nustato energetikos įmonėms įpareigojimus teikti viešuosius interesus elektros energetikos sektoriuje atitinkančias paslaugas ir, kai to reikia nustatytiems įpareigojimams vykdyti, skiria finansines kompensacijas ar nustato kitas kompensavimo formas. VERT 2014 m. rašte

„Dėl informacijos pateikimo“ yra patvirtinusi, kad Vyriausybės nutarimuose nustatant kvotos viršutinę ribą nesiekama užtikrinti ir garantuoti būtinųjų ieškovės sąnaudų padengimo. Taigi VIAP parama termofikaciniu režimu kombinuotojo elektros energijos ir šilumos energijos gamybos ciklo elektrinėms (ieškovei) leidžia planuoti savo lėšas bei pajamas taip, kad likusią elektros energijos dalį gamintojai galėtų parduoti rinkoje. Vadinasi, pagamintą per didelį (pasak ieškovės, pigesnę nei kitų gamintojų) elektros energijos kiekį, kurio atsakovė nuo 2014 metų pabaigos (lapkričio mėn.) ir 2015 metais iš ieškovės nenupirko, ieškove turėjo teisę ir galėjo parduoti elektros biržoje (pasak ieškovės, itin padidėjusiomis kainomis) (VIAP aprašo 12.3 papunktis). Dėl to (termofikacinėse elektrinėse pagamintos per didelio (iš ieškovės nenupirkto) remtinės elektros energijos kiekio) buvo nustatytas nuostolių dėl veiklos rezultato kompensavimas (parama).

46. Valstybinė energetikos reguliavimo taryba 2020 m. sausio 7 d. pirmosios instancijos teismo posėdžio metu nurodė, kad dėl 2014 metų rezultato (nuostolių) ieškove buvo kreipusis į VERT ir ši pripažino ieškovės 2014 m. iš elektros energijos gamybos veiklos turėtus 979 500 Eur dydžio nuostolius, apskaičiuotus kaip 40 proc. nuo 2 488 770 Eur elektros energijos gamybos veiklos rezultato (nuostolio) sumos 2014 metais, VERT 2016 metais šioms skaičiavimams pritarė; ši suma buvo įtraukta į ieškovės taikomų šilumos kainos dedamųjų skaičiavimą (dalį jos kompensavo šilumos vartotojai per Tarybos nustatytą šilumos kainą). Be to, bylos duomenimis, 2014 metų pabaigoje ir 2015 metais ieškove pagaminta elektros energija prekiaavo elektros energijos biržoje ir gavo pajamų (VIAP aprašo 12.3 papunktis). Ieškove į VERT dėl 2015 metų elektros veiklos rezultato nesikreipė dėl ne nuo jos priklausančių aplinkybių, o dėl to, kad nuo 2017 m. kovo 29 d. nevykdė šilumos tiekimo veiklos (šilumos ūkis buvo sugrąžintas AB „Vilniaus šilumos tinklai“).
47. Teisėjų kolegija padarė išvadą, kad VIAP remiamos elektros energijos ir elektros biržoje įsigytinos elektros energijos kainų palyginimas galimas, kadangi galima retrospektyviai nustatyti, ar elektros energijos įsigijimas buvo ekonomiškai naudingesnis vartotojui bei galintis lemti mažesnę ar bent ne didesnę kainą ateityje. Atsakovė, 2014 ir 2015 metais pasirinkusi likusią savo poreikio dalį tenkinti įsigydamą elektros energiją biržoje „Nord Pool Spot“, nepirkdama papildomo (virš sulygto techninio minimumo) elektros energijos kiekio iš ji VIAP elektros energetikos sektoriuje teikiančių subjektų, kuriems priskirtina ir ieškove, elektros energiją pirkto vartotojams finansškai palankesnėmis sąlygomis. Tokiu būdu atsakovė tinkamai įgyvendino Vyriausybės įpareigojimą taikyti ekonominio naudingumo kriterijų, kurį pritaikius buvo užtikrintas viešasis interesas (vartotojams finansškai palankesnis elektros energijos pirkimas). Byloje tarp šalių nėra ginčo, kad ieškove iš VIAP lėšų administratorės UAB „Baltpool“ gavo 47,5 proc., arba 14 900 000 Eur, pajamų.

Dėl ieškovės nediskriminavimo kitų termofikacinių elektrinių atžvilgiu

48. Diskriminavimo kitų termofikacinių elektrinių atžvilgiu klausimas negali būti nagrinėjamas iš naujo, keliant abejonių dėl techninio minimumo kriterijaus, kuris VIAP teikimo tvarkos aprašo 7.2 papunktyje nurodytiems tiekėjams pasirašant sutartis su atsakove buvo vienodai suprantamas kaip konkretaus įrenginio mažiausią generuojamą galią, reikalingą įrenginio veikimui techniškai palaikyti, apibūdinantis parametras. Teisėjų kolegija sutiko su atsakove, jog kontrahentų (gamintojų) atskleistos jų įrenginių techninės charakteristikos apibūdina ginčo termofikacinių elektrinių mažiausią generuojamą galią ir būtent šis duomuo, remiantis sąžiningumo prezumpcija, buvo nurodytas 2014 ir 2015 metų elektros energijos pirkimo–pardavimo sutartyse, sudarytose atsakovės su ginčo gamintojais, valdžiusiais termofikacines elektrines.
49. Dvišalės sutartys, sudarytos su gamintojais, suponavo vienintelį užtikrinimą, kad atsakovė nupirks remtinės elektros energijos dalį, lygią kiekvieno jų techninio minimumo gamybos režimo apimčiai. Dėl papildomo kiekio pirkimo–pardavimo sandorių šalys įtvirtino galimybę susitarti atskirai. Taigi dvišalės sutartys nustatė remtinės elektros energijos kiekį (techninį minimumą), kurį atsakovė įsipareigojo nupirkti, o gamintojai – parduoti. Dvišalėmis sutartimis atsakovė neribojo gamintojų laisvės dalyvauti elektros energijos biržoje, tiek Vyriausybės nustatytais pagrindais pretenduojant į VIAP dalį, tiek laisvos nereguliuojamos rinkos sąlygomis.
50. Teisėjų kolegija nesutiko su pirmosios instancijos teismo išvada, kad mažinti remiamos elektros energijos supirkimo iš gamintojų apimtį galima vieninteliu atveju – kai visuomeninio elektros energijos tiekėjo (atsakovės) vartotojų elektros energijos poreikis yra mažesnis nei supirkimo kvotas gavusių gamintojų norimas (galimas) pagaminti elektros energijos kiekis.
51. Apeliacinės instancijos teismas pabrėžė, kad atsakovė turėjo teisę nesupirkti viso kiekio ieškovės pagamintos VIAP teikimo tvarkos aprašo 7.2 papunktyje nurodytos remtinės elektros energijos (mažinti remiamos elektros energijos supirkimo iš gamintojų apimtį), kai vartojimo poreikis nebuvo mažesnis nei ieškovei nustatytas maksimalus, dėl objektyvių (nuo atsakovės nepriklausančių) priežasčių – Lietuvos valstybės politinio prioriteto 2012–2016 metais mažinti elektros energijos kainas vartotojams. Nuo 2013 metų valstybės politika buvo nuosekliai formuojama remtinės elektros energijos gamybos apimties mažinimo linkme, 2014 metais buvo pereita nuo konkrečios (fiksutos) kvotos į maksimalios galimos apimties nustatymą, ją toliau mažinant (2014 metais – 700 GWh, 2015 metais – 600 GWh), o 2016 metams remtinės elektros energijos gamybos termofikaciniu režimu kombinuotojo elektros energijos ir šilumos gamybos ciklo elektrinėse apimtį nustatymo apskritai atsisakyta.
52. Atsakovės pateikti duomenys patvirtino, kad dėl sprendimo įsigyti pigesnę elektros energiją biržoje „Nord Pool Spot“, bet nepirkti virš sulygto techninio minimumo elektros energijos kiekio iš Vyriausybės nutarimų Nr. 1051 ir Nr. 1091 1 punkte nurodytų subjektų, 2014 ir 2015 metais buvo sutaupyta daugiau nei 14 mln. eurų VIAP lėšų, jų sutaupymas buvo ekonomiškai naudingas vartotojams ir tai sudarė galimybę VKEKK nustatyta tvarka mažinti VIAP kainą visiems šalies vartotojams ateinančiais metais bei 2016 ir 2017 metais. Tokie atsakovės veiksmai (skirtingų sąlygų atskiriems toje pačioje rinkoje veikiantiems ūkio subjektams taikymas) nelaikytini piktnaudžiavimu dominuojančia padėtimi, kadangi, elektros energijos pirkimus atlikus ekonomiškai naudingesniu būdu, tai turėjo teigiamą poveikį vartotojams dėl ateityje sumažėjusios kainos.
53. Byloje nėra įrodymų, kad VKEKK, ginčo laikotarpiu atlikusi viešuosius interesus atitinkančių paslaugų lėšų administravimo priežiūrą, užtikrinusi konkurenciją tarp elektros energijos rinkos dalyvių bei kontroliavusi, kaip laikomasi Elektros energijos įstatyme ir kituose teisės aktuose nustatyto skaidrumo, nediskriminavimo ir konkurencijos elektros energetikos sektoriuje reikalavimų (Elektros energijos 9 straipsnio 3 dalies 8 punktas ir 4 dalies 7 punktas), buvo nustačiusi pažeidimus, susijusius su atsakovės netinkamu ekonominio naudingumo kriterijaus pritaikymu, veikimu prieš viešąjį interesą ir (arba) itin didelių lėšų sumokėjimu susijusiai valstybinio kapitalo bendrovei.
54. Apeliacinės instancijos teismas nurodė, kad ieškove neginčija aplinkybės, jog visos termofikacinės elektrinės elektros energiją pardavinėjo atsakovei už vienodą kainą. Byloje tarp šalių nėra ginčo, kad sutartyse su visomis termofikacinėmis elektrinėmis buvo naudojamas tas pats supirkimo kriterijus – techninio minimumo režimu pagamintas remtinės elektros energijos kiekis. Todėl lygintini elektros energijos kiekiai, kuriuos atsakovė pirkė iš ginčo termofikacinių elektrinių.
55. Byloje nustatyta, kad ginčo laikotarpiu VIAP schemoje dalyvavusių gamintojų įrenginių (termofikacinių elektrinių) galingumas (techninio minimumo gamybos režimas) yra skirtingas ir buvo nurodytas konkrečiose su atsakove sudarytose elektros energijos pirkimo–pardavimo sutartyse. Atsakovė yra pateikusi susistemintus duomenis apie termofikacinių elektrinių, gavusių atitinkamas kvotas remtinės elektros energijos gamybai termofikaciniu režimu, techninio minimumo parametrus. Ginčo termofikacinių elektrinių padėtis buvo diferencijuota pagal Vyriausybės joms skirtas kvotas, įtvirtintas Vyriausybės nutarimų Nr. 1051 ir Nr. 1091 3.1 punkte. Teisėjų kolegija nesutiko su ieškove, kad atsakovė privalėjo iš visų gamintojų supirkti elektros energijos kiekius vienoda procentine išraiška – 2014 metais po 68,50 proc. ir 2015 metais po 71,40 proc. nuo Vyriausybės paskirtos maksimalios kvotos. Teisės aktuose nebuvo įtvirtinta pareiga atsakovei išpirkti kvotų vienodu procentiniu santykiu (fiksotą vienodą procentinį dydį iš visų termofikacinių elektrinių) nuo Vyriausybės nutarimų 3 punkte nurodytų „ne daugiau kaip“ reikšmių.
56. Vyriausybė nesukūrė ieškovei teisinio lūkesčio, jog maksimaliu dydžiu apibrėžta remtinės gamybos apimtį elektros energija 2014 ir 2015 metais bus visiškai išpirkta. Termofikacinių elektrinių techninis galingumas neturi bendros techninio minimumo savybės. Kiekvieno įrenginio

techninio minimumo režimu pagamintas remtinos elektros energijos kiekis buvo individualus. Mažosioms elektrinėms nustatytos kvotos maksimumas buvo artimas jų techninio minimumo režimu pagamintam elektros energijos kiekiui, todėl, atsakovei nupirkus techninį minimumą iš mažesnio galingumo termofikacinių elektrinių, buvo pasiekta maksimali tiems įrenginiams skirtos kvotos riba. Dėl to 2014–2015 metais iš mažesniųjų termofikacinių elektrinių (pvz., UAB „ENG“; ieškovės Salininkų termofikacinės elektrinės) buvo nupirkta 100 proc. priskirtos maksimalios kvotos. Atitinkamai procentinės proporcijos neparodo kiekvieno subjekto realiai gautos naudos iš dalyvavimo VIAP schemoje.

57. Teisėjų kolegija, atsižvelgdama į pateiktus duomenis apie techninio minimumo gamybos režimo apimtį, remtinos elektros energijos supirkimo kiekį ir faktiškai nupirtą kiekį, nusprendė, kad ieškovės padėtis 2014 ir 2015 metais buvo pranašesnė, lyginant su kitais gamintojais: i) 2014 metais atsakovės techninis minimumas sudarė iš viso 58,30 MW, kitų gamintojų – iš viso 65,39 MW; atsakovė nupirko iš ieškovės iš viso 232 426 MWh elektros energijos kiekį, o iš visų kitų gamintojų – iš viso 237 975 MWh; taip pat atsakovė įsigijo iš ieškovės iš viso 34 070 MWh elektros energijos kiekį virš techninio minimumo kiekio, o iš likusių gamintojų nupirko iš viso 22 306 MWh (suminis kiekis); ii) 2015 metais atsakovės techninis minimumas nesikeitė (sudarė iš viso 58,30 MW, kitų gamintojų – iš viso 65,39 MW); atsakovė įsigijo iš ieškovės iš viso 220 339 MWh elektros energijos kiekį, o iš visų kitų gamintojų – iš viso 209 074 MWh; taip pat atsakovė nupirko iš ieškovės 60 MWh remtinos elektros energijos virš techninio minimumo, o likusių gamintojų suminis kiekis sudarė iš viso 103 MWh. Teisėjų kolegija nusprendė, kad atsakovės veiksmų proporcingumas techninio minimumo gamybos režimo apimčių pozicijai nesudarė pagrindo konstatuoti ieškovės diskriminacijos kitų termofikacinių elektrinių atžvilgiu 2014 ir 2015 metais. Priešingai, ieškovės padėtis buvo palankesnė ir ieškovė gavo daugiau pajamų per VIAP teikimo finansavimo sistemą nei bet kuris kitas Vyriausybės nutarimų Nr. 1051 ir Nr. 1091 1 punkte nurodytas gamintojas.

Dėl diskriminavimo įrodinėjimo pagal konkurencijos teisėje suformuluotas taisykles

58. Konkurencijos įstatymo 7 straipsnio 3 punkte nurodyta, kad draudžiama piktnaudžiauti dominuojančia padėtimi atitinkamoje rinkoje atliekant įvairius veiksmus, kurie riboja ar gali riboti konkurenciją, nepagristai varžo kitų ūkio subjektų galimybes veikti rinkoje arba pažeidžia vartotojų interesus, įskaitant: panašaus pobūdžio sutartyse nevienodų (diskriminacinių) sąlygų taikymą atskiriems ūkio subjektams, taip sudarant jiems skirtingas konkurencijos sąlygas. Piktnaudžiavimui dominuojančia padėtimi nustatyti reikalinga įvertinti dvi sąlygas: 1) ar ūkio subjektas užima dominuojančią padėtį atitinkamoje rinkoje ir 2) ar ūkio subjektas atlieka veiksmus, kuriuos draudžia Konkurencijos įstatymo 7 straipsnis.
59. Apeliacinės instancijos pripažino, kad ginčo laikotarpiu atsakovė užėmė dominuojančią padėtį rinkoje, nes ji buvo tas vienintelis subjektas, kuriam Vyriausybė pavedė supirkti elektros energiją ir ją paskirstyti. Ginčo termofikacinės elektrinės veiklą vykdė skirtingose vietovėse, kuriose ieškovė nepateikė duomenų, jog nurodytos termofikacinės elektrinės tarpusavyje konkuruoja, ir byloje nenustatyta, kad atsakovė diskriminavo ieškovę balansavimo energijos ir kitų termofikacinių elektrinių atžvilgiu.
60. Atsakovės sudaryti sandoriai su ginčo gamintojais, valdžiusias termofikacines elektrines (tarp jų ir ieškove), dėl remtinos elektros energijos pirkimo ir pardavimo bei sandoriai, sudaryti su balansavimo energijos tiekėju dėl remtinos elektros energijos atlygintinio tiekimo iš elektros biržos, kurioje AB „Lietuvos energijos gamyba“ prekiauja elektros energija su pardavimo sistemos operatoriumi, nelaikytini lygiavertiais. Ieškovė ir AB „Lietuvos energijos gamyba“ negali būti lyginamos dėl jų teikiamų paslaugų skirtumų ir dėl atitinkamų laikotarpių (nuo balandžio 15 d. iki spalio 15 d.) egzistavusio elektros energijos gamybos laiko skirtumo. Prejudicinis faktas, kad ieškovės ir atsakovės sudarytų sutarčių nuostatos jų sudarymo metu neįtvirtino esminės šalių nelygybės, yra konstatuotas Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. lapkričio 6 d. nutartimi. Taip pat atsakovė, supirkdama skirtingą remtinos elektros energijos kiekį iš ginčo termofikacinių elektrinių, nediskriminavo ieškovės, nes šios padėtis buvo palankesnė palyginus su kitomis termofikacinėmis elektrinėmis ir ieškovė gavo daugiau pajamų per VIAP teikimo finansavimo sistemą nei bet kuris kitas ginčo gamintojas.
61. Kadangi atsakovė nepažeidė Konkurencijos įstatymo 7 straipsnio, teisėjų kolegija nepasisakė dėl nuostolių pagrįstumo ir dydžio.

III. Kasacinio skundo ir atsiliepimo į jį teisiniai argumentai

62. Ieškovė kasaciniu skundu prašo panaikinti Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2020 m. birželio 11 d. nutartį ir Vilniaus apygardos teismo 2020 m. sausio 28 d. sprendimo dalį, kuria atmesti ieškovės reikalavimai, ir tenkinti ieškinį dėl visų byloje pareikštų reikalavimų. Kasacinis skundas grindžiamas šiais teisiniais argumentais:

Dėl atsakovės kompetencijos išplėtimo, priimant sprendimus, susijusius su VIAP lėšų taupymu

- 62.1. Nors ieškovė ir atsakovė sieja sutartis dėl elektros energijos pirkimo, šie teisiniai santykiai nėra grynai privatiniai. Tai mišrūs teisiniai santykiai, turintys administracinių teisinių santykių bruožų. Tokio pobūdžio sutartis administracinių teismų praktikoje vadinamos administracinėmis arba mišriomis sutartinėmis. Tai reiškia, kad šie teisiniai santykiai yra reguliuojami ir turi būti vertinami ne tik privatinės, bet ir administracinės teisės kontekste.
- 62.2. Apeliacinės instancijos teismas nepagrįstai išplėtė atsakovės kompetencijos ribas, kadangi, atsakovei tapus paskirtąja elektros energijos tiekėja, pavedant jai supirkti elektros energiją iš įvairių gamintojų ir tiekti ją energijos vartotojams, jai buvo suteikti viešojo administravimo įgaliojimai – teisė vykdyti viešųjų paslaugų teikimo administravimą kaip viešojo administravimo veiklą. Nors atsakovės juridinė forma yra akcinė bendrovė, tačiau šiuo konkrečiu atveju atsakovė yra valstybės valdoma įmonė, atliekanti viešąsias funkcijas ir vykdanči viešojo administravimo veiklą. Tai reiškia, kad atsakovė santykiuose su ieškove nebuvo lygiateisis privatinė santykių dalyvis, turintis diskreciją pats vienašališkai nuspręsti, kiek elektros energijos iš kokio subjekto įsigyti.
- 62.3. Atsakovė dėl ieškovės turėjo pareigą griežtai vadovautis teisės aktais, nedaryti nieko, kas tiesiogiai nebuvo leista teisės aktais, įskaitant Vyriausybės nutarimų Nr. 1051 ir Nr. 1091 5 punktą, draudžiantį diskriminuoti ieškove, kaip VIAP teikiančią termofikacinės energijos gamintoją. Atsakovė analizuojamuose teisiniuose santykiuose privalėjo paisyti viešojo administravimo srityje veikiančių subjektams nustatytų VAI 3 straipsnyje įtvirtintų principų, tarp jų įstatymo viršenybės, nepiktnaudžiavimo valdžia ir kt. Tačiau atsakovė, užuot iš visų termofikacinės energijos gamintojų pirkusi vienodą remtinos energijos maksimalaus kiekio proporciją, pasirinko teikti pirmenybę konkrečioms kitiems gamintojams, diskriminuodama ieškove, o likusią energiją nusprendė pirkti iš su atsakove susijusios bendrovės – AB „Lietuvos energijos gamyba“.
- 62.4. Apeliacinės instancijos teismas, nusprenddamas, kad atsakovė turėjo teisę savarankiškai nuspręsti, kiek ir kokio subjekto sąskaita valstybės VIAP lėšų taups, kartu supainiojo atsakovės, kaip privačios bendrovės, ir kaip viešojo administravimo funkcijas vykdančio subjekto kompetenciją. Tokiu būdu buvo sukurta situacija, kurioje viešojo administravimo funkcijas vykdančiam subjektui buvo leista nepaisyti viešąjį administravimą reguliuojančių teisės aktų, veikti ultra vires (viršijant įgaliojimus) ir piktnaudžiauti valdžia, prisidengiant privačios bendrovės statusu.
- 62.5. Apeliacinės instancijos teismas nepagrįstai suteikė atsakovei kompetenciją spręsti dėl VIAP lėšų naudojimo ir taupymo, nes ši kompetencija ir funkcija atsakovei nėra suteikta teisės aktais. VIAP lėšas administruoja VIAP lėšų administratorius, kuriuo paskirta UAB „Baltpool“.
- 62.6. Ieškovė, kaip VIAP teikėja, gamindama ir atsakovei parduodama termofikacinėse elektrinėse pagamintą energiją, gauna dvejopą apmokėjimą: pirmoji dalis yra mokama atsakovei už pačią elektros energiją kaip prekę (šią kainą nustatė VERT ir ji buvo vienoda visoms

termofikacinėms elektrinėms); antroji dalis (VIAP dedamoji) yra mokama už pačią viešuosius interesus atitinkančią paslaugą, t. y. už tai, kad elektros energija buvo gaminama termofikacinėse elektrinėse. Pastaroji kainos dalis yra mokama UAB „Baltpool“, kuri yra VIAP lėšų administratorė. Atsakovė neturi teisės spręsti dėl VIAP lėšų.

Dėl nediskriminavimo principo turinio ir taikymo

- 62.7. Norminiu reguliavimu yra sukurti imperatyvūs reikalavimai tiek Vyriausybei, tiek atsakovei nediskriminuoti ieškovės, kaip termofikacinės elektrinės, nei kitų termofikacinių elektrinių, nei balansavimo energijos tiekėjo, nei AB „Lietuvos energijos gamyba“ ar kitų tiekėjų atžvilgiu. Nepirkti remtinės elektros energijos iš termofikacinių elektrinių atsakovė galėtų tik tuomet, kai nėra vartotojų poreikio ar yra kitos objektyvios nuo jos nepriklausančios priežastys – pagal iš anksto išviešintus kriterijus. Taupyti VIAP lėšas, jei vis dėlto tokia buvo atsakovės funkcija (su tuo ieškovė nesutinka), atsakovė galėtų tik pagal iš anksto praneštus ar reglamentuotus kriterijus ir taisykles.
- 62.8. Ieškovė nekvestionuoja atsakovės teisės nesusipirkti iš ieškovės dalies elektros energijos dėl objektyvių priežasčių, kaip tai yra nustatyta VIAP teikimo tvarkos aprašo 12.3 punkte. Tačiau nagrinėjamu atveju atsakovė, nepirkdama elektros energijos iš ieškovės, ją dideliais kiekiais pirkė iš kitų gamybos šaltinių, nors vartojimo poreikis niekada nebuvo mažesnis nei ieškovei nustatytas maksimalus ir norimas parduoti kiekis. Atsakovė nėra nurodžiusi jokios kitos objektyvios, nuo jos nepriklausančios aplinkybės, kodėl ji negalėjo supirkti Vyriausybės ieškovei nustatyto elektros energijos kiekio ir kodėl vietoje to elektros energiją buvo pasirinkta įsigyti kitu būdu.
- 62.9. Jei atsakovė ir turėjo vertinti ekonominiu aspektu įsigyjamą (trūkstamą) elektros energijos kiekį, tą ji turėjo daryti tik jos, kaip paskirtos elektros energijos tiekėjos, elektros įsigijimo sąnaudų / kainos aspektu, o ne siekdama „taupyti“ VIAP lėšas, kurių ji net neadministravo, o tai darė visiškai atskiras subjektas UAB „Baltpool“. Ieškovės su atsakove sudarytose sutartyse nustatyta vienintelė kaina, t. y. VERT skelbiama „rinkos kaina“.
- 62.10. Byloje esantys skaičiavimų duomenys akivaizdžiai pagrindžia, kad ieškovė buvo nepagrįstai diskriminuojama kitų tokio paties tipo gamintojų naudai ir supirkimo apimčių iš ieškovės mažinimas niekaip nesusijęs su deklaruojamu tariamu ekonominiu naudingumu.
- 62.11. Apeliacinės instancijos teismas skundžiamos nutarties 73 punkte nepagrįstai nurodo, kad ieškovės diskriminavimo kitų termofikacinių elektrinių atžvilgiu klausimas, keliant abejones dėl techninio minimumo kriterijaus, jau buvo išnagrinėtas ankstesnėje Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. lapkričio 6 d. nutartyje. Skundžiamos nutarties 78 punkte apeliacinės instancijos teismas taip pat nepagrįstai nurodo, kad byloje tarp šalių nėra ginčo, jog sutartyse su visomis termofikacinėmis elektrinėmis buvo naudojamas tas pats supirkimo kriterijus – techninio minimumo režimu pagamintas remtinės elektros energijos kiekis. Priešingai, Lietuvos apeliacinis teismas 2018 m. lapkričio 6 d. nutarties 129–130 punktuose nustatė, kad ne visose sutartyse su gamintojais atsakovė įtvirtino techninio minimumo kriterijų ir, trūkstant duomenų įvertinti ieškovės (ne)diskriminavimą kitų gamintojų atžvilgiu, perdavė bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui.
- 62.12. Lietuvos apeliacinis teismas skundžiamoje nutartyje, grįsdamas diskriminavimo nebuvimo faktą, taikė prieštarą kriterijus ir teiginius. Viena vertus, teismas visus atsakovės veiksmus grindė tuo, kad atsakovė veikė pagal ekonominio naudingumo kriterijų (kaip nurodė teismas – siekdama kuo labiau sutaupyti VIAP lėšas). Kita vertus, aiškindamas atsakovės veiksmus, pasirenkant, kiek energijos nupirkti iš konkrečios termofikacinės elektrinės, teismas ignoravo ekonominio naudingumo kriterijų ir nusprendė, kad visų elektrinių elektros kaina buvo vienoda, t. y. vertino tik atsakovės mokamą kainos dalį (VKEKK nutarimais nustatyta ir sutartyse įtvirtinta įsigijimo kainos dalis yra vienoda visiems gamintojams), ignoruodamas faktą, kad ieškovei nustatyta VIAP kainos dalis buvo pati mažiausia tarp visų gamintojų. Todėl ieškovės dedamųjų kainų suma, lyginant su kitomis termofikacinėmis elektrinėmis, 2014 m. buvo pati mažiausia, o 2015 m. – viena iš mažiausių. Tačiau, nepaisant to, 2014 m. iš ieškovės buvo nupirktas mažiausia procentinė remtinės elektros energijos dalis, o 2015 m. – antra mažiausiai nupirktas remtinės elektros energijos procentinė dalis. Jei atsakovė būtų taikiusi vienodas proporcijas ir iš ieškovės būtų nupirkusi atitinkamai didesnę elektros energijos dalį, būtų buvusios sutaupytos VIAP lėšos: 2014 metais – 28 491 tūkst. Lt, o 2015 metais – 315 577 tūkst. Lt.
- 62.13. Atsakovės pasirinkimas pirkti elektros energiją iš balansavimo energijos tiekėjos AB „Lietuvos energijos gamyba“ neužtikrino ekonominio naudingumo ir buvo nulėmtas diskriminacinių tikslų, kadangi byloje esantys duomenys įrodo, kad ieškovė galėjo tiesti elektros energiją atsakovei pigiau, nei ji buvo pirktas iš balansavimo energijos tiekėjo. Be to, AB „Lietuvos energijos gamyba“, kurios atžvilgiu buvo diskriminuojama ieškovė, yra su atsakove susijusi bendrovė, priklausanti tai pačiai įmonių grupei.
- 62.14. Apeliacinės instancijos teismas 2018 m. lapkričio 6 d. nutartyje nustatė, kad ginčo laikotarpiu vartotojų poreikiams tenkinti atsakovė pirkė didelį kiekį balansavimo elektros energijos ir, atsižvelgdamas į tai, kad pirmosios instancijos teismas šių atsakovės veiksmų neįvertino (ne)teisėtumo aspektu, bylos dalį dėl reikalavimo atlyginti žalą šiuo aspektu perdavė nagrinėti pirmosios instancijos teismui iš naujo. Atsakovė neginčijo iš balansavimo elektros energijos tiekėjo įsigyto elektros energijos kiekio ir jo procentinės išraiškos nuo viso atitinkamo mėnesio elektros energijos poreikio.
- 62.15. Byloje esantys įrodymai patvirtina, kad 2014 m. pradžioje (kol baigėsi šildymo sezonas) atsakovės iš ieškovės perkamos elektros energijos kiekis kito, t. y. darbo dienomis darbo valandomis iš ieškovės buvo užsakomas maksimalus elektros energijos kiekis (160 MW), o nakties bei nedarbo dienomis – minimalus (ieškovės technologinis minimumas, 74 MW). Tuo tarpu nuo 2014 m. pabaigos (šildymo sezono pradžios) ir visus 2015 m. (išskyrus vasarą, kai ieškovė elektros energijos negamino) atsakovė iš ieškovės pirkė pastovų elektros energijos kiekį, lygų technologiniam minimumui. Ieškovės į bylą pateikti įrodymai patvirtina, kad iš AB „Lietuvos energijos gamyba“ atsakovės perkama energija buvo brangesnė už energiją, kurią atsakovė pirkė iš ieškovės (nevertinant VIAP dalies, kuri neturi būti vertinama, atsakovė šios dalies neadministravo ir nemokėjo).
- 62.16. Lietuvos apeliacinis teismas skundžiamoje nutartyje ignoravo savo paties 2018 m. lapkričio 6 d. nutarties išaiškinimus apie balansavimo elektros energijos pobūdį ir paskirtį bei atsakovės teisės aktuose imperatyviai nustatytą pareigą šią energiją pirkti nediskriminuojant kitų VIAP schemos dalyvių. Tokiu būdu skundžiamais procesiniais sprendimais teisimai pateisino atsakovės veiksmus, suteikiant nepagrįstą ekonominę naudą vienam su atsakove susijusiam elektros energijos gamintojui. Prisdengiant AB „Lietuvos energijos gamyba“, kaip balansavimo energijos gamintojo statusu, atsakovė iš šios įmonės supirkinėjo didelius elektros energijos kiekius, kurių AB „Lietuvos energijos gamyba“ pati negamino (elektros energija buvo įsigyjama biržoje ir perparduodama atsakovei), ir taip uždirbdavo, panaudojant VIAP schemą ir tariamai „taupant“ šias lėšas ieškovės atžvilgiu. Iš ieškovės supirkinėjant mažiau energijos, nei buvo privaloma pagal teisės aktais nustatytą reguliavimą, ieškovė buvo diskriminuojama AB „Lietuvos energijos gamyba“ atžvilgiu.

Dėl ekonominio naudingumo kriterijaus netinkamo taikymo

- 62.17. Teisės aktų sistemoje ekonominio naudingumo kriterijus viešuosius interesus atitinkančių paslaugų, už kurias turi mokėti vartotojai, nustatytas kaip vertintinas ne tuo metu, kai paskirtasis elektros energijos tiekėjas vykdo sutartį, tačiau tuo metu, kai Vyriausybė tvirtina, kuri paslauga turi būti nustatyta ir apmokama kaip VIAP, o kuri – ne.
- 62.18. Vadovaujantis EEI 74 straipsnio 5 dalimi, ekonominiu pagrįstumo, mažiausių sąnaudų ir poveikio elektros energijos kainai galutiniais vartotojams kriterijai VIAP lėšų panaudojimo kontekste yra vertinami tvirtinant VIAP elektros energetikos sektoriuje sąrašą ir nustatant įpareigojimus teikti VIAP. Po šių procedūrų nurodyti kriterijai dar kartą negali būti vertinami, o ypač atsakovės, kuriai joks teisės aktas nesuteikia teisės spręsti ar priimti sprendimus dėl VIAP lėšų.

- 62.19. Viešuosius interesus atitinkančių paslaugų teikimas nėra sietinas tik su ekonominio naudingumo kriterijumi, kuris suprantamas tik kaip galutinė kaina vartotojams trumpuoju laikotarpiu. Šių paslaugų teikėjams susiformavusi paslaugos teikimo savikaina visada yra didesnė nei įprasta konkurencinėje rinkoje. Todėl liberalios, konkurencija ir tik mažiausios kainos principu paremtos rinkos sąlygomis šios paslaugos negali būti teikiamos. Tačiau tokios paslaugos yra naudingos ir vertingos kitais valstybės nustatytais svarbiais kriterijais, pavyzdžiui, padeda užtikrinti valstybės energetinį saugumą, energetikos sistemos patikimumą, padeda mažinti neigiamą poveikį aplinkai, o tai ilguoju laikotarpiu atneša ekonominį naudingumą vartotojams. Kitaip tariant, šios paslaugos padeda pasiekti valstybės nustatytus tikslus, kurie yra nustatyti viešojo intereso naudai.
- 62.20. Skundžiama apeliacinės instancijos teismo nutartini ekonominis naudingumas buvo sulygintas su mažiausia kaina. Teismas nurodė, kad VIAP lėšų taupymas atitinka ir įgyvendina ekonominio naudingumo kriterijų. Tačiau toks ekonominio naudingumo kriterijaus aiškinimas, neatsižvelgiant į tai, kad paslaugos yra nustatomos kaip VIAP ne dėl savo ekonominės naudos, yra ydingas. Apeliacinės instancijos teismas net nesvarstė, kad ekonominis naudingumas gali būti susietas ir su kitais kriterijais, ne tik mažiausia kaina. Maža to, Lietuvos apeliacinis teismas neatskleidė ekonominio naudingumo kriterijaus turinio, neaiškino jo, o vietoj to automatiškai laikė, kad mažiausia kaina vartotojams yra lygu ekonominiam naudingumui. Visa tai reiškia, kad skundžiamoje nutartyje apeliacinės instancijos teismo pateiktas išaiškinimas iš esmės iškreipia visą VIAP sistemą.
- 62.21. Byloje nėra ginčo, kad termofikacinėse elektrinėse pagaminta elektros energija nėra pigesnė. Priešingai, biržoje parduodama energija visuomet yra pigesnė, jei lygintume supirkimo iš termofikacinių elektrinių kainą, kurią sudaro rinkos kaina ir VIAP dalis. Todėl, jei perkant elektros energiją būtų vertinama supirkimo kaina (vertinant abi kainos dalis), atsakovei (valstybei) visais atvejais būtų ekonomiškai naudingiau pirkti ne VIAP energiją. Tai reiškia, kad atsakovė įgytų diskreciją niekuomet nepirkti VIAP remiamos energijos nei iš ieškovės, nei iš kitų VIAP lėšomis remiamų subjektų. Tokiu būdu, nepaisant to, kad Vyriausybė numatė skatinti VIAP paslaugas ir skirti tam lėšų, vykdamas subjektas (atsakovė) galėtų pats savarankiškai nuspręsti nepirkti valstybės per VIAP skatinamų paslaugų, tokiu būdu taupydamas kito subjekto administruojamas VIAP lėšas ir kartu keldamas grėsmę kitiems geriams, kuriems pasiekti buvo nustatytas VIAP. Ieškovė patyrė nuostolių, nes nors techninio minimumo pirkinys ir užtikrino techninį elektrinės veikimą ir išlikimą, tačiau neužtikrino elektrinės ekonominio išlikimo.
63. Atsakovė atsiliepimu į ieškovės kasacinį skundą prašo kasacinį skundą atmesti, o Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2020 m. birželio 11 d. nutartį palikti nepakeistą. Savo nesutikimą su kasaciniu skundu grindžia šiais teisiniais argumentais:
- 63.1. Ieškovė kasaciniame skunde kardinaliai pakeitė savo civilinio ieškinio poziciją ir ėmėsi deklaratyviai tvirtinti, jog atsakovė nepaisė jai, kaip valdžios institucijai, nustatytų leistino (teisėto) elgesio reikalavimų. Viso bylos nagrinėjimo teisme proceso metu atsakovės veiksmai buvo tiriami per ūkinės komercinės veiklos vykdymo prizmę. Pareikšdama ieškinį, ieškovė nedviprasmiškai nurodė, jog jai primestos ir ginčijamos sutarčių nuostatos vertintinos kaip atsakovės piktnaudžiavimas dominuojančia padėtimi, o prašoma priteisti žalą yra atsakovės piktnaudžiavimo įtaka rinkoje, kurį draudžia Konkurencijos įstatymo 7 straipsnio ir Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 102 straipsnio c punkto nuostatos, rezultatas. Nagrinėjant civilinę bylą pirmosios instancijos teisme iš naujo, ieškovė savo poziciją grindė tuo, kad atsakovė, įsigydamą elektros energiją pagal dvišales sutartis su termofikacinėmis elektrinėmis, taip pat pagal 2013 m. gruodžio 27 d. ir 2014 m. gruodžio 23 d. elektros energijos pirkimo–pardavimo ir balansavimo paslaugos teikimo sutartis su AB „Lietuvos energijos gamyba“, ją diskriminavo. Ieškovė nesirėmė argumentu, kad minėti teisiniai santykiai buvo valdžios ir pavaldumo, t. y. administracinės teisės prigimties. Pirmosios instancijos teismas, pakartotinai išnagrinėjęs civilinę bylą, ginčo teisinius santykius kvalifikavo pagal Konkurencijos įstatymo 7 straipsnį. Ieškovė neskundė pirmosios instancijos teismo sprendimo dalies priteisti jai 2 259 600 Eur kompensaciją, o apeliacinį skundą pateikė tik dėl antrojo (balansavimo energijos tiekėjo) aspekto, išdėstydamą savo teisinę poziciją dėl Konkurencijos įstatymo 7 straipsnio pažeidimo. Lietuvos apeliacinis teismas 2020 m. birželio 11 d. nutartimi sutiko su ieškovės nurodoma aplinkybe, jog ginčo laikotarpiu atsakovė užėmė dominuojančią padėtį rinkoje, tačiau konstatavo, kad Konkurencijos įstatymo 7 straipsnyje įtvirtinto draudimo piktnaudžiauti dominuojančia padėtimi atitinkamoje rinkoje atsakovė nepažeidė.
- 63.2. Situacijos, kai viešojo administravimo subjektas, įgyvendindamas specialiaisiais įstatymais jam suteiktą viešojo administravimo kompetenciją, priima sprendimus, dėl kurių gali susidaryti skirtingos konkurencijos sąlygos toje pačioje atitinkamoje rinkoje konkuruojantiems ūkio subjektams, patenka į Konkurencijos įstatymo 4 straipsnio reguliavimo sritį. Konkurencijos įstatymo 4 straipsnio 1 dalis viešojo administravimo subjektams nustato pareigą užtikrinti sąžiningos konkurencijos laisvę, įgyvendinant jiems pavestus uždavinius, susijusius su ūkinės veiklos reguliavimu Lietuvos Respublikoje. Konkurencijos įstatymo 4 straipsnio 2 dalimi draudžiama viešojo administravimo subjektams priimti teisės aktus arba kitus sprendimus, kuriais teikiamos privilegijos arba diskriminuojami atskiri ūkio subjektai ar jų grupės ir dėl kurių atsiranda ar gali atsirasti konkurencijos sąlygų skirtumų atitinkamoje rinkoje konkuruojantiems ūkio subjektams, išskyrus atvejus, kai skirtingų konkurencijos sąlygų neįmanoma išvengti vykdamas įstatymų reikalavimus.
- 63.3. Viso bylos nagrinėjimo metu ieškovė nesirėmė argumentais, reikalaujančiais atlikti atsakovės elgesio atitikties Konkurencijos įstatymo 4 straipsniui įvertinimą. Todėl ieškovės argumentai, kad bylą nagrinėję teismai padarė materialiosios teisės normų pažeidimus, susijusius su Konkurencijos įstatymo 4 straipsnio ir Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymo (toliau – VAI) 3 straipsnio normų aiškinimu bei taikymu, laikytini aiškiai nepagrįstais.
- 63.4. Atsakovė nėra ir ginčo laikotarpiu nebuvo viešojo administravimo subjektas VAI prasme. Be to, įvardyti klausimai nesudarė bylų, kuriose vyravo išimtinai civilinis teisinis santykis, nagrinėjimo dalyko, todėl negali tapti ir kasacijos objektu. Bylose ieškovė aiškiai išsakė poziciją, kad balansavimo energijos tiekimo sutarčių ir sutarčių su kitomis termofikacinėmis elektrinėmis atžvilgiu atsakovė laikytina ūkio subjektu, be kita ko, turinčiu dominuojančią padėtį (Konkrencijos įstatymo 3 straipsnio 2 dalis).
- 63.5. Veiksmų, turinčių piktnaudžiavimo viešojo administravimo įgaliojimais požymių, vertinimas nėra teisingas bendrosios kompetencijos teismams ir jie nėra nagrinėjami civilinio proceso tvarka. Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo 17 straipsnio 1 dalies 3 punkte yra įtvirtinta išimtis iš bendrosios kompetencijos teismų jurisdikcijos, pagal kurią bylos dėl žalos, atsiradusios dėl viešojo administravimo subjektų neteisėtų veiksmų, atlyginimo ([CK 6.271 straipsnis](#)) priskirtos administracinių teismų kompetencijai. Ieškovė, manydama, kad atsakovė padarė jai žalą viešojo administravimo srityje, savo tariamai pažeistų teisių ir teisėtų interesų gynybos turėjo kreiptis į administracinį teismą, o ne paduoti kasacinį skundą, keisdama savo reikalavimų pagrindą. Keičiant atsakovės veiksmų 2014–2015 metais superkant rentiną elektros energiją kvalifikavimą kaip viešojo administravimo veiklą, keičiasi ir bylos rūšinis teisingumas.
- 63.6. Teismai, nuodugniai, visapusiškai ir atidžiai išanalizavę elektros energijos, skirtos reguliuojamų vartotojų poreikiams tenkinti, įsigijimus iš termofikacinių elektrinių (tiesiogiai iš gamintojų) bei „Nord Pool“ biržos (per tarpininkę AB „Ignitis gamyba“), atmetė ieškovės reikalavimus. Faktinių aplinkybių nustatymas priklauso pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų kompetencijai, o kasaciniame skunde kaip kasacijos pagrindas nenurodytas proceso teisės normų, reglamentuojančių įrodymus, įrodinėjimą, įrodymų vertinimą ir pan., pažeidimas ([CPK 346 straipsnis](#), 347 straipsnio 1 dalies 3 punktas). Tai reiškia, jog ir pati ieškovė pripažįsta, kad žemesni teismai surinko pakankamai faktinių duomenų ir, vadovaudamiesi [CPK](#) taisyklėmis, preciziškai įvertinę jų visetą, priėjo prie pagrįsto vienareikšmiško įsitikinimo, kad skundžiami atsakovės veiksmai buvo teisėti.
- 63.7. Pareikšdama ieškinį ieškovė nesutiko su Vyriausybės sprendimu 2014 metais pereiti nuo fiksuotos maksimalios remtinės elektros energijos gamybos termofikaciniu režimu kombinuotojo elektros energijos ir šilumos gamybos ciklo elektrinėse apimties nustatymo prie

apibrėžimo „ne daugiau kaip“. Tačiau ieškovei neabejotinai yra žinoma, kad niekas kitas, o pati Vyriausybė nusprendė 2014–2015 metais palaipsniui mažinti paramą elektros energijos gamybai termofikaciniu režimu kombinuotojo elektros energijos ir šilumos gamybos ciklo elektrinėse, o 2016 metais ši gamintojų kategorija Vyriausybės valia apskritai nebeteko teisės į skatinimą.

- 63.8. Bylų nagrinėjimo dalyku niekada nebuvo atsakovės ir UAB „Baltpool“ tarpusavio santykiai tiek, kiek pastarajai pavesta atlikti VIAP lėšų administratoriaus funkcijas. Atsakovė, kaip visuomeninė tiekėja, ir UAB „Baltpool“, kaip paskirtoji VIAP lėšų administratorė, savo veiklą vykde pagal teisės aktais apibrėžtus reikalavimus. Tarp jų nėra karto nekilo ginčų dėl „kompetencijos“, tokio pobūdžio aplinkybės byloje neprodištos ir netirtos.
- 63.9. Atsakovė niekada neneigė faktinio pobūdžio aplinkybės, kad Konkurencijos įstatymo 3 straipsnio 18 dalies prasme atsakovė ir AB „Ignitis gamyba“ priklauso tai pačiai susijusių ūkio subjektų grupei. Tačiau įstatymai nedraudžia sudaryti produktų pirkimo–pardavimo ar paslaugų teikimo sutarčių tarp susijusių ūkio subjektų grupės įmonių, be to, ieškovė neteikia bei anksčiau nenurodė jokių argumentų, kad balansavimo energijos tiekimo sutartinis galėjo būti pažeisti konkretūs teisiniai imperatyvai.
- 63.10. Atsakovė išsamiai paaiškino, kad 2014 ir 2015 metais sudarytais susitarimais (BET sutartinis) AB „Ignitis gamyba“ buvo pavesta ne gaminti elektros energiją savo elektrinėse ir ją pateikti atsakovei, bet atlikti atsakovės elektros energijos poreikio prognozavimo ar nuokrypio nuo vartojimo plano suvaldymo bei tarpininkavimo įsigyjant likutinę elektros energijos kiekį iš „Nord Pool“ elektros biržos funkcijas. BET sutarčių dalykas buvo platesnis, t. y. apėmė ne tik balansavimo paslaugą, bet ir elektros energijos kiekio skirtumo pirkimą iš „Nord Pool“ elektros biržos ir pateikimą atsakovei tomis pačiomis biržos kainomis, ne tik neleido tokio elektros energijos kiekio teisiskai kvalifikuoti kaip balansavimo energijos, bet ir nesudarė prielaidų įtarti, kad tarpininko vaidmuo suponavo AB „Ignitis gamyba“ viešuosius interesus atitinkančių paslaugų lėšų gavėjo statuso įgijimą (VIAP lėšų administravimo tvarkos aprašo 3 punktas). BET sutartis nėra niekaip susijusios su galiojusia VIAP schema ir jų pagrindu AB „Ignitis gamyba“ negalėjo gauti jokių VIAP lėšų, kadangi nei parduodama elektros energija, nei užtikrinama balansavimo paslauga nebuvo VIAP objektas. Todėl, vadovaujantis lingvistiniu ir loginiu aiškinimo metodu, darytina kategoriška išvada, jog ieškovės teiginys, neva AB „Ignitis gamyba“ gavo didelę ekonominę naudą panaudojant VIAP schemą, yra akivaizdžiai melagingas.
- 63.11. Nagrinėjamu atveju prejudicinę reikšmę turi faktas, kad dėl atsakovės apdairiai pasirinkto elgesio modelio 2014–2015 metais, priimanč sprendimą įsigyti pigesnę elektros energiją „Nord Pool“ biržoje, bet ne pirkti papildomą (virš sulgyto techninio minimumo) kiekį iš termofikacinių elektrinių, realiai buvo sutaupyta daugiau nei 14 mln. Eur VIAP lėšų ir tai sudarė galimybę Valstybinei kainų ir energetikos kontrolės komisijai nustatyti tvarka mažinti VIAP kainą kitiems metams visiems šalies vartotojams (2016 ir 2017 metais elektros energijos kaina buitiniams vartotojams sumažėjo).
- 63.12. Kaip konstatuota Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. lapkričio 6 d. nutartyje, kuri nagrinėjama bylos daliai turi precedentinę ir prejudicinę reikšmę, Vyriausybės nutarimų Nr. 1051 ir Nr. 1091 nuostatos neįpareigojo visuomeninio tiekėjo ginčo laikotarpiu supirkti iš ieškovės viso maksimalių dydžių apibrėžto elektros energijos kiekio, o atsakovė, pagal dvišales sutartis įsipareigojusi supirkti iš ieškovės techninio minimumo režimu pagamintą remtiną elektros energijos kiekį ir jį supirkdama, veikė teisėtai. Tai reiškia, jog ieškovė neturėjo iš įstatymų kylančios reikalavimo teisės, o atsakovė – pareigos įpirkti iš ieškovės visą kvotą arba ieškovės subjektyviai pasiūlytą procentinę kvotos dalį. Be to, ginčo teisinius santykius reglamentuojančiose materialiosios teisės normose neįtvirtinta sąlyga, kad reguliuojamų vartotojų elektros energijos poreikis privalo būti tenkinamas, juo labiau visiškai, termofikaciniu režimu kombinuotojo elektros energijos ir šilumos gamybos ciklo elektrinėse pagaminta elektros energija.
- 63.13. Priešingai nei samprotauja ieškovė, atsakovės ūkinė veikla buvo sureguliuota bendrojo leidimo metodu, pagal kurį atsakovei buvo suteikta galimybė pasirinkti ir (arba) tarpusavyje derinti kelis Prekybos elektros energija taisyklių, patvirtintų Lietuvos Respublikos energetikos ministro 2009 m. gruodžio 9 d. įsakymu Nr. 1-244, 8 punkte nurodytus didmeninės prekybos elektros energija būdus. Tačiau įgalindama atsakovę iš keleto elgesio variantų pasirinkti tinkamiausią, Vyriausybė aiškiai suformulavo šios nuožūros įgyvendinimo gaires, t. y. įvardijo siekiamą rezultatą – ekonominę naudą vartotojams. Tuo Vyriausybė expressis verbis (aiškiais žodžiais, tiesiogiai) pripažino viešąjį interesą didesne, labiau saugotina vertybe, nei rūpinimąsi atskirų elektros energijos gamintojų gerove.
- 63.14. Aiškindamas Vyriausybės nutarimų Nr. 1051 ir Nr. 1091 5 punkto nuostatas, nurodančias, kad elektros energijos poreikis turi būti tenkinamas įsigyjant elektros energiją ekonomiškai naudingiausiu būdu <...> t. y. ekonominio naudingumo kriterijais, turinį bei prasmę, Lietuvos apeliacinis teismas 2018 m. lapkričio 6 d. nutartyje pasisakė, kad ekonominis naudingumas reiškia elektros energijos įsigijimą tokiu būdu, kuris lemia mažiausią kainą elektros energijos vartotojams. Ekonominis naudingumas vartotojui turi būti nustatomas palyginant galutinę supirkimo iš gamintojo kainą, kurią sudaro atsakovės mokamos kainos ir VIAP lėšų dalies suma, su elektros energijos įsigijimo biržoje kaina. VIAP lėšų sutaupymas yra ekonomiškai naudingas vartotojams. Šie išaiškinimai yra privalomi nagrinėjama bylos daliai ir kartu reiškia, kad atsakovė turėjo ne tik teisę, bet ir pozityvią pareigą pasinaudoti pigesnės elektros energijos pasiūlos šaltiniais. 2014–2015 metais neegzistavo teisinio įpareigojimo, pagal kurį visuomeninis tiekėjas (atsakovė), pirkdamas elektros energiją reguliuojamų vartotojų poreikiui tenkinti, būtų privalęs teikti pirmenybę VIAP schemoje dalyvaujantiems elektros energijos gamintojams. Atsakovės pasirinkimas pirkti iš esmės visada pigesnę elektros energiją biržoje (su itin retomis išimtimis, kai biržoje ji buvo brangesnė), o ne iš ieškovės, reiškė veikimą vartotojams ekonomiškai naudingiausiu būdu, todėl nėra neteisėtas veiksmas, dėl kurio atsakovei galėtų būti taikoma civilinė atsakomybė. Vertinant, ar atsakovė iš tikrųjų pasirinko naudingesnę būdą įsigyti elektros energiją nei pirkti remtiną elektros energiją iš termofikacinių elektrinių, buvo nepritarta ieškovės siūlymui vadovautis tik pirmuoju (kainos) komponentu, kadangi VIAP lėšų sutaupymas taip pat naudingas vartotojams. Be to, ieškovė, nesutikdama su ekonominio naudingumo kriterijaus aiškinimu, paremtu VIAP lėšų dedamosios, mokamos termofikacinėmis elektrinėms, sutaupymo principu, dėl Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. lapkričio 6 d. nutarties galėjo paduoti kasacinį skundą.
- 63.15. Vyriausybė neįpareigojo ir atsakovė realiai netaikė ekonominio naudingumo kriterijaus termofikacinėms elektrinėms tarpusavyje (jų vidiniame santykiuose). Ekonominio naudingumo kriterijumi atsakovė vadovavosi strategiškai sprendama dėl vartotojų poreikių užtikrinimo būdo, t. y. vertindama, ar egzistuoja alternatyvūs pasiūlos šaltiniai, kurie įgalintų ją užtikrinti didesni ekonominę efektyvumą vartotojams, nei leidžia pasiekti remtiną elektros energijos pirkimas iš termofikacinių elektrinių, šio tipo gamintojus traktuojant kaip vieną visumą.
- 63.16. Jeigu Vyriausybė iš tikrųjų būtų siekiusi pavesti supirkti tik pigiausią remtiną elektros energiją, t. y. šiuo aspektu būtų turėjusi aiškų prioritetą, tiek paskirstydama kvotas gamintojams, tiek Vyriausybė nutarimų Nr. 1051 ir Nr. 1091 1.1 punkte pateikdama baigtinį gamintojų sąrašą, ji būtų sudariusi gamintojų pirmumo eilę nuo mažiausios kainos jos didėjimo principu. Tačiau Vyriausybės nutarimų Nr. 1051 ir Nr. 1091 5 punkto nuostata yra suformuluota taip, kad pašalintų bet kokias prielaidas skirtingai traktuoti jame išvardytų gamintojų teises ar teisinę padėtį.
- 63.17. Retrospektyvus 2014–2015 metų situacijos įvertinimas patvirtina žemesnių teismų konstatuojamąsias išvadas, kad atsakovė, deramai atsižvelgdama į visumą prieš tai įvardytų veiksmų, ieškovės poreikių kontekste nepamiršdama kitų subjektų teisėtų interesų, pagrįstai nepasidavė ieškovės spaudimui reguliuojamų vartotojų poreikį tenkinti tik ieškovės pagaminta elektros energija, kaip tokio veikimo pasekmę kitus gamintojus visiškai palikdama be valstybės jiems numatyto skatinimo (ginčo dalis dėl ieškovės diskriminavimo kitų termofikacinių elektrinių atžvilgiu), o buitinius elektros energijos vartotojus pasmerkdamas neišvengiamam elektros energijos kainų augimui (ginčo dalis dėl elektros energijos pirkimo biržoje).
- 63.18. Konstatuodamas, kad savo pagrindinę prievolę gamintojams (nupirkti techninį minimumą) atsakovė įvykdė tinkamai, Lietuvos apeliacinis teismas 2018 m. lapkričio 6 d. nutartimi perdavė bylą nagrinėti iš naujo su vieninteliu nurodymu patikrinti, ar

atsakovė pasinaudojo teise pirkti daugiau, t. y. virš techninio minimumo, ir kaip šis kiekis faktiškai paskirstė tarp atskirų grupės narių. Atsakovė, siekdama paneigti ieškovės iškeltas abejones savo veiksmų teisėtumu, į bylą pateikė išsamius duomenis, įrodančius, kad 2014 metais atsakovė nupirko 8,5 proc. virš techninio minimumo kiekio nuo maksimalios ieškovės kvotos, o kiti gamintojai, atsižvelgiant į jų kvotų viršutinę ribą, vidutiniškai pardavė atsakovei 7,5 proc. (o visos termofikacinės elektrinės kartu įskaitant ieškovę nuo 700 GWh kvotos – 8,1 proc. (56 376 MWh) kiekio virš jų suminio techninio minimumo). Tai reiškia, jog ieškovės pardavimo rezultatai buvo geresni juos vertinant ne tik kitų termofikacinių elektrinių kontekste (8,5 proc. prieš 7,5 proc.), bet ir visos šios kategorijos gamintojų atžvilgiu (8,5 proc. prieš 8,1 proc.). Tai leidžia konstatuoti, jog ieškovė patyrė išimtinai pozityvų efektą.

- 63.19. 2015 metais papildomos, t. y. virš techninio minimumo, apimtys praktiškai nebuvo užsakomos iš visų elektrinių. Itin nedidelis – 162 MWh – atsakovės pirkinų virš techninio minimumo kiekis susidarė dėl objektyviai neišvengiamo gamintojų nuokrypio nuo gamybos planų. Svarbi aplinkybė, kad iš 162 MWh skaičiaus ieškovei teko net 37 proc., arba 60 MWh (42 +18), ir tik 5 MWh daugiau (t. y. 40 proc.) buvo įsigyta iš AB „Klaipėdos mediena“. AB „Kauno energija“ Noreikiškių elektrinė patiekė atsakovei 26 MWh (16 proc.), o UAB „ENG“ 12 MWh (7 proc.) reikalingos elektros energijos virš jų techninio minimumo. Tuo tarpu net iš 4 gamintojų: AB Kauno termofikacijos elektrinės, AB „Panevėžio energija“, UAB „Liesko“ (filialų „Alytaus energija“ ir „Marijampolės šiluma“) ir AB „Kauno energija“ Petrašiūnų elektrinės, atsakovė neįsigijo nė vienos papildomos MWh.

Teisėjų kolegija

konstatuoja:

IV. Kasacinio teismo argumentai ir išaiškinimai

Dėl visuomeninio tiekėjo veiklos principų

64. Įstatymų leidėjas, įtvirtindamas elektros energetikos sektoriaus sandarą, nustatė, kad elektros energetikos sektorių sudaro elektros energijos vartotojai, gamintojai, nepriklausomi ir visuomeniniai tiekėjai, asmenys, atliekantys garantinio tiekimo funkciją, perdavimo sistemos ir skirstomųjų tinklų operatoriai bei elektros biržos operatorius (EEĮ 12 straipsnis).
65. Elektros energijos visuomeninis tiekimas yra elektros energetikos sektoriuje licencijuojama veikla (EEĮ 15 straipsnio 1 dalies 3 punktas). Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija 2010 m. gruodžio 30 d. AB „Lesto“ išdavė elektros energijos skirstymo licenciją Nr. L1-10 (ES) ir visuomeninio tiekimo licenciją L1-8 (VET).
66. Vadovaujantis EEĮ 2 straipsnio 53 punktu, visuomeninis tiekėjas – asmuo, įpareigotas tiekti elektros energiją jo veiklos licencijoje nurodytoje teritorijoje esantiems šio įstatymo 43 straipsnyje nurodytiems vartotojams. Šio įstatymo 43 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad nuo 2013 m. sausio 1 d. visuomeninis tiekėjas privalo sudaryti sutartis ir tiekti elektros energiją visuomenine elektros energijos kaina visiems jam išduotoje licencijoje nustatytoje teritorijoje esantiems buitiniams vartotojams, kurie nepasirinko nepriklausomo elektros energijos tiekėjo, taip pat socialiai pažeidžiamiems vartotojams ar jų grupėms. Vadovaujantis EEĮ 44 straipsnyje įtvirtintomis nuostatomis visuomeninis tiekėjas taip pat užtikrina garantinį elektros energijos tiekimą vartotojams, šio įstatymo 43 straipsnyje nustatytais terminais nepasirinkusiems nepriklausomo elektros energijos tiekėjo ar kai jų pasirinktas nepriklausomas tiekėjas nevykdo prisiimtų įsipareigojimų tiekti elektros energiją sutartomis su vartotojais sąlygomis.
67. Visuomeninį tiekėją, kaip elektros energijos rinkos dalyvį, identifikuoja jo vykdoma ūkinė veikla – elektros energijos tiekimas jo veiklos licencijoje nurodytoje teritorijoje nurodytiems vartotojams, kuria vykdydamas jis dalyvauja didmeninėje prekyboje elektros energija Prekvbos elektros energija taisyklėse nustatytais būdais. Taigi visuomeninio tiekėjo veiklai yra būdingas dualumas. Viena vertus, jis yra elektros energijos, kaip prekės, tiekėjas galutiniams vartotojams, kuriems taikomos valstybės reguliuojamos elektros energijos kainos, kita vertus, jis yra elektros energijos rinkos dalyvis, kuris galutiniam vartotojui tiekiamos elektros energijos įsigijimą užtikrina dalyvaudamas didmeninėje prekyboje elektros energija.
68. Asmuo, tapęs elektros energijos visuomeninio tiekimo licencijos turėtoju, įgyja teisę pradėti ir vykdyti visuomeninio elektros energijos tiekimo ūkinę veiklą. Visuomeninio tiekimo veiklos licencijavimu siekiama užtikrinti visuomenei svarbiu interesu apsaugą (viešąją tvarką, visuomenės saugumą, elektros energijos vartotojų apsaugą ir kt.). Vykdydamas visuomeninio tiekėjo veiklą, asmuo turi pareigą įstatymo nustatyta tvarka paskelbti visuomeninėms elektros energijos kainoms ir tarifams bei nediskriminuojančiomis sąlygomis sudaryti sutartis ir tiekti elektros energiją visiems visuomeniniam tiekėjui išduotoje licencijoje nurodytoje teritorijoje esantiems ir to pareikalavusiems buitiniams vartotojams, taip pat tiems vartotojams, kurių atžvilgiu įstatymas nustato visuomeninio tiekėjo pareigą tiekti elektros energiją.
69. Visuomeninis tiekėjas turi laikytis įstatyme įtvirtintų bendrųjų licencijuojamos veiklos elektros energetikos sektoriuje sąlygų ir jam, kaip visuomeninio tiekimo veiklos licencijos turėtojui, nustatytų pareigų. Asmuo, kuris verčiasi elektros energetikos sektoriuje licencijuojama veikla, neturi teisės įgaliojimų kitu asmeniu verstis licencijoje nurodyta veikla ir privalo laikytis EEĮ 15 straipsnio 11 dalyje įtvirtintų *bendrųjų veiklos sąlygų*, kurios taikomos visiems elektros energetikos sektoriuje licencijuojama veikla besiverčiantiems asmenims: 1) licencijavimo taisyklėse nustatyta tvarka teikti kompetentingoms valstybės institucijoms ir istaigoms informaciją, reikalingą įstatymu ir kitu teisės aktu nustatytoms pareigoms atlikti; 2) teisės aktu nustatyta tvarka teikti viešuosius interesus atitinkančias paslaugas; 3) užtikrinti vienodas ir nediskriminacines sąlygas visiems vartotojams, tinklų naudotojams ir kitiems rinkos dalyviams; 4) informuoti ir konsultuoti vartotojus ir tinklų naudotojus teisės aktu nustatyta tvarka; 5) užtikrinti, kad būtų atliekamos kitos šiam įstatyme ir kituose teisės aktuose nustatytos pareigos ir būtų laikomasi elektros energetikos sektoriuje vykdomai veiklai keliamu reikalavimu. Be to, elektros energijos visuomeninio tiekimo veiklos licencijos turėtojas, be bendrųjų elektros energetikos sektoriuje licencijuojamos veiklos sąlygų, vadovaujantis EEĮ 15 straipsnio 13 dalimi, privalo, vykdydamas EEĮ 43 straipsnyje nustatytas licencijuojamos veiklos sąlygas: 1) tiekti elektros energiją visuomeninėms elektros energijos kainomis; 2) užtikrinti garantinį elektros energijos tiekimą šio įstatymo 44 straipsnyje nustatyta tvarka ir sąlygomis; 3) tvarkyti atskira nuo kitų veiklos rūšių elektros energijos visuomeninio tiekimo pajamų ir sąnaudų apskaitą, atlikti nepriklausomą auditą, kaip nurodyta šio įstatymo 56 straipsnio 3 dalyje, ir licencijos turėtojo interneto svetainėje skelbti duomenis apie elektros energijos visuomeninio tiekimo sąnaudas.
70. Kaip jau minėta, tam, kad visuomeninis tiekėjas užtikrintų jo veiklai būtinų elektros energijos išteklių įsigijimą, jis kartu verčiasi didmenine prekyba elektros energija Prekvbos elektros energija taisyklėse nustatytais būdais. Įstatymu leidėjas, EEĮ 41 straipsnyje įtvirtindamas tiekimo veiklos principus, io 2 dalyje nustatė, kad tiekėjai Lietuvos Respublikos vidaus elektros energijos rinkoje prekiauja elektros energija biržoje ir (ar) pagal dvišales sutartis su gamintojais, vartotojais ar tarpusavio Prekvbos elektros energija taisyklėse nustatyta tvarka. Vykdydamas šią veiklą, visuomeninis tiekėjas turi užtikrinti Lietuvos Respublikos įstatymų nustatytų pareigų ir teisės aktais nustatytų reikalavimų laikymąsi.
71. Prekvbos elektros energija taisyklės patvirtintos Lietuvos Respublikos energetikos ministro 2009 m. gruodžio 9 d. įsakymu Nr. 1-244. Prekvbos elektros energija taisyklės reglamentuoja elektros energijos rinkos dalyvių tarpusavio santykius prekiaujant elektros energija Lietuvos Respublikos teritorijoje (šių taisyklių 1 punktas). Taisyklių tikslas – sukurti prielaidas konkurencinės elektros energijos rinkos santykių plėtrai,

itvirtinant teisingumo, protingumo ir sąžiningumo reikalavimus atitinkančius elektros energijos rinkos dalyvių santykius (šių taisyklių 3 punktas). Pagrindiniai elektros rinkos principai: 1) sąžininga konkurencija; 2) patikimumas; 3) elektros rinkos dalyvių lygiateisiškumas; 4) elektros rinkos informacijos aiškumas ir pasiekiamumas (šių taisyklių 6 punktas). Taisyklės yra privalomos visiems elektros energijos rinkos dalyviams (šių taisyklių 4 punktas).

72. Nagrinėjamoje byloje dalyje ieškinio reikalavimai dėl nuostolių atlyginimo pareikšti tuo pagrindu, kad atsakovė, kaip visuomeninė tiekėja, įsivardama elektros energija pagal dvišales sutartis su termofikacinėmis elektrinėmis 2014–2015 metų laikotarpiu, taip pat pagal 2013 m. gruodžio 27 d. ir 2014 m. gruodžio 23 d. Elektros energijos pirkimo–pardavimo ir balansavimo paslaugos teikimo sutartis, sudarytas atsakovės ir AB „Lietuvos energijos gamyba“, piktnaudžiauja dominuojančia padėtimi, diskriminuodama ieškovo kitų termofikacinių elektrinių ir AB „Lietuvos energijos gamyba“ atžvilgiu (Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 102 straipsnis, Konkurencijos įstatymo 7 straipsnis).
73. Atsižvelgiant į ieškinio pagrindą, atsakovės veiksmų teisėtumas nagrinėjamos bylos dalyje vertintinas jos vykdomos ūkinės veiklos didmeninės prekybos elektros energija srityje pagal Prekybos elektros energija taisykles. Ieškovo savo patirtus nuostolius grindė tuo, jog dėl atsakovės atliktų neteisėtų veiksmų ji negavo pajamų, atsakovei neįsigijus iš ieškovės papildomo remtinis elektros energijos gamybos apimtį, bei patyrė remtinis elektros energijos gamybos sąnaudų.
74. Kasaciniame skunde ieškovo nurodo, kad žala jai buvo padaryta atsakovės, kaip viešojo administravimo subjekto, veiksmais viešojo administravimo veiklos srityje, vykdamas viešųjų paslaugų teikimo administravimą, atsakovei veikiant *ultra vires* ir pažeidžiant VAI 3 straipsnio 1, 2, 4, 9, 10 punktuose itvirtintus viešojo administravimo subjektams taikytinus įstatymo viršenybės, objektyvumo, nepiktnaudžiaavimo valdžia, lygiateisiškumo ir skaidrumo principus. Teisėjų kolegija nesutinka su tokiu elektros energijos visuomeninio tiekėjo, kaip viešojo administravimo subjekto, o jo vykdomos ūkinės komercinės veiklos – kaip viešojo administravimo veiklos vertinimu.
75. Pagal VAI, viešojo administravimo subjektas – tai valstybės institucija ar įstaiga, savivaldybės institucija ar įstaiga, pareigūnas, valstybės tarnautojas, valstybės ar savivaldybės įmonė, viešoji įstaiga, kurios savininkė ar dalininkė yra valstybė ar savivaldybė, asociacija, šio įstatymo nustatyta tvarka įgalioti atlikti viešąjį administravimą (VAI 2 straipsnio 4 dalis (1999 m. birželio 17 d. įstatymo Nr. VIII-1234 redakcijos, galiojusios ginčo laikotarpiu). Remiantis VAI pateikta viešojo administravimo subjekto sąvoka, vienas esminių požymių, leidžiančių subjektą pripažinti viešojo administravimo subjektu, yra VAI nustatyta tvarka suteikti įgaliojimai, t. y. viešąjį administravimą gali vykdyti tik tokie subjektai, kuriems buvo suteikti įgaliojimai vykdyti šią veiklą. Įgaliojimų suteikimo institutas detalai reglamentuojamas VAI 4¹ straipsnyje. Pagal šio straipsnio 1 dalį valstybės institucijoms ar įstaigoms, savivaldybių institucijoms ar įstaigoms, jų valstybės tarnautojams ir pareigūnams, valstybės ar savivaldybės įmonėms, kurių savininkė yra valstybė ar savivaldybė, asociacijoms viešojo administravimo įgaliojimai gali būti suteikti: 1) įstatymais, tiesiogiai taikomu Europos Sąjungos teisės aktu, ratifikuota Lietuvos Respublikos tarptautine sutartimi, kai tame teisės akte nurodomas konkretus veikiantis ar numatomas steigti subjektas (prireikus jo pavadinimas, paskirtis, teisinė forma, santykiai su kitais viešojo administravimo subjektais ir kt.) ir šiam subjektui nustatomi konkretūs viešojo administravimo įgaliojimai; 2) įstatymų įgalios valstybės ar savivaldybių institucijos priimtu teisės aktu, kai tame teisės akte ši institucija, vadovaudamasi įstatymu, reglamentuojančiu bendrą tam tikros visuomenės gyvenimo srities viešojo administravimo subjektų sudarymo ir veiklos tvarką, nurodo veikiantį ar numatomą steigti subjektą (prireikus jo pavadinimą, paskirtį, teisinę formą, santykius su kitais viešojo administravimo subjektais ir kt.) ir nustato šiam subjektui konkrečius viešojo administravimo įgaliojimus. Vadovaujantis VAI 4¹ straipsnio 3 dalimi, valstybės institucijoms ir įstaigoms, viešosioms įstaigoms, kurių savininkė ar dalininkė yra valstybė, viešojo administravimo įgaliojimai iki 2016 m. sausio 1 d. gali būti suteikti Vyriausybės nutarimu, priimtu vadovaujantis tiesiogiai taikomu Europos Sąjungos teisės aktu, ratifikuota Lietuvos Respublikos tarptautine sutartimi, nustatančiais Europos Sąjungos ar atskirų valstybių narių finansinės paramos Lietuvai teikimo mastą, principus ar bendrąsias taisykles. Viešojo administravimo įgaliojimus suteikiant tokiu Vyriausybės nutarimu, jame turi būti nurodoma konkreti veikianti ar numatoma steigti valstybės institucija ar įstaiga, viešoji įstaiga (jos pavadinimas, pririnkus santykius su kitais viešojo administravimo subjektais ir kt.) ir nustatomas baigtinis konkrečių jai suteikiamų viešojo administravimo įgaliojimų sąrašas.
76. Atsakovė, kaip elektros energijos visuomeninė tiekėja, neatitinka VAI apibrėžtos viešojo administravimo subjekto sąvokos, be to, ji nevykdo viešojo administravimo funkcijų, nustatytų VAI. Atsakovės teisinė forma yra akcinė bendrovė, kuri yra ribotos civilinės atsakomybės privatus juridinis asmuo. Atsakovė nebuvo įgaliota vykdyti viešojo administravimo veiklą, susijusią su viešuoju administravimu, kuri patenka į viešojo administravimo sąvoką. Ginčo laikotarpiu atsakovė vertėsi elektros energetikos sektoriuje licencijuojamomis elektros energijos skirstymo ir visuomeninio tiekimo veiklomis (EEI 15 straipsnio 1 dalies 2 ir 3 punktai) ir turėjo išskirtines šios veiklos vykdymo teises ir pareigas licencijoje nurodomoje teritorijoje. Nors ši veikla laikytina turinčia viešąją reikšmę, tačiau nėra pagrindo ją tapatinti su viešuoju administravimu.
77. Be to, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikoje energetikos paslaugų teikimo vartotojams srityje buvo pripažinta, kad AB „Lesto“, kaip Lietuvos elektros skirstomųjų tinklų operatorė, kurios funkcijos yra elektros persiuntimas vartotojams skirstymo tinklais, vartotojų poreikių tenkinimas, efektyvus naujų vartotojų prijungimas, skirstomųjų tinklų eksploatavimas, priežiūra, valdymas ir plėtojimas, jų saugumo ir patikimumo užtikrinimas, neturi viešojo administravimo įgaliojimų, todėl ji nelaikytina viešojo administravimo subjektu (Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2014 m. spalio 8 d. nutartis administracinėje byloje Nr. AS⁸⁵⁸-878/2014).
78. Teisėjų kolegija atmeta kasacinio skundo argumentus, kad elektros energijos visuomeninio tiekėjo veikla laikytina viešųjų paslaugų administravimo veikla. Pagal VAI 2 dalies 18 dalį, viešoji paslauga – valstybės ar savivaldybių kontroliuojamų juridinių asmenų veikla teikiant asmenims socialines, švietimo, mokslo, kultūros, sporto ir kitas įstatymų nustatytas paslaugas. Įstatymų nustatytais atvejais ir tvarka viešąsias paslaugas gali teikti ir kiti asmenys. Viešųjų paslaugų teikimo administravimas apibrėžiamas kaip viešojo administravimo subjektų veikla nustatant viešųjų paslaugų teikimo taisykles ir režimą, steigiant viešąsias įstaigas arba išduodant leidimus teikti viešąsias paslaugas kitiems asmenims, taip pat viešųjų paslaugų teikimo priežiūra ir kontrolė (VAI 2 straipsnio 20 dalis).
79. Vadovaujantis EEI 41 straipsnio 2 dalimi, tiekėjai Lietuvos Respublikos vidaus elektros energijos rinkoje prekiauja elektros energija biržoje ir (ar) pagal dvišales sutartis su gamintojais, vartotojais ar tarpusavyje Prekybos elektros energija taisyklėse nustatyta tvarka. Importuojama ir eksportuojama elektros energija prekiaujama tik biržoje. Atsakovės, kaip visuomeninės tiekėjos, ūkinė komercinė veikla, dalyvaujant didmeninėje prekyboje elektros energija, vykdoma su elektros energijos gamintojais sudaromu dvišaliu sutarčių bei elektros energijos biržoje sudaromų sandorių pagrindu, t. y. jos veikloje vyrauja sutartiniai santykiai, o tai yra civilinės teisės reguliavimo dalykas.
80. Kita vertus, įstatymas elektros energijos visuomeninio tiekimo veiklai, kaip licencijuojamai veiklai, gali nustatyti diferencijuotą teisinį reguliavimą. Vadovaujantis Vyriausybės 2012 m. liepos 18 d. nutarimu Nr. 937 patvirtintu Licencijavimo pagrindu aprašu (redakcija, galiojusi nuo 2013 m. spalio 31 d.), diferencijuotas teisinis reguliavimas gali būti taikomas tam tikroms vienodais požymiais pasižyminčioms ūkio subjektų grupėms, jeigu tarp šių ūkio subjektų grupių yra tokio pobūdžio skirtumų, kurie toki reguliavimą daro objektyviai pateisinama, ir jeigu juo siekiama pozityvių, visuomeniškai reikšmingų tikslų arba jeigu tam tikru ribojimu ar sąlygų nustatymas susijęs su reguliuojamų visuomeninių santykių ypatumais. Tokiu diferencijuotu teisiniu reguliavimu gali būti laikomas visuomeninio tiekėjo veiklos reguliavimas viešuosius interesus atitinkančių paslaugų srityje, atsižvelgiant į šių paslaugų viešąją reikšmę.
81. Teisėjų kolegija, atsižvelgdama į tai, kas išdėstyta, daro išvadą, kad elektros energijos visuomeninio tiekėjo, kaip civilinių teisių santykių subjekto, ūkinėje komercinėje veikloje dominuoja dispozityvus reguliavimo metodas, kurio esmė geriausiai atskleidžia civilinėje teisėje galiojantis principas, jog leidžiama viskas, kas nėra tiesiogiai draudžiama ir kas nepažeidžia bendrųjų teisės principų ir kitų asmenų teisių bei teisėtų interesų.

82. Elektros energetikos sistemoje egzistuoja elektros energijos gamybos ar importo paslaugos, kurios gali būti komercializuojamos ir pelningai teikiamos privačių rinkos dalyvių jiems veikiant rinkos sąlygomis. Tačiau šalia jų egzistuoja elektros energijos gamybos paslaugos, kurių teikimas rinkos sąlygomis yra neįmanomas ar sunkiai įmanomas, tačiau jos yra reikalingos tam, kad valstybė galėtų pasiekti aukštesnius aplinkos apsaugos standartus ar užtikrinti energetinį saugumą. Šioms rinkos problemoms spręsti Lietuvoje buvo sukurta viešuosius interesus atitinkančių paslaugų elektros energetikos sektoriuje sistema.
83. Konstitucinės justicijos kontekste pažymėta, kad energetikos srityje vykdomos ūkinės veiklos, *inter alia* (be kita ko), visų vartotojų aprūpinimo energetikos ištekliais, specifika ir būtinybė (kvanti. *inter alia*, iš Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje išipareigojimų) užtikrinti energetinės sistemos saugumą ir patikimumą, taip pat siekis užtikrinti aplinkos apsaugą įvairiais būdais skatinant atsinaujinančių energetikos išteklių vartojimą lemia siekiant šiu tikslu teikiamų viešuosius interesus atitinkančių paslaugų teisinio reguliavimo ypatumus. Pasant Lietuvos Respublikos Konstitucijos, *inter alia*, laikantis asmens ir visuomenės interesu derinimo principo, užtikrinant galimybę gauti energijos išteklius iš įvairių šaltinių gali būti nustatytas ir toks viešųjų paslaugų elektros energetikos srityje teisinis reguliavimas, kuriuo pareiža atlyvinti už šias paslaugas būtų nustatyta visiems elektros energija vartojantiems asmenims, kuriems užtikrinama galimybė gauti jų poreikiams patenkinti būtiną elektros energiją (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2015 m. spalio 29 d. nutarimas).
84. Vadovaujantis Energetikos įstatymo 2 straipsnio 36 punktu (redakcija, galiojusi nuo 2013 m. lapkričio 23 d., ir vėlesnės ginčo laikotarpiu aktualios redakcijos), viešuosius interesus atitinkančios paslaugos – įstatymu nustatytais atvejais Lietuvos Respublikos Vyriausybės įpareigojimu energetikos imonių teikiamos viešuosius interesus atitinkančios paslaugos, kuriomis siekiama įgyvendinti valstybės energetikos, ūkio ir (ar) aplinkos apsaugos politikos strateginius tikslus energetikos sektoriuje ir apginti teisėtus visuomenės interesus.
85. EEĮ 74 straipsnio 1 dalyje (redakcija, galiojusi nuo 2013 m. kovo 1 d., ir vėlesnės ginčo laikotarpiu aktualios redakcijos) nustatyta, kad, siekiant įgyvendinti valstybės energetikos, ekonominės ir aplinkos apsaugos politikos strateginius tikslus elektros energetikos sektoriuje ir užtikrinti visuomenės interesu įgyvendinimą, Vyriausybė, vadovaudamasi šio ir kitu energetikos sektoriu veiklos teisinis pagrindus reglamentuojančių įstatymų nuostatomis, *gali nustatyti*, kad viešuosius interesus atitinkančioms paslaugoms elektros energetikos sektoriuje priskiriama: 1) elektros energijos gamyba naudojant atsinaujinančius energijos išteklius; 2) elektros energijos gamyba termofikaciniu režimu kombinuotojo elektros energijos ir šilumos gamybos ciklo elektrinėse, kai šios elektrinės tiekia šilumą į aprūpinimo šiluma sistemas ir yra sutaupomas toks pirminės energijos kiekis, kad bendra šilumos ir elektros energijos gamyba galima laikyti efektyvia; 3) elektros energijos gamyba nustatytose elektrinėse, kuriose elektros energijos gamyba būtina elektros energijos tiekimo saugumui užtikrinti; 4) elektros energetikos sistemos rezervų užtikrinimas nustatytose elektrinėse, kurių veikla būtina valstybės energetiniam saugumui užtikrinti; 5) elektros energijos gamybos pajėgumu, strategiškai svarbiu elektros energetikos sistemos darbo saugumui ir patikimumui ar valstybės energetinei nepriklausomybei užtikrinti, plėtra; 6) strateginiu elektros energetikos sektoriaus projektu, susijusiu su energetinio saugumo didinimu, įrengiant jungiamąsias linijas su kitų valstybių elektros energetikos sistemomis ir (ar) sujungiant Lietuvos Respublikos elektros energetikos sistemas su kitu valstybių narių elektros energetikos sistemomis, įgyvendinimas; 7) energetikos objektų darbo saugumo užtikrinimo, radioaktyviųjų atliekų tvarkymo veikla.
86. Vadovaujantis EEĮ 6 straipsnio 1 dalies 5 punktu, Vyriausybei suteikti įgaliojimai tvirtinti viešuosius interesus atitinkančių paslaugų sąrašą ir nustatyti jų teikimo tvarką. Remiantis to paties įstatymo 74 straipsnio 5 dalimi, tvirtinant viešuosius interesus atitinkančių paslaugų elektros energetikos sektoriuje sąrašą ir nustatant įpareigojimus teikti viešuosius interesus atitinkančias paslaugas, turi būti vadovaujamasi ekonominio pagrįstumo, mažiausiu sanaudu ir poveikio elektros energijos kainai galutiniamis vartotojams kriterijais. Taigi Vyriausybė, atsižvelgdama į rinkos situaciją bei vadovaudamasi ekonominio pagrįstumo, mažiausiu sanaudu ir poveikio elektros energijos kainai galutiniamis vartotojams kriterijais, turi įgaliojimus tvirtinti VIAP sąrašą bei nustatyti energetikos imonėms įpareigojimus teikti viešuosius interesus elektros energetikos sektoriuje atitinkančias paslaugas.
87. Viešuosius interesus atitinkančių paslaugų sąrašas buvo patvirtintas Vyriausybės 2012 m. liepos 18 d. nutarimu Nr. 916 „Dėl viešuosius interesus atitinkančių paslaugų elektros energetikos sektoriuje teikimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ (redakcija, galiojusi nuo 2014 m. sausio 1 d., ir vėlesnės ginčo laikotarpiu aktualios redakcijos), jo 7.2 punkte įtvirtinta, kad viešuosius interesus atitinkančios paslaugos, *inter alia*, apima „elektros energijos gamybą termofikaciniu režimu kombinuotojo elektros energijos ir šilumos gamybos ciklo elektrinėse, kai šios elektrinės tiekia šilumą į aprūpinimo šiluma sistemas ir sutaupomas toks kiekis pirminės energijos, kad bendra šilumos ir elektros energijos gamyba galima laikyti efektyvia“. Nors Vyriausybė turėjo įgaliojimus nustatyti energetikos imonėms įpareigojimus teikti viešuosius interesus elektros energetikos sektoriuje atitinkančias paslaugas (EEĮ 6 straipsnio 1 dalies 8 punktas), VIAP teikimo tvarkos aprašo 7.2 punkte nurodytas VIAP teikiantiems asmenims tokiu įpareigojimu nebuvo nustatyta, o termofikacinių elektrinių dalyvavimas teikiant viešuosius interesus atitinkančias paslaugas buvo grindžiamas jų laisvu apsisprendimu.
88. Kadangi nagrinėjamoje byloje ieškovė gina savo, kaip elektros energijos gamintojos, kuriai pavesta teikti VIAP teikimo tvarkos aprašo 7.2 punkte nustatytas viešuosius interesus atitinkančias paslaugas, teises ir teisėtus interesus, toliau pasisakytina dėl šių paslaugų teikimo apimtį ir tvarkos.

Dėl Vyriausybei pavestos funkcijos nustatyti VIAP teikimo tvarkos aprašo 7.2 punkte įtvirtintus interesus atitinkančias paslaugas teikiančius gamintojus ir šių paslaugų teikimo apimtį kalendoriniams metams

89. EEĮ 6 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas Vyriausybės funkcijų elektros energetikos sektoriuje sąrašas nėra baigtinis. Vadovaujantis EEĮ 6 straipsnio 1 dalies 9 punktu, Vyriausybė elektros energetikos sektoriuje atlieka kitas Lietuvos Respublikos įstatymų ir kitų teisės aktų nustatytas funkcijas.
90. VIAP teikimo tvarkos aprašo 8.2 punkte įtvirtinta, kad Vyriausybė nustato gamintojus, kuriems pavesta teikti VIAP teikimo tvarkos aprašo 7.2 punkte nustatytas viešuosius interesus atitinkančias paslaugas.
91. Remiantis VIAP teikimo tvarkos aprašo 11 punktu, Energetikos ministerijos teikimu Vyriausybė iki einamųjų metų rugsėjo 1 d. patvirtina šio aprašo 7.2 punkte nustatytas viešuosius interesus atitinkančias paslaugas teikiančius asmenis ir remtinės elektros energijos gamybos apimtį ateinantiems kalendoriniams metams.
92. Viešuosius interesus atitinkančių paslaugų teikimo apimtį nustatymo tvarka yra reglamentuojama VIAP teikimo tvarkos aprašo 10.1 punkte, kuriuo remiantis gamintojai, pageidaujantys teikti šio aprašo 7.2 punkte nurodytas viešuosius interesus atitinkančias paslaugas, ne vėliau kaip iki kiekvieno kalendorinio metu liepos 15 d. privalo Vyriausybės patvirtinto Elektros energijos supirkimo iš bendru šilumos ir elektros energijos gamintojų tvarkos aprašo nustatyta tvarka pateikti informaciją, reikalingą remtinės elektros energijos gamybos apimčiai nustatyti.
93. Remiantis Lietuvos Respublikos energetikos ministro 2009 m. lapkričio 24 d. įsakymu Nr. 1-219 patvirtintomis Elektros energijos supirkimo iš bendru šilumos ir elektros energijos gamintojų taisyklėmis, kurios taikomos superkant elektros energiją, pagaminta termofikaciniu režimu kombinuoto elektros energijos ir šilumos gamybos ciklo elektrinėse, superkamos elektros energijos apimtį nustatomos pagal asmenų, gaminančių elektros energiją nurodytose elektrinėse, kasmet Lietuvos Respublikos energetikos ministerijai pateikiamas paraiškas nustatyti superkamos elektros energijos kiekį kitiems metams (minėtų taisyklių 5 punktas). Superkamos elektros energijos apimtys yra nustatomos atsižvelgiant į paraišką teikiančios elektrinės pageidaujamą ateinančiais metais parduoti elektros energijos kiekį, jei jis

neviršija skaičiuojamosios elektros energijos pardavimo apimtys ir yra grindžiamas duomenimis apie elektrinės nominalią elektrinę galią, nominalią šiluminę galią ir numatoma patiekti ir (ar) parduoti ir aprūpinti šilumą sistemoms metini toje elektrinėje pagamintos šilumos energijos kiekį (minėtų taisyklių 5.1.–5.4. papunkčiai). Jei suminis pageidaujamas ateinančiais metais parduoti elektros energijos kiekis neviršija energetikos ministro nustatyto supirkimo masto, asmenims, gaminantiems elektros energiją termofikaciniu režimu kombinuoto elektros energijos ir šilumos gamybos ciklo elektrinėse, nustatoma superkamos elektros energijos metinė apimtis, lygi jų pageidaujamam ateinančiais metais parduoti elektros energijos kiekiui (minėtų taisyklių 8 punktą).

94. Atsižvelgiant į šios nutarties 87, 92–93 punktuose įtvirtintą reglamentaviną, darytina išvada, kad VIAP teikimo tvarkos aprašo 7.2 punkte įtvirtinta viešuosius interesus atitinkanti paslauga, t. y. elektros energijos gamyba termofikaciniu režimu kombinuotojo elektros energijos ir šilumos gamybos ciklo elektrinėse, kai bendra šilumos ir elektros energijos gamyba galima laikyti efektyvia, savo esme yra laikytina savanoriško pobūdžio paslauga. Šia viešuosius interesus atitinkančia paslauga galinčios ir pageidaujančios teikti elektrinės pačios pasirinkdavo, ar sutiktų ją teikti esamomis, aiškiai viešai paskelbtomis sąlygomis. Susipažinusios su galiojančiu reglamentavimu ir nusprendusios, kad jas tenkina teisės aktuose įtvirtintos šios paslaugos teikimo ir atlyginimo už ją sąlygos, minėtos elektrinės, laikydamosi Vyriausybės nustatytos tvarkos ir terminų, galėdavo pateikti Energetikos ministerijai paraišką su informacija, reikalinga remtinios elektros energijos gamybos apimčiai nustatyti. Energetikos ministerija gautu paraišku nagrinėjo nustatydavo superkamos elektros energijos metines apimtis ir teikdavo Vyriausybei, kad ši nustatytų gamintojus, kuriems būtų pavesta teikti VIAP teikimo tvarkos aprašo 7.2 punkte nustatytas viešuosius interesus atitinkančias paslaugas ir jų remtinios elektros energijos gamybos apimtis.
95. Kaip matyti iš Vyriausybės 2019 m. lapkričio 26 d. nutarimo [Nr. 1-227](#), 2010 m. spalio 8 d. nutarimo Nr. 1-285, 2011 m. spalio 14 d. nutarimo [Nr. 1-256](#) ir 2012 m. rugpjūčio 29 d. nutarimo Nr. 1035, iki 2014 metų viešuosius interesus atitinkančių paslaugų teikėjai, teikiantys VIAP teikimo tvarkos aprašo 7.2 punkte nurodytas viešuosius interesus atitinkančias paslaugas, ir šių paslaugų teikimo apimtys atitinkamai 2010 m., 2011 m., 2012 m. ir 2013 m. buvo paskirstytos termofikacinėms elektrinėms, tarp jų ir priklausančioms ieškovei, apibrėžiant jas konkrečiomis (fiksotomis) remtinios elektros energijos dydžiais, todėl visuomeninis tiekėjas, tiekiantis elektros energiją vartotojams, buvo įpareigotas supirkti visą šių elektrinių pagamintą remtinios elektros energijos gamybos apimčiai priskirtą elektros energiją.
96. Byloje nustatyta, kad nagrinėjamam ginčui aktualiu laikotarpiu Vyriausybė 2013 m. lapkričio 20 d. nutarimu Nr. 1051 „Dėl viešuosius interesus atitinkančių paslaugų teikėjų ir viešuosius interesus atitinkančių paslaugų teikimo apimties 2014 metams nustatymo“ patvirtino VIAP teikimo tvarkos aprašo 7.2 punkte nurodytas viešuosius interesus atitinkančias paslaugas elektros energetikos sektoriuje teikiančius asmenis 2014 metams, taip pat patvirtino maksimalią remtinios elektros gamybos termofikaciniu režimu kombinuotojo elektros energijos ir šilumos gamybos ciklo elektrinėse apimtį ir ją paskirstė. Vyriausybės nutarimu Nr. 1051 patvirtinta maksimali remtinios elektros energijos gamybos termofikaciniu režimu kombinuotojo elektros energijos ir šilumos gamybos ciklo elektrinėse apimtis 2014 metams – 700 GWh, ir ji paskirstyta gamintojams, kuriems pavesta teikti VIAP teikimo tvarkos aprašo 7.2 nurodytas viešuosius interesus atitinkančias paslaugas, tarp jų ieškovei UAB „Vilniaus energija“ priskirta ne daugiau kaip 402,57 GWh, iš jų: termofikacinei elektrinei Nr. 2 – ne daugiau kaip 36,71 GWh, termofikacinei elektrinei Nr. 3 – ne daugiau kaip 365,23 GWh, Salininkų katilinės termofikacinei elektrinei – ne daugiau kaip 0,63 GWh.
97. Analogiškai buvo sureglamentuotas VIAP teikimo tvarkos aprašo 7.2 punkte nurodytų viešuosius interesus atitinkančių paslaugų elektros energetikos sektoriuje teikėjų ir šių paslaugų teikimo apimties nustatymas 2015 kalendoriniais metais. Vyriausybė 2014 m. spalio 15 d. nutarimu Nr. 1091 „Dėl viešuosius interesus atitinkančių paslaugų teikėjų ir viešuosius interesus atitinkančių paslaugų teikimo apimties 2015 metams nustatymo“ patvirtino maksimalią remtinios elektros energijos gamybos termofikaciniu režimu kombinuotojo elektros energijos ir šilumos gamybos ciklo elektrinėse apimtį 2015 metams – 600 GWh, ją paskirstant gamintojams, kuriems pavesta teikti VIAP teikimo tvarkos aprašo 7.2 nurodytas viešuosius interesus atitinkančias paslaugas, kartu nustatant, kad UAB „Vilniaus energija“ priskirta ne daugiau kaip 327,61 GWh, iš jų: termofikacinei elektrinei Nr. 2 – ne daugiau kaip 27 GWh, termofikacinei elektrinei Nr. 3 – ne daugiau kaip 299,83 GWh, Salininkų katilinės termofikacinei elektrinei – ne daugiau kaip 0,78 GWh.
98. Tai, kad 2010–2013 metų laikotarpiu iš termofikacinių elektrinių, kurioms pavesta teikti VIAP teikimo tvarkos aprašo 7.2 punkte nustatytas viešuosius interesus atitinkančias paslaugas, supirktinas remtinios gamybos apimtys elektros energijos kiekis buvo apibrėžiamas konkrečiomis, o ne maksimaliu dydžiu, neužkirto kelio nuo 2014 m. pakeisti šių paslaugų teikimo apimties reglamentaviną. Vyriausybė, atsižvelgdama į EEI 4 straipsnyje įtvirtintus elektros energetikos sektoriaus veiklos valstybinio valdymo, reguliavimo, priežiūros ir kontrolės principus, turi plačią diskreciją reguliuoti skatinimo priemonių elektros energetikos sektoriuje skyrimą, pasirinkti ekonominio reguliavimo prioritetus ir priimti teisinio reguliavimo pakeitimus, atliepančius viešųjų interesų poreikius. Elektros energijos gamybos termofikaciniu režimu kombinuotojo elektros energijos ir šilumos gamybos ciklo elektrinėse skatinimas negali būti suvokiamas kaip išskirtinis, visais atvejais nusveriantis kitus viešuosius interesus, *inter alia*, vartotojų teisių apsauga ir jų lūkesčius, socialinio teisingumo imperatyva, darnia visuomenės ir verslo plėtra. Priešingai, jis turi būti įgyvendintas neviršijant, o kas yra būtina šiam tikslui pasiekti, derinant asmens ir visuomenės interesus. Todėl ūkio subjektai, kurių ekonominė veikla *per se* (savime) yra susijusi su rizikos elementu, negali turėti teisėtų lūkesčių, kad teisės aktu leidėjų, naudojančių savo diskreciją, esama situacija apskritai išliks nepakitusi ir kad nebus priimta VIAP teikimo apimties reglamentuojančių teisės aktų pakeitimų.

Dėl VIAP teikimo tvarkos aprašo 7.2 punkte nustatytų viešuosius interesus atitinkančių paslaugų teikimo tvarkos ir teikiant šias paslaugas pagamintos elektros energijos naudojimo tvarkos

99. Nusprendus remtinios elektros energijos, pagamintos termofikaciniu režimu kombinuotojo elektros energijos ir šilumos gamybos ciklo elektrinėse, apimtį nuo 2014 metų apibrėžti maksimaliu, o ne konkrečiomis (fiksotomis) remtinios elektros energijos dydžiais, paliekant galimybę visuomeniniam tiekėjui dvišalio su gamintoju sudaryta sutartimi susitarti dėl konkretaus remtinios elektros energijos kiekio išpirkimo, neviršijant Vyriausybės nutarimu konkrečiam gamintojui nustatyto maksimalaus remtinios elektros energijos dydžio, atsirado poreikis VIAP teikimo tvarkos aprašo nuostatomis sureguliuoti viešuosius interesus atitinkančių paslaugų, nustatytų VIAP teikimo tvarkos aprašo 7.2 punkte, teikimo tvarką ir kriterijus, kuriais remiantis elektros energijos visuomeninio tiekėjo ir gamintojo dvišaliuose santykiuose nustatomas konkretus išpirktinos elektros energijos kiekis.
100. Nuo 2013 m. gruodžio 22 d. įsigaliojusiomis VIAP teikimo tvarkos aprašo nuostatomis viešuosius interesus atitinkančių paslaugų, nustatytų VIAP teikimo tvarkos aprašo 7.2 punkte, teikimas buvo reglamentuotas VIAP teikimo tvarkos aprašo 11¹.1 ir 11¹.2 punktuose ir nesikeitė visą laikotarpį, dėl kurio yra kiles ginčas. Remiantis VIAP teikimo tvarkos aprašo 11¹.1 punktu, visuomeninis tiekėjas, atsižvelgdamas į *vartotojų*, kuriems taikomos valstybės reguliuojamos elektros energijos kainos, *prognozuojamą elektros energijos poreikį* ateinančiais kalendoriniais metais ir Vyriausybės ateinančioms kalendoriniams metams atitinkamam gamintojui nustatytą remtinios elektros energijos gamybos apimtį, ne vėliau kaip iki einamųjų metų lapkričio 15 d. elektros energijos gamintojams, teikiantiems VIAP teikimo tvarkos aprašo 7.2 punkte nustatytą viešuosius interesus atitinkančią paslaugą, pasiūlo ateinančių kalendorinių metų remtinios elektros energijos supirkimo mėnesinius kiekius kiekvienam šildymo sezono mėnesiui, kuriuos šie elektros energijos gamintojai ne vėliau kaip per 30 kalendorinių dienų nuo jų gavimo suderina su visuomeniniu tiekėju, įvertindami numatomą šilumos poreikį ateinančiais kalendoriniais metais ir reikalaujama elektros energijos gamybą termofikaciniu režimu išlaikyti efektyvia. Remtinios elektros energijos pirkimo–pardavimo sutartys tarp elektros energijos gamintojų ir visuomeninio tiekėjo, kuriose nustatomi numatomi pirkti remtinios elektros energijos kiekiai kiekvienam šildymo sezono mėnesiui, turi būti sudarytos ne vėliau kaip iki einamųjų metų gruodžio 31 dienos. VIAP teikimo tvarkos aprašo 11¹.2 punkte įtvirtinta, kad perkamos remtinios elektros energijos mėnesiniai kiekiai, nurodyti visuomeninio tiekėjo ir atitinkamo elektros energijos gamintojo sudarytoje sutartyje, taip pat savaitės ir paros elektros energijos gamybos grafikai, atsižvelgiant į pokyčius elektros ir šilumos rinkose, gali būti operatyviai keičiami elektros

energijos gamintojams ir visuomeniniam tiekėjui susitarus Prekybos elektros energija taisyklėse nustatyta tvarka.

101. Pažymėtina, jog Vyriausybės nutarimų Nr. 1051 ir Nr. 1091, reglamentuojančių viešuosius interesus atitinkančių paslaugų teikimo apimtį 2014 m. ir 2015 m., 5 punkte nustatyta, kad asmenys, kuriems pavesta teikti VIAP teikimo tvarkos aprašo 7.2 punkte nurodytas viešuosius interesus atitinkančias paslaugas, remtinos elektros energijos kiekį, neviršydami jiems paskirtu maksimaliu remtinos elektros energijos gamybos termofikaciniu režimu kombinuotojo elektros energijos ir šilumos gamybos ciklo elektrinėse apimčių, šildymo sezono metu gamina pagal visuomeninio tiekėjo pareikštą ir su konkrečiu gamintoju suderintą poreikį, siekiant užtikrinti, kad vartotojų, kuriems taikomos valstybės reguliuojamos elektros energijos kainos, elektros energijos poreikis būtų tenkinamas išvengiant elektros energiją ekonomiškai naudingiausiu būdu, nediskriminuojant kitų gamintojų, kuriems pavesta teikti VIAP teikimo tvarkos aprašo 7.2 punkte nurodytas viešuosius interesus atitinkančias paslaugas, ir užtikrinant EEI 74 straipsnio 1 dalies 2 punkto reikalavimus, t. v. gaminant remtina elektros energijos gamybos apimtį termofikaciniu režimu kombinuotojo elektros energijos ir šilumos gamybos ciklo elektrinėse, kai šios elektrinės tiekia šilumą į aprūpinimo šiluma sistemas, būtų sutaupomas toks pirminės energijos kiekis, kad bendrą šilumos ir elektros energijos gamybą galima laikyti efektyvia.
102. Atsižvelgiant į VIAP teikimo tvarkos aprašo 11¹.1 punkte ir nutarimų Nr. 1051 ir Nr. 1091 5 punkte įtvirtintą reglamentavimą, darytina išvada, jog Vyriausybė visuomeninio tiekėjo ir gamintojo, kuriam pavesta teikti VIAP teikimo tvarkos aprašo 7.2 punkte įtvirtintas viešąjį interesą atitinkančias paslaugas, teisiniuose santykiuose įtvirtindama *prognazuojama elektros energijos vartotojų poreikį*, kaip pagrindinį kriterijų, kuriuo remiantis turi būti nustatytas iš šio gamintojo supirktinos remtinos elektros energijos kiekis, kartu įtvirtino, jog vartotojų elektros energijos poreikis turi būti tenkinamas užtikrinant šiu teisiu ir teisėtu interesu apsaugą: visu pirma, *vartotojų*, kuriems taikoma valstybės reguliuojama kaina, interesas, kad jų elektros energijos poreikis būtų patenkintas išvengiant elektros energiją ekonomiškai naudingiausiu būdu; antra, *gamintojų*, kuriems Vyriausybė pavedusi teikti VIAP teikimo tvarkos aprašo 7.2 punkte įtvirtintas viešąjį interesą atitinkančias paslaugas, interesas nebūti diskriminuojamiems tarpusavyje; trečia, *viešasis interesas*, kad gaminant remtina elektros energijos gamybos apimtį termofikaciniu režimu kombinuotojo elektros energijos ir šilumos gamybos ciklo elektrinėse, kai šios elektrinės tiekia šilumą į aprūpinimo šiluma sistemas, būtų sutaupomas toks pirminės energijos kiekis, kad bendrą šilumos ir elektros energijos gamybą galima laikyti efektyvia.
103. Atsižvelgiant į šios nutarties 96–97 ir 100–101 punktuose aptartą reglamentavimą, darytina išvada, kad Vyriausybė, siekdama sureguliuoti VIAP teikimo tvarkos aprašo 7.2 punkte nustatytų viešuosius interesus atitinkančių paslaugų elektros energetikos sektoriuje teikimą, nustatė toki teisinį reguliavimą, pagal kurį visuomeniniam tiekėjui nebuvo įtvirtintos pareigos supirkti maksimalų metinį Vyriausybės nutarimu konkrečiam elektros energijos gamintojui nustatytą remtinos elektros energijos kiekį. Konkretus supirktinas remtinos gamybos apimtį elektros energijos kiekis turėjo būti nustatytas dvišalėje visuomeninio tiekėjo ir gamintojo, kuriam pavesta teikti VIAP teikimo tvarkos aprašo 7.2 punkte nustatytą viešuosius interesus atitinkančią paslaugą, elektros energijos pirkimo–pardavimo sutartyje. Supirktinos elektros energijos kiekis turėjo nustatyti visuomeninis tiekėjas, atsižvelgdamas į *prognazuojama elektros energijos vartotojų poreikį*, neviršydamas kalendoriniams metams atitinkamam gamintojui nustatytos remtinos elektros energijos gamybos apimtį, ir teikti jį derinti konkrečiam gamintojui. Derindamas iš visuomeninio tiekėjo gautą pasiūlymą, gamintojas turėjo įvertinti numatoma šilumos poreikį ateinančiais kalendoriniais metais ir reikalavimą elektros energijos gamybą termofikaciniu režimu išlaikyti efektyvia. Be to, esant papildomam vartotojų elektros energijos poreikiui, visuomeninis tiekėjas galėjo supirkti didesni remtinos elektros energijos kiekį, nei nustatyta tarp visuomeninio tiekėjo ir gamintojo sudarytoje elektros energijos pirkimo–pardavimo sutartyje, jei vartotojų elektros energijos poreikio tenkinimas tokiu būdu būtų ekonomiškai naudingas ir nediskriminuotų kitų gamintojų.
104. Byloje nustatyta, kad tarp ieškovės UAB „Vilniaus energija“ ir visuomeninės tiekėjos AB „Lesto“ 2013 m. gruodžio 30 d. ir 2014 m. gruodžio 29 d. buvo sudarytos elektros energijos pirkimo–pardavimo sutartys, pagal kurias visuomeninė tiekėja įsipareigojo pirkti visą 2014 m. sausio 1 d. – kovo 15 d. ir spalio 15 d. – gruodžio 31 d. bei tais pačiais laikotarpiais 2015 m. ieškovės *techninio minimumo gamybos režimu pagaminta* ir parduodama remtina elektros energijos gamybos apimtį, bei, atsižvelgdama į *ekonominį naudingumą*, vertinti galimybes įsigyti papildomą remtiną elektros energijos gamybos apimtį kiekį.
105. Pažymėtina, kad Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija 2018 m. lapkričio 6 d. nutartimi, atmesdama ieškinio reikalavimus dėl 2013 m. gruodžio 30 d. ir 2014 m. gruodžio 29 d. elektros energijos pirkimo–pardavimo sutarčių atitinkamų nuostatų pripažinimo niekinėmis ir negaliojančiomis nuo sudarymo momento (*ab initio*) ta apimtimi, kiek įomis įtvirtinta AB „Lesto“ pareiga iš UAB „Vilniaus energija“ termofikaciniu elektriniu Nr. 2 ir Nr. 3 per 2014 m. ir 2015 m. supirkti ne maksimalų Vyriausybės nutarimu Nr. 1051 ir 1091 3.1 punkte nustatytą remtinos gamybos apimtį elektros energijos kiekį, o tik elektros energijos techninį minimumą, ir teisė, atsižvelgiant vien į ekonominį naudingumą, papildomai supirkti remtinos gamybos apimtį elektros energiją virš techninio minimumo, pripažino, jog nei Vyriausybės nutarimu Nr. 1051 ir Nr. 1091, nei ginčijamos sutarčių nuostatos neprieštaravo tuo metu galiojusiu įstatymu reikalavimams. Kadangi Vyriausybės nutarimu Nr. 1051 ir Nr. 1091 3 punktu buvo patvirtintos maksimalios remtinos elektros energijos gamybos termofikaciniu režimu kombinuotojo elektros energijos ir šilumos gamybos ciklo elektrinėse apimtys (vartojant lingvistinę žodžių konstrukciją „ne daugiau kaip“), o minimalios – nereglamentuotos, todėl ginčijamose sutartyse apibrėžtas supirktinas elektros energijos neprivalėjo būti lygus Vyriausybės nutarimu Nr. 1051 ir Nr. 1091 3.1 punktuose nustatytiems maksimaliems kiekiu dydžiams. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2018 m. lapkričio 6 d. nutarties dalis yra įsiteisėjusi ir turi *res judicata* (išspręstos bylos, galutinio teismo sprendimo) teisinę galią.
106. VIAP teikimo tvarkos aprašo 12¹ punkte reglamentuojama gamintojo, kuriam pavesta teikti VIAP teikimo tvarkos aprašo 7.2 punkte nustatytas viešuosius interesus atitinkančias paslaugas, *pagamintos* elektros energijos, kurią visuomeninis tiekėjas atsisako supirkti, *naudojimo tvarka*. VIAP teikimo tvarkos aprašo 12¹.1 punkte įtvirtintas bendras principas, kad elektros gamintojai, teikiantys šio aprašo 7.2 punkte nustatytas viešuosius interesus atitinkančias paslaugas, visais atvejais, parduodami remtinos elektros energijos gamybos apimčiai priskiriama pagaminta elektros energija, pirmiausia tenkina visuomeninio tiekėjo vartotojų, kuriems taikomos valstybės reguliuojamos kainos, poreikius. Atsižvelgiant į pasirinktą reguliavimo metodą, darytina išvada, kad visuomeninis tiekėjas, įvertinęs vartotojų elektros energijos poreikį ir tokio elektros energijos pirkimo būdo ekonominį naudingumą, buvo laisvas susitarti su konkrečiu gamintoju, kuriam pavesta teikti VIAP teikimo tvarkos aprašo 7.2 punkte įtvirtintas paslaugas, dėl pagamintos elektros energijos pirkimo arba atsisakyti ją pirkti, nediskriminuodamas kitų gamintojų.
107. Vadovaujantis VIAP teikimo tvarkos aprašo 12¹.3 punktu, jei visuomeninis tiekėjas tam tikru laikotarpiu dėl objektyvių priežasčių (vartotojų, kuriems taikomos valstybės reguliuojamos kainos, poreikis mažesnis nei gamintojo elektros pasiūla ir (ar) kitais atvejais) atsisako nupirkti sutartą remtinos elektros energijos gamybos apimčiai priskiriama elektros kiekį, gamintojai, teikiantys šio aprašo 7.2 ir 7.3 punktuose nustatytas viešuosius interesus atitinkančias paslaugas, dėl techninių ir (ar) technologinių priežasčių privalo gaminti (gamintojų, teikiančių šio aprašo 7.2 punkte nustatytas viešuosius interesus atitinkančias paslaugas, pagaminta elektros energija taip pat privalo atitikti didelio efektyvumo reikalavimus), tai toks elektros energijos kiekis gali būti parduodamas elektros biržoje. Ieškovė kasaciniame skunde nepagrįstai nurodo, kad, remiantis VIAP teikimo tvarkos aprašo 12¹.3 punkte įtvirtintu reglamentavimu, visuomeninis tiekėjas, esant elektros energijos vartotojų poreikiui, visais atvejais privalėjo supirkti ieškovės gaminamą remtinos gamybos apimtį elektros energiją, išskyrus objektyvias, nuo visuomeninio tiekėjo valios ir vertinimų nepriklausančias priežastis.
108. Pažymėtina, kad VIAP teikimo tvarkos aprašo 12¹.2 punkte yra reglamentuojami atvejai, kai gamintojas dėl techninių ir (ar) technologinių priežasčių privalėjo pagaminti ir pagamino *nenumatytą supirkti* remtinos elektros energijos kiekį. Tuo tarpu VIAP teikimo tvarkos aprašo 12¹.3 punkte reglamentuojami atvejai, kai visuomeninis tiekėjas atsisako nupirkti *sutartą supirkti* remtinos elektros energijos gamybos apimčiai priskiriama elektros kiekį, kurį gamintojai, teikiantys šio aprašo 7.2 punkte nustatytas viešuosius interesus atitinkančias paslaugas, privalėjo gaminti dėl techninių ir (ar) technologinių priežasčių. Taigi VIAP teikimo tvarkos aprašo 12¹.2 ir 12¹.3 punktuose nustatytas toks viešuosius

interesus atitinkančių paslaugų elektros energetikos sektoriuje teikimo teisinis reguliavimas, pagal kuri Vvriausybė, nenustatydama pareigos visuomeniniam tiekėjui supirkti maksimalu metini Vvriausybės nutarimu konkrečiam elektros energijos gamintojui nustatyta remtinios elektros energijos kieki, suteikė teisę gamintojui, kuriam pavesta teikti VIAP teikimo tvarkos aprašo 7.2 punkte įtvirtintas viešuosius interesus atitinkančias paslaugas, dėl techninių ir (ar) technologinių prižasčių pagaminusiam remtinios elektros energijos gamybos apimčiai priskiriama elektros energijos kieki, kurį visuomeninis tiekėjas atsisako nupirkti, jį parduoti savo nuožiūra Prekybos elektros energija taisyklėse nustatytais būdais ir tvarka. Tokiais atvejais pagaminta elektros energija neperanda remtinios elektros energijos gamybos apimčiai taikomo teisinio režimo, o gamintojui teisės aktuose nustatyta tvarka turi būti sumokėtos lėšos už viešuosius interesus atitinkančias paslaugas. Pažymėtina, kad VIAP teikimo tvarkos aprašo 12¹.2 ir 12¹.3 punktuose įtvirtintos nuostatos negali būti aiškinamas taip, kad tol, kol yra vartotojų, kuriems taikomos valstybės reguliuojamos kainos, elektros energijos poreikis, visuomeninis tiekėjas visais atvejais privalėjo pasirinkti elektros energijos išsigijimo būdą, supirkdamas gamintojo, kuriam pavesta teikti VIAP teikimo tvarkos aprašo 7.2 punkte nurodytas viešuosius interesus atitinkančias paslaugas, *pagamintą* elektros energiją.

109. Atsižvelgdama į tai, kas išdėstyta, teisėjų kolegija daro išvadą, kad nei viešuosius interesus atitinkančių paslaugų, nustatytų VIAP teikimo tvarkos aprašo 7.2 punkte, teikimo tvarkos reglamentavimas (VIAP teikimo tvarkos aprašo 11¹ punktas), nei pagamintos elektros energijos naudojimo tvarkos reglamentavimas (VIAP teikimo tvarkos aprašo 12¹ punktas) neįtvirtino pareigos visuomeniniam tiekėjui supirkti visa elektros energija, kuri patenka į ieškovei nustatytą maksimalia remtinios elektros energijos gamybos apimtį. Ginčo laikotarpiu galiojusi viešuosius interesus atitinkančių paslaugų teikimo tvarka įtvirtino toki visuomeninio tiekėjo veiklos teisinį reglamentavimą, kad visuomeninio tiekėjo sprendimas pirkti atitinkamus remtinios elektros energijos kiekius iš gamintojų, kuriems pavesta teikti šio aprašo 7.2 punkte įtvirtintas viešuosius interesus atitinkančias paslaugas, ar jų nepirkti turėjo būti pagrįstas prognozuojamu ar realiai egzistuojančiu vartotojų, kuriems taikomos valstybės reguliuojamos elektros energijos kainos, elektros energijos poreikiu, atsižvelgiant į reikalingą vartotojų elektros energijos poreikius tenkinti ekonomiškai naudingiausiu būdu ir nediskriminuojant kitų gamintojų.

Dėl visuomeninio tiekėjo pareigos vartotojų elektros energijos poreikį tenkinti ekonomiškai naudingiausiu būdu

110. Ieškovė kasaciniame skunde nurodo, kad apeliacinės instancijos teismas, nustatydamas ekonominio naudingumo vertinimo kriterijus, nepagrįstai suteikė prioritetą mažiausios kainos galutiniam vartotojui kriterijui ir neįvertino kitų kriterijų, jei ekonominis naudingumas būtų suprantamas kompleksiskai, kaip leidžiantis užtikrinti ir kitų galutiniams vartotojams ir visai visuomenei svarbių gėrių, tokių kaip energetinis saugumas, energetinės sistemos nepertraukiamas veikimas, neigiamo poveikio aplinkai mažinimas, įgyvendinimą. Teisėjų kolegija nesutinka su tokiu ieškovės nurodomu ekonominio naudingumo vertinimu, gamintojams teikiant VIAP teikimo tvarkos aprašo 7.2 punkte nurodytas viešuosius interesus atitinkančias paslaugas.
111. Pažymėtina, jog Vyriausybės nutarimų Nr. 1051 ir Nr. 1091 5 punkte įtvirtinto reikalavimo, kad vartotojų, kuriems taikoma valstybės reguliuojama kaina, elektros energijos poreikiai būtų tenkinami išsigyjant elektros energiją ekonomiškai naudingiausiu būdu, lingvistinis ir teleologinis aiškinimas suponuoja, kad visuomeninis tiekėjas turėjo pasirinkti toki didmeninės prekybos elektros energija būdą ir elektros energija pirkti iš tokių elektros energijos rinkos dalyvių, kad jo sprendimas dėl elektros energijos išsigijimo lemtų mažiausia kaina elektros energijos vartotojams, kuriems taikomos valstybės reguliuojamos kainos. Visuomeninis tiekėjas turėjo diskrečiai spresti dėl trūkstantios elektros energijos išsigijimo būdo (dvišalėmis sutartimis, biržoje) ir (arba) tarpusavyje derinti kelis didmeninės prekybos elektros energija būdus, įvertinęs, kurio būdu būtų pasiekta didžiausia ekonominė nauda, t. y. tenkinant vartotojų poreikius trūkstantios elektros energijos kieki būtų išgytas vartotojams ekonomiškai naudingiausiu būdu, kuris užtikrintų jų intereso už elektros energiją mokėti ekonomiškai pagrįsta ir imanoma mažiausią kainą apsauga. Tokiam ekonominio naudingumo aiškinimui neprieštarauja ir oficialioji konstitucinė doktrina bei energetikos veiklą reglamentuojančių įstatymų teisinis reglamentavimas.
112. Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, jog ūkinės veiklos reguliavimo pagrindinis kriterijus – bendra tautos gerovė (*inter alia*, 1995 m. gegužės 13 d., 2008 m. birželio 30 d., 2008 m. gruodžio 4 d. nutarimai); valstybė, reguliuodama ūkinę veiklą, turi laikytis asmens ir visuomenės interesu derinimo principo, užtikrinti ir privataus asmens (ūkinės veiklos subjekto), ir visuomenės interesus, siekti ne atskiru asmenų gerovės, bet būtent bendros tautos gerovės, kuri neturi būti priešpriešinama paties ūkio subjekto, kurio veiklą yra reguliuojama, taip pat asmenų, įteigusių, valdančių tą ūkio subjektą arba kitaip su juo susijusių, gerovei, jų teisėms ir teisėtiems interesams (2009 m. balandžio 29 d. nutarimas); Konstitucijos 46 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta valstybės pareiga, atsižvelgiant į valstybės išteklius, jos materialines ir finansines galimybes bei kitus svarbius veiksnius, reguliuoti ūkinę veiklą taip, kad ji tarnautų bendrai tautos gerovei, suponuoja reikalavimą įstatymų leidėjui, reguliuojant minėtą veiklą, derinti įvairias konstitucines vertybes (2009 m. kovo 2 d., 2015 m. kovo 5 d. nutarimai), *inter alia*, asmens ūkinės veiklos laisvę ir iniciatyvą, sąžiningos konkurencijos laisvę, vartotojų interesų apsaugą (2015 m. balandžio 3 d. nutarimas).
113. Konstitucijos 46 straipsnio 5 dalyje yra nustatyta valstybės pareiga ginti vartotojų interesus; ši konstitucinė nuostata suponuoja tai, kad teisės normomis turi būti nustatyti įvairios vartotojų interesu gynimo priemonės, kad valstybės institucijos turi kontroliuoti, kaip ūkio subjektai laikosi nustatytų reikalavimų, ir kt. (2000 m. spalio 18 d. nutarimas); tam tikros ūkinės veiklos sritys turi joms būdingą santykių specifiką, kuri, *inter alia*, gali suponuoti vartotojų teisių, interesų apsaugos ir gynimo santykių reguliavimo ypatumus tam tikrose ūkinės veiklos srityse; būtent ūkinės veiklos turinys, jos specifiška, ypatumai tam tikrose ūkio srityse gali lemti specialaus vartotojų teisių, interesų apsaugos ir gynimo teisiniu santykiu reguliavimo būtinumą, poreikį tam tikroje ūkinės veiklos srityje; taigi vartotojų teisių, interesų apsaugos ir gynimo priemonės tam tikrose ūkinės veiklos srityse gali skirtis priklausomai nuo konkrečios ūkinės veiklos santykių specifikos (2009 m. kovo 2 d. nutarimas); įstatymų leidėjas, reguliuodamas tam tikros ūkio srities, kurioje įtvirtinama kuri nors ūkio subjektu specifinė teisinė padėtis, santykius ir nustatydamas kitais įstatymais nustatytą šių santykių reguliavimo išimtį, privalo nustatyti ir papildomas teises priemones, kurios užtikrintų vartotojų teisių ir teisėtų interesų apsaugą (2003 m. kovo 17 d. nutarimas).
114. Energetikos srityje vykdoma ūkinė veikla, *inter alia*, visų vartotojų aprūpinimas energijos ištekliais, yra specifinė ūkinė veikla; jai būdinga, be kita ko, tai, kad ją vykdančios tiesiogiai daroma įtaka visam šalies ūkiui (2015 m. balandžio 3 d. nutarimas); įstatymų leidėjo galimybės nustatyti priemones užtikrinant bendrą tautos gerovę elektros energetikos srityje lemia elektros energetikos ypatumai, *inter alia*, riboti elektros energetikos ištekliai, materialiniai, finansiniai ir kiti svarbūs veiksniai (2009 m. kovo 2 d. nutarimas); energetikos sistemos saugumas ir patikimumas yra konstituciškai svarbus tikslas, viešasis interesas, kurio pateisinamas tam tikras diferencijuotas ūkinės veiklos teisinis reguliavimas šioje srityje; pagal Konstituciją, *inter alia*, jos 46 straipsnio 3 dalyje, įstatymų leidėjas, reguliuodamas ūkinę veiklą energetikos srityje taip, kad ji tarnautų bendrai tautos gerovei, turi nustatyti toki teisinį reguliavimą, kad būtų užtikrintas energetikos sistemos saugumas ir patikimumas, *inter alia*, galimybė gauti energijos išteklius iš įvairių šaltinių (tiekėjų) nediskriminacinėmis sąlygomis ir nepiknaudžiauti kainomis (2015 m. balandžio 3 d. nutarimas); iš Konstitucijos, *inter alia*, jos 46 straipsnio 5 dalies, kylančios veiksmingos vartotojų teisių, interesų apsaugos užtikrinimo imperatyvas suponuoja ir tai, kad įstatymų leidėjas turi nustatyti toki teisinį reguliavimą, kurio būtų sudarytos prielaidos kiekvienam vartotojui gauti elektros energiją nediskriminacinėmis sąlygomis, visiems vartotojams elektros energija būtų teikiama saugiai ir patikimai (2009 m. kovo 2 d., 2010 m. rugsėjo 29 d., 2015 m. balandžio 3 d. nutarimai).
115. Vadovaujantis Energetikos įstatymo 2 straipsnio 13 dalimi, energetikos veikla – ekonominė veikla, apimanti energijos išteklių ar energijos žvalgymą, gavimą, perdirbimą, gamybą, laikymą, transportavimą, perdavimą, skirstymą, tiekimą, prekybą, rinkodarą ir (ar) energetikos objektų ir įrenginių eksploatavimą. Be kitų bendrųjų energetikos veiklos tikslų, kurie yra įtvirtinti Energetikos įstatymo 3 straipsnyje, išskiriamas tikslas užtikrinti vartotojų teisių ir teisėtų interesų apsaugą (1 dalies 6 punktas). Energetikos įstatymo 3 straipsnio 2 dalis nurodo, kad atskirų energetikos sektorių veiklos teisinius pagrindus reglamentuojantys įstatymai nustato specialiuosius atskirų energetikos sektorių tikslus ir veiklos

reguliavimo principus, atsižvelgiant į šio straipsnio 1 dalyje nurodytus bendruosius tikslus. EEI 3 straipsnyje yra įtvirtinti šio įstatymo tikslai. Be kitų specialiųjų tikslų, keliamų šiam energetikos sektoriui, išskiriamas tikslas nustatyti aukštą vartotojų teisių ir teisėtų interesų apsaugos lygį, visų pirma užtikrinant elektros energijos prieinamumą ir pakankamumą. Šis tikslas yra sukonkretinamas EEI 4 straipsnyje įtvirtintais elektros energetikos sektoriaus veiklos valstybinio valdymo, reguliavimo, priežiūros ir kontrolės bendraisiais principais, *inter alia*, elektros energijos prieinamumo ir pakankamumo vartotojams už ekonomiškai pagrįstą kainą. Sisteminė pirmiau nurodytų įstatymų nuostatų analizė sudaro pagrindą konstatuoti, kad visuomeninio elektros energijos tiekėjo veikla turi būti organizuojama taip, kad elektros energijos kainos vartotojams būtų kiek įmanoma mažesnės.

116. Taigi toks ekonominio naudingumo aiškinimas, naudojant mažiausios kainos vartotojams kriterijų, yra pagrįstas teisėtu tikslu – viešuoju interesu (konstitucine vertybe) apsaugoti (ginti) vartotojų teises ir teisėtus interesus (Konstitucijos 46 straipsnio 5 dalis). atitinka bendruosius vartotojų teisių ir interesų apsauga užtikrinančius elektros energetikos sektoriaus veiklos reguliavimo principus, tarp jų – elektros energijos prieinamumo ir pakankamumo vartotojams už ekonomiškai pagrįstą kainą principą, taip pat yra suderinamas su visuomeninio tiekėjo ir elektros energijos vartoto dvišaliu elektros energijos pirkimo–pardavimo santykiu esme. Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, darytina išvada, kad priimanč Vyriausybės nutarimus Nr. 1051 ir Nr. 1091 buvo įtvirtintas valinis Vyriausybės sprendimas, apibrėžiantis visuomeninio tiekėjo veikimo didmeninės prekybos elektros energija srityje ribas, kuriuo remiantis visuomeninis tiekėjas, tenkindamas vartotojų, kuriems taikomos valstybės reguliuojamos elektros energijos kainos, elektros energijos poreikius, turėjo veikti jiems ekonomiškai naudingiausiu būdu, o ne supirkdamas elektros energiją pirmiausia iš gamintojų, kuriems buvo pavesta teikti VIAP teikimo tvarkos aprašo 7.2 punkte nustatytas viešuosius interesus atitinkančias paslaugas.
117. Teisėjų kolegija taip pat atmeta kaip nepagrįstą ieškovės kasacinio skundo argumentą, jog, atsižvelgiant į tai, kad pagal EEI 74 straipsnio 5 dalyje įtvirtintą reglamentavimo ekonominio pagrįstumo, mažiausiu sąnaudų ir poveikio elektros energetikos kainai galutiniam vartotojams kriterijai yra vertinami Vyriausybei tvirtinant viešuosius interesus atitinkančių paslaugų sąrašą, šie kriterijai negali būti pakartotinai vertinami visuomeniniam tiekėjui pasirenkant didmeninės prekybos elektros energiją būdą ir konkrečių rinkos dalyvių, su kuriuo jis sudaręs dvišalę sutartį dėl elektros energijos išsiėmimo. Pažymėtina, kad sprendimo dėl konkrečios viešuosius interesus atitinkančios paslaugos įtraukimo į Vyriausybės tvirtinamą šių paslaugų sąrašą politinis ir ekonominis naudingumas, kuris vertinamas valstybės mastu įvertinant rinkos situaciją, galimybę užtikrinti elektros energijos tiekimą iš kitų šaltinių, pasirenkant strateginę valstybės ūkio plėtros kryptį elektros energetikos srityje, nėra tapatus ekonominiam naudingumui, kuri savo priimamiems sprendimams didmeninės prekybos elektros energija srityje taiko visuomeninis tiekėjas, kaip elektros energijos rinkos dalyvis, siekdamas užtikrinti, kad vartotojų, su kuriais jie sieja dvišaliai elektros energijos pirkimo–pardavimo santykiai, elektros energijos poreikiai būtų tenkinami ekonomiškai naudingiausiu būdu. Kadangi elektros energijos kainos elektros energijos biržoje nuolat kinta, o visuomeninio tiekėjo sprendimai didmeninės prekybos elektros energija srityje dėl elektros energijos išsiėmimo būdo ir sandorių su konkrečiais elektros energijos rinkos dalyviais sudarymo gali turėti tiesioginės įtakos vartotojams nustatomos valstybės reguliuojamos elektros energijos kainos dydžiui, todėl visuomeninis tiekėjas tiek, kiek jis teisės aktais nėra įpareigotas supirkti elektros energiją iš konkrečių gamintojų, kurių teikiamos paslaugos pripažintos turinčiomis viešąjį interesą, ar konkrečių dydžių apibrėžtas remtinis elektros energijos gamybos apimtį kvotas, turi, derindamas ūkinės veiklos laisvę, iniciatyvą, sąžiningos konkurencijos laisvę ir vartotojų interesų apsaugą, užtikrinti, kad jo veikimas ir priimami sprendimai didmeninės prekybos elektros energija srityje reikštų veikimą vartotojams ekonomiškai naudingiausiu būdu.

Dėl ieškovės diskriminacijos balansavimo elektros energijos tiekėjo atžvilgiu

118. Balansavimo energijos tiekėjas – asmuo, prekiaujantis balansavimo energija su perdavimo sistemos operatoriumi (EEI 2 straipsnio 2 dalis); balansavimo energija – elektros energija, kuri yra suvartojama (nesuvartojama) ar pagaminama (nepagaminama), nesilaikant balansavimo energijos tiekėjų grafikuose, sudarytuose Lietuvos Respublikos energetikos ministerijos patvirtintose Prekybos elektros energija taisyklėse nustatyta tvarka ir sąlygomis, nurodytu elektros energijos kiekiu (EEI 2 straipsnio 1 dalis). Vadovaujantis EEI 41 straipsnio 4 dalimi, jeigu tiekėjai nėra balansavimo energijos tiekėjai, jie privalo sudaryti balansavimo elektros energijos pirkimo–pardavimo sutartis su kitu, atitinkama sutarti su perdavimo sistemos operatoriumi turinčiu, balansavimo energijos tiekėju. Balansavimo energijos tiekėjai privalo nupirkti iš perdavimo sistemos operatoriaus arba parduoti perdavimo sistemos operatoriui balansavimo elektros energiją (Prekybos elektros energija taisyklė 34 punktas). Minėtu teisės aktuose įtvirtintu nuostatu pagrindu darytina išvada, kad kiekvienas tiekėjas privalo arba pats turėti balansavimo energijos tiekėjo statusą, arba sudaryti balansavimo elektros energijos pirkimo–pardavimo sutartis su kitu, atitinkama sutarti su perdavimo sistemos operatoriumi turinčiu, balansavimo energijos tiekėju, kuris prisiimtų perdavimo sistemos operatoriui balansavimo (nuokrypio nuo gamybos ir suvartojimo plano) finansinę atsakomybę.
119. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija 2018 m. lapkričio 6 d. nutartimi grąžino civilinę bylą pirmosios instancijos teismui nagrinėti iš naujo, nurodydama ištirti atsakovės, kaip visuomeninės tiekėjos, veiksmus, galimai diskriminuojant ieškove, kai gana didelė elektros energijos poreikio dalis 2014–2015 metu laikotarpiu buvo tenkinama išsiėmiant elektros energiją iš balansavimo elektros energijos tiekėjos AB „Lietuvos energijos gamyba“. Pakartotinai nagrinėjant šią civilinės bylos dalį, buvo pateiktos atsakovės su balansavimo energijos tiekėja AB „Lietuvos energijos gamyba“ sudarytos 2013 m. gruodžio 27 d. ir 2014 m. gruodžio 23 d. Elektros energijos pirkimo–pardavimo ir balansavimo paslaugos teikimo sutartys (toliau – BET sutartys).
120. Nagrinėjant civilinę bylą pakartotinai, buvo nustatyta ir tarp šalių nėra ginčo, kad su balansavimo elektros energijos tiekėja AB „Lietuvos energijos gamyba“ sudarytos BET sutartys apėmė ne tik balansavimo paslaugos teikimą, bet ir elektros energijos išsiėmimo tarpininkavimą, kurio pagrindu AB „Lietuvos energijos gamyba“ įsipareigojo planuoti valandinius visuomeninio tiekėjo elektros energijos poreikius bei „Nord Pool“ biržoje nupirkti ir visuomeniniam tiekėjui parduoti visą jo poreikiams iš perdavimo tinklo reikalingą likutinę elektros energijos kiekį (t. y. vykdyti elektros energijos išsiėmimo tarpininkavimą) (BET sutarčių 2.1, 2.2 punktai). Byloje taip pat nustatyta, kad balansavimo elektros energijos srutai atsakovei objektyviai nebuvo (nėra) žinomi, nes tai yra trečiųjų asmenų (balansavimo energijos tiekėjos AB „Lietuvos energijos gamyba“ ir perdavimo tinklų operatorės AB „Litgrid“), nedalyvaujančių šioje civilinėje byloje, komercinė informacija. Atsižvelgiant į tai, kad BET sutarčių dalykas buvo platesnio pobūdžio ir apėmė ne tik balansavimo paslaugą, nagrinėjant grąžintą civilinės bylos dalį iš naujo buvo sprendžiama dėl visuomeninio tiekėjo veiksmų teisėtumo, kai, tenkinant elektros energijos vartotojų poreikius, elektros energiją buvo nuspręsta įsigyti BET sutarčių pagrindu „Nord Pool“ biržoje, tarpininkaujant AB „Lietuvos energijos gamyba“.
121. Kasacinio skundo yra ginčijama apeliacinės instancijos teismo išvada, kad atsakovė, kaip visuomeninė tiekėja, 2014 ir 2015 metais pasirinkdama vartotojų poreikių dėl likutinės elektros energijos kiekio išsiėmimo tenkinti ne iš ieškovės ar kitų gamintojų, kuriems pavesta teikti VIAP teikimo tvarkos aprašo 7.2 punkte įtvirtintus viešuosius interesus atitinkančias paslaugas, tačiau BET sutarčių pagrindu elektros energijos biržoje, vėkdė elektros energijos pirkimus vartotojams ekonomiškai naudingiausiu būdu. Ieškovė kasaciniame skunde nurodo, jog jos diskriminavimo faktą nagrinėjamu atveiu irodo ta aplinkybė, kad ji galėjo tiekti elektros energiją atsakovei už mažesnę nei biržoje susiformavusią elektros energijos kainą. Ieškovės manymu, vertinant elektros energijos išsiėmimo ekonominį naudingumą, kai lyginamas elektros energijos išsiėmimas elektros energijos biržoje ir išsiėmimas iš gamintojų, kuriems pavesta teikti VIAP teikimo tvarkos aprašo 7.2 punkte įtvirtintus viešuosius interesus atitinkančias paslaugas, elektros energijos biržos kaina turi būti lyginama su VKEKK nustatyta elektros energijos rinkos kaina, kuri yra įtvirtinta ir ginčo šalių pasirašytose elektros energijos pirkimo–pardavimo sutartyse, o ne su VKEKK nustatyta elektros energijos, pagamintos termofikaciniu režimu kombinuotojo elektros energijos ir šilumos gamybos ciklo elektrinėse, supirkimo kaina. Ieškovė kasaciniame skunde taip pat nurodo nesutinkanti, kad atsakovė turėjo teisę priimti sprendimą dėl VIAP lėšų taupymo, pasirinkdama kita trūkstant elektros energijos išsiėmimo būdą nei pirkimą iš gamintojų, kuriems pavesta teikti VIAP teikimo tvarkos aprašo 7.2 punkte įtvirtintus viešuosius interesus atitinkančias paslaugas. Teisėjų kolegija šiuos kasacinio skundo teisinius argumentus laiko nepagrįstais.

122. Nagrinėjamoje byloje yra analizuojamas specifinės valstybės srities – skatinimo priemonių (tam tikros formos paramos) energetikos sektoriuje skvrimo – teisinis reguliavimas. VIAP teikimo tvarkos aprašo 13 punkte nustatyta, kad už šio aprašo 7.1–7.3 punktuose nurodytas viešuosius interesus atitinkančias paslaugas teikiantiems asmenims už jų pagamintą ir į elektros tinklus patiektą elektros energiją kompensuojama viešuosius interesus atitinkančių paslaugų lėšomis pagal Viešuosius interesus atitinkančių paslaugų lėšų administravimo tvarkos apraše nustatytą tvarką ir sąlygas. VIAP schemos funkcionavimas, vadovaujantis Vyriausybės 2012 m. rugsėjo 19 d. nutarimu Nr. 1157 „Dėl viešuosius interesus atitinkančių paslaugų elektros energetikos sektoriuje lėšų administravimo tvarkos aprašo patvirtinimo“, paremtas VIAP lėšų surinkimu iš vartotojų, naudojančių elektros energiją ūkiniais poreikiais tenkinti, pervedimu administratoriui ir išmokėjimu VIAP paslaugų teikėjams, kuri atlieka Vyriausybės paskirtas viešuosius interesus atitinkančių paslaugų elektros energetikos sektoriuje lėšų administratorius. Vyriausybės 2012 m. lapkričio 7 d. nutarimu Nr. 1338 viešuosius interesus atitinkančių paslaugų elektros energetikos sektoriuje lėšų administratore buvo paskirta UAB „Baltpool“.
123. Elektros energijos, pagamintos termofikaciniu režimu kombinuotojo elektros energijos ir šilumos gamybos ciklo elektrinėse, supirkimo kaina buvo nustatoma Komisijos, remiantis VKEKK 2011 m. gegužės 31 d. nutarimu Nr. O3-123 „Dėl elektros energijos, pagamintos termofikaciniu režimu kombinuotojo elektros energijos ir šilumos gamybos ciklo elektrinėse, supirkimo kainos nustatymo metodikos patvirtinimo“ (6 punktas). Superkant elektros energiją iš gamintojų, kuriems pavesta teikti VIAP teikimo tvarkos aprašo 7.2 punkte įtvirtintas paslaugas, už rentinos gamybos apimtį elektros energiją mokamą supirkimo kainą sudarė visuomeninio tiekėjo mokama VKEKK nustatyta elektros energijos rinkos kaina (vienoda visiems gamintojams) ir VIAP dalis, kuri buvo finansuojama VIAP lėšomis. Vadovaujantis VIAP teikimo tvarkos aprašo 19 punktu, viešuosius interesus atitinkančių paslaugų lėšos, kurių reikia šio aprašo 7.1–7.9 punktuose nurodytų viešuosius interesus atitinkančių paslaugų teikimui kompensuoti, surenkamos iš asmenų už jų faktiškai suvartotą elektros energijos kiekį (tai pat ir už asmenų, gaunančių elektros energiją tiesioginėmis linijomis, suvartotą elektros energijos kiekį). Supirkimo kainos dalies, kurią sudaro VIAP dalis, surinkimas buvo užtikrinamas per VKEKK nustatytą VIAP kainą, kurią sumokėdavo vartotojai kartu su užmokesčiu už elektros energiją. Asmenys, naudojantys elektros energiją ūkiniais poreikiais tenkinti, lėšas už VIAP teikimo tvarkos aprašo 7.2 punkte nurodytą paslaugą turėdavo sumokėti elektros tinklų operatoriui, šis jas pervedavo administratoriui UAB „Baltpool“. Pastaroji elektros energijos gamintojams, teikiantiems VIAP teikimo tvarkos aprašo 7.2 punkte nurodytas paslaugas, išmokėdavo VIAP lėšas už faktiškai pagamintą ir į elektros tinklus patiektą elektros energijos kiekį (tačiau neviršijant konkrečiam gamintojui einamiesiems kalendoriniams metams nustatytos rentinos elektros energijos gamybos apimtį) (Viešuosius interesus atitinkančių paslaugų elektros energetikos sektoriuje lėšų administravimo tvarkos aprašo 16.1 papunktis, 21 punktas, 23.2 papunktis).
124. Viešuosius interesus atitinkančių paslaugų lėšų poreikis ir kainos buvo nustatomi bei paskirstomi viešuosius interesus atitinkančias paslaugas teikiantiems asmenims, vadovaujantis VKEKK 2012 m. rugsėjo 28 d. nutarimu Nr. O3-279 „Dėl viešuosius interesus atitinkančių paslaugų elektros energetikos sektoriuje kainos nustatymo metodikos patvirtinimo“. VKEKK, vadovaudamasi šio nutarimo nuostatomis, sudarydavo VIAP lėšų metinę sąmatą ir nustatydavo VIAP kainą kalendoriniams metams. Bendriausiu požiūriu VIAP kaina buvo nustatoma atsižvelgiant į VIAP lėšų poreikį, kurį sudarė visiems VIAP paslaugų teikėjams mokėtinų VIAP lėšų suma, padėta iš prognozuojamo vartotojų suvartoti elektros energijos kiekiu. Kadangi VIAP kaina yra sudėtinė galutinės elektros energijos kainos vartotojams dalis, todėl VIAP lėšų augimas ar mažėjimas turėjo tiesioginę įtaką vartotojams nustatomi elektros energijos kainai.
125. Atsižvelgiant į tai, kad VKEKK, nustatydamas VIAP lėšų poreikį VIAP teikimo tvarkos aprašo 7.2 punkte nurodytai paslaugai 2014 m. ir 2015 m., vertino Vyriausybės nutarimų Nr. 1051 ir Nr. 1091 3 punkte nustatytas maksimalias rentinos elektros energijos gamybos termofikaciniu režimu kombinuotojo elektros energijos ir šilumos gamybos ciklo elektrinėse apimtį, todėl, einamaisiais metais VIAP lėšų administratoriui išmokėjus elektros energijos gamintojams, teikiantiems VIAP teikimo tvarkos aprašo 7.2 punkte nurodytą paslaugą, mažiau VIAP lėšų, nei buvo surinkta iš galutinių vartotojų, kuriems taikomos valstybės reguliuojamos elektros energijos kainos, tai sudarė galimybę VKEKK nustatyti tvarką mažinti VIAP kainą kitiems kalendoriniams metams visiems šalies vartotojams.
126. Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. lapkričio 6 d. nutartyje nustatyta, kad atsakovės argumentus dėl visuomeninio elektros energijos tiekėjo pasirinkto elektros energijos įsigijimo būdo įtakos VIAP lėšų sutaupymui ir elektros energijos vartotojams taikomos kainos sumažėjimui patvirtina tai, kad VIAP kaina visiems asmenims, išskyrus asmenis, nurodytus VIAP teikimo tvarkos aprašo 21 punkte, 2013 metais sudarė 9,377 ct/kWh be PVM (VKEKK 2012 m. spalio 16 d. nutarimo Nr. O3-299 2 punktas), o vėliau tik mažėjo: 2014 metams buvo nustatyta 7,141 ct/kWh be PVM (VKEKK 2013 m. spalio 11 d. nutarimo Nr. O3-442 2 punktas), 2015 metams – 5,671 ct/kWh (1,642 Eur ct/kWh) be PVM (VKEKK 2014 m. spalio 17 d. nutarimo Nr. O3-840 2 punktas), 2016 metams – 1,497 ct/kWh be PVM (VKEKK 2015 m. spalio 30 d. nutarimo Nr. O3-579 2 punktas), 2017 metams – 1,386 ct/kWh be PVM (VKEKK 2016 m. spalio 31 d. nutarimo Nr. O3-347 2 punktas) ir 2018 metams – 1,350 ct/kWh be PVM (VKEKK 2017 m. spalio 30 d. nutarimo Nr. O3E-472 2 punktas) (ninėtos nutarties 118 punktas).
127. Kadangi perkant rentinos gamybos apimtį elektros energiją iš elektros energijos gamintojų, kuriems pavesta teikti VIAP teikimo tvarkos aprašo 7.2 punkte įtvirtintas paslaugas, vartotojai, atsiskaitydami su visuomeniniu tiekėju už suvartotą elektros energiją, padengia tiek visuomeninio tiekėjo sąnaudas dėl elektros energijos iš šių gamintojų įsigijimo (jo šiems gamintojams sumokėta elektros energijos rinkos kaina), tiek sumoka VIAP kainą, kuri yra VIAP lėšų surinkimo ir išmokėjimo viešuosius interesus atitinkančių paslaugų teikėjams pagrindas, objektyvus kainų palyginimas, sprendžiant dėl to, kuris didmeninės elektros energijos prekybos būdas buvo ekonomiškai naudingesnis vartotojams, yra galimas, kai biržos kaina lyginama su VKEKK nustatyta elektros energijos, pagamintos termofikaciniu režimu kombinuotojo elektros energijos ir šilumos gamybos ciklo elektrinėse, supirkimo kaina. Lietuvos apeliacinis teismas 2018 m. lapkričio 6 d. nutartyje iš atsakovės pateiktų duomenų nustatė, kad tik 10 valandų 2014 metais ir 8 valandas 2015 metais elektros energijos kaina biržoje viršijo supirkimo iš ieškovės termofikacinės elektrinės Nr. 3 kainą (atitinkamai 3244 valandas 2014 metais ir 3733 valandas 2015 metais ši kaina buvo mažesnė). Supirkimo kaina tiek 2014, tiek 2015 metais iš ieškovės termofikacinės elektrinės Nr. 2 buvo dar didesnė nei iš termofikacinės elektrinės Nr. 3 (minėtos nutarties 119 punktas). Byloje nebuvo įrodinėjama, jog BET sutarčių 4.1.3 punkte įtvirtintu pagrindu visuomeninio tiekėjo veikimas užmokestis AB „Lietuvos energijos gamyba“ už visuomeniniam tiekėjui reikalingos elektros energijos įsigijimo tarpininkavimą būtų lėmęs biržoje perkamos elektros energijos kainos išaugimą tiek, kad bendra biržos kainos ir tarpininkavimo mokesčio suma taptų didesnė už VKEKK nustatytą elektros energijos, pagamintos termofikaciniu režimu kombinuotojo elektros energijos ir šilumos gamybos ciklo elektrinėse, supirkimo kainą.
128. Teisėjų kolegija, atsižvelgdama į tai, kas išdėstyta, daro išvadą, kad kai visuomeniniam tiekėjui tenkinant vartotojų elektros energijos poreikius už biržoje supirktą elektros energiją sumokama mažesnė nei VKEKK nustatyta elektros energijos, pagamintos termofikaciniu režimu kombinuotojo elektros energijos ir šilumos gamybos ciklo elektrinėse, supirkimo kaina (daugeliu atvejų mažesnė ir už VKEKK nustatytą elektros energijos rinkos kainą), o elektros energijos pirkimo „Nord Pool“ biržoje, kaip didmeninės prekybos elektros energija būdo, pasirinkimas lemia VIAP lėšų sutaupymą ir kainos elektros energijos vartotojams, kuriems taikomos valstybės reguliuojamos elektros energijos kainos, sumažėjimą, tokie visuomeninio tiekėjo veiksmai didmeninės prekybos elektros energija srityje negali būti pripažinti neteisėtais ieškovės, kuriai pavesta teikti VIAP teikimo tvarkos aprašo 7.2 punkte įtvirtintas viešuosius interesus atitinkančias paslaugas, atžvilgiu ir sudarančiais pagrindą spęsti dėl visuomeninio tiekėjo civilinės atsakomybės, atsižvelgiant į tai, kad toks visuomeninio tiekėjo veikimas reiškia veikimą vartotojams ekonomiškai naudingiausiu būdu. Ta aplinkybė, kad elektros energijos įsigijimo tarpininkavimą BET sutarčių pagrindu vykdžiusi AB „Lietuvos energijos gamyba“ yra susijusi įmonė, neįrodo atsakovės veiksmų neteisėtumo bei jos siekio dirbtinai padidinti susijusios įmonės pajamas, atsižvelgiant į tai, kad pagal BET sutartį likutinės elektros energijos pirkimui „Nord Pool“ biržoje, siekiant užtikrinti visuomeninio tiekėjo elektros energijos poreikius, ir jos pateikimui visuomeniniam tiekėjui taikoma faktinė biržos kaina (BET sutarčių 4.1.1 punktas).
129. Kaip minėta, Vyriausybė 2014–2015 metais neįtvirtino tokio teisinio reglamentavimo, kuriuo skatintų elektros energijos gamybą termofikaciniu režimu kombinuotojo elektros energijos ir šilumos gamybos ciklo elektrinėse, nustatydama rentinos elektros energijos gamybos

apimtis, kurias privalėtų supirkti visuomeninis tiekėjas. Todėl atsakovė, vykdydama visuomeninio tiekėjo funkciją, didmeninėje prekyboje elektros energija dalyvavo visų pirma siekdama tinkamai užtikrinti vartotojų, su kuriais ją sieja dvišaliai elektros energijos pirkimo–pardavimo teisiniai santykiai, interesą, kad jų elektros energijos poreikis būtų tenkinamas ekonomiškai naudingiausiu būdu. Visuomeninio tiekėjo, kaip civilinės teisės subjekto, veikloje galiojantis dispozityvusis reguliavimo metodas, atsižvelgiant į tuo metu galiojusį teisinį reglamentavimą, leido atsakovei nuspręsti dėl elektros energijos įsigijimo tokiu būdu, kuris lemtų mažiausią kainą galutiniam vartotojui. Atsižvelgiant į tai, nagrinėjamu atveju nebuvo pagrindo pripažinti, kad ieškovė buvo diskriminuojama balansavimo elektros energijos tiekėjo atžvilgiu, ir priteisti nuostolių atlyginimą.

Dėl ieškovės diskriminacijos kitų termofikacinių elektrinių atžvilgiu

130. Minėta, kad Vyriausybės nutarimu Nr. 1051 buvo patvirtinti viešuosius interesus atitinkančias paslaugas elektros energetikos sektoriuje teikiantys asmenys 2014 metams, bendras perkamos energijos kiekis ir kiekvienai elektrinei tenkantis maksimalus galimos supirkti elektros energijos kiekis.
131. Šio teisės akto 1.1 punkto 1.1.1–1.1.8 papunkčiuose nurodyti asmenys, kuriems 2014 m. buvo pavesta teikti VIAP teikimo tvarkos aprašo 7.2 punkte įtvirtintas paslaugas: ieškovė UAB „Vilniaus energija“, UAB Kauntermofikacijos elektrinė, AB „Kauno energija“, AB „Panevėžio energija“, UAB „Litesko“ filialas „Alytaus energija“, UAB „Litesko“ filialas „Marijampolės šiluma“, UAB „ENG“ ir AB „Klaipėdos mediena“.
132. Vyriausybės nutarimo Nr. 1051 3 punktu buvo patvirtinta maksimali remtinės elektros energijos gamybos termofikaciniu režimu kombinuotojo elektros energijos ir šilumos gamybos ciklo elektrinėse apimtis 2014 metams – 700 GWh. Ši apimtis Vyriausybės nutarimo Nr. 1051 1.1 punkte nurodytiems asmenims paskirstyta taip: UAB „Vilniaus energija“ – ne daugiau kaip 402,57 GWh, iš jų: termofikacinei elektrinei Nr. 2 – ne daugiau kaip 36,71 GWh, termofikacinei elektrinei Nr. 3 – ne daugiau kaip 365,23 GWh, Salininkų katilinės termofikacinei elektrinei – ne daugiau kaip 0,63 GWh; UAB Kauntermofikacijos elektrinei – ne daugiau kaip 195,43 GWh; AB „Kauno energija“ – ne daugiau kaip 10,25 GWh, iš jų: Petrašiūnų elektrinei – ne daugiau kaip 9,42 GWh, Noreikiškių elektrinei – ne daugiau kaip 0,83 GWh; AB „Panevėžio energija“ Panevėžio termofikacinei elektrinei – ne daugiau kaip 65,65 GWh; UAB „Litesko“ filialui „Alytaus energija“ – ne daugiau kaip 13,11 GWh; UAB „Litesko“ filialui „Marijampolės šiluma“ – ne daugiau kaip 0,64 GWh; UAB „ENG“ Pasvalio rajoninei katilinei – ne daugiau kaip 3,05 GWh; AB „Klaipėdos mediena“ – ne daugiau kaip 9,30 GWh.
133. Kaip minėta šios nutarties 101 punkte, Vyriausybės nutarimo Nr. 1051 5 punkte buvo nustatyta, kad konkretų termofikacinių elektrinių, kurioms 2014 metais pavesta teikti VIAP teikimo tvarkos aprašo 7.2 punkte įtvirtintas viešuosius interesus atitinkančias paslaugas, gaminamos remtinės elektros energijos kiekį, neviršijant maksimalių remtinės elektros gamybos termofikaciniu režimu kombinuotojo elektros energijos ir šilumos gamybos ciklo elektrinėse apimčių, turėjo nulemti vartotojų, kuriems taikomos valstybės reguliuojamos elektros energijos kainos, elektros energijos poreikis, kurį tenkinant elektros energija turėjo būti įsigyjama ekonomiškai naudingiausiu būdu, *inter alia*, nediskriminuojant šio nutarimo 1.1 punkte nurodytų gamintojų.
134. Tuos pačius klausimus 2015 metais reglamentavusio Vyriausybės nutarimo Nr. 1091 1.1 punkte buvo nurodyti iš esmės tie patys juridiniai asmenys, išskyrus UAB „Litesko“ filialą „Marijampolės šiluma“. Nutarime Nr. 1091 remtinės elektros energijos gamybos termofikacinėse elektrinėse apimtis 2015 metams, lyginant su 2014 metais, sumažinta 100 GWh ir sudarė 600 GWh, kurie buvo paskirstyti taip: UAB „Vilniaus energija“ – ne daugiau kaip 327,61 GWh, iš jų: termofikacinei elektrinei Nr. 2 – ne daugiau kaip 27 GWh, termofikacinei elektrinei Nr. 3 – ne daugiau kaip 299,83 GWh, Salininkų katilinės termofikacinei elektrinei – ne daugiau kaip 0,78 GWh; UAB Kauno termofikacijos elektrinei – ne daugiau kaip 168,73 GWh; AB „Kauno energija“ – ne daugiau kaip 1,75 GWh, iš jų: Petrašiūnų elektrinei – ne daugiau kaip 0,57 GWh, Noreikiškių elektrinei – ne daugiau kaip 1,18 GWh; AB „Panevėžio energija“ Panevėžio termofikacinei elektrinei – ne daugiau kaip 90,91 GWh; UAB „Litesko“ filialui „Alytaus energija“ – ne daugiau kaip 3,64 GWh; UAB „ENG“ Pasvalio rajoninei katilinei – ne daugiau kaip 2,59 GWh; AB „Klaipėdos mediena“ – ne daugiau kaip 4,77 GWh.
135. Vyriausybės nutarimo Nr. 1091 5 punktas, lyginant su atitinkamu Vyriausybės nutarimo Nr. 1051 punktu, išliko nepakitęs.
136. Byloje nustatyta, kad atsakovės, kaip visuomeninės tiekėjos, ir Vyriausybės nutarimų Nr. 1051 bei 1091 1.1 punkte nurodytų asmenų, kuriems pavesta teikti VIAP teikimo tvarkos aprašo 7.2 punkte įtvirtintas viešuosius interesus atitinkančias paslaugas, teisiniai santykiai (gaminti elektros energiją pagal visuomeninio tiekėjo pareiktą ir su konkrečiu gamintoju sudertą poreikį) buvo įforminami dvišalėmis elektros energijos pirkimo–pardavimo sutartinėmis, kuriose šalys aptardavo savo ekonominių santykių sąlygas.
137. Kasaciniame skunde ieškovė kelia jos diskriminavimo kitų termofikacinių elektrinių atžvilgiu klausimą. Nurodomi argumentai plėtojami dviem aspektais: 1) ieškovė teigia, kad atsakovės sudarytos sutartys su visomis termofikacinėmis elektrinėmis nebuvo vienodo turinio – iš ieškovės įsipareigota supirkti elektros energijos kiekį, atitinkantį ieškovės eksploatuotų termofikacinių elektrinių techninį minimumą, o keliuose su kitais subjektais sudarytose atitinkamose sutartyse buvo sulygta dėl didesnio perkamos elektros energijos kiekio; 2) ieškovė teigia, kad jos pagamintos elektros energijos supirkimo kaina buvo mažesnė už kitoms termofikacinėms elektrinėms nustatytą supirkimo kainą (nors rinkos kaina buvo vienoda visoms elektrinėms, kainų skirtumą lėmė tai, jog VIAP dedamoji ieškovės elektrinėms buvo mažiausia), todėl visuomeninis tiekėjas, tenkindamas vartotojų, kuriems taikomos valstybės reguliuojamos elektros energijos kainos, elektros energijos poreikį virš techninio minimumo, turėjo elektros energiją pagal remtinės elektros energijos gamybos apimtį pirkti pirmiausia iš ieškovės.
138. Pažymėtina, kad pirmą kartą nagrinėdamas civilinę bylą apeliacinė tvarka, Lietuvos apeliacinis teismas 2018 m. lapkričio 6 d. nutartyje, vertindamas atsakovės, kaip visuomeninės tiekėjos, ir gamintojų, kuriems pavesta teikti VIAP teikimo tvarkos aprašo 7.2 punkte įtvirtintas viešuosius interesus atitinkančias paslaugas, dvišalės elektros energijos pirkimo–pardavimo sutartyse įtvirtintų pagamintų ir patiektų elektros energijos kiekių pagal remtinės gamybos apimtį nustatymo kriterijus, nustatė, kad atsakovė 2014–2015 metais iš absoliučios daugumos gamintojų, teikiančių minėtas paslaugas, įsipareigojo nupirkti techninio minimumo gamybos režimu pagamintos elektros energijos kiekius, išskyrus kelis gamintojus, kurių atžvilgiu sutartyse įtvirtino didesnis 2014 metais išpirktinos elektros energijos kiekis, nei pagamintus techninio minimumo režimu, nors jų elektros energijos supirkimo kainos nebuvo pačios mažiausios. Byloje nustatytos faktinės aplinkybės, kad techninio minimumo kriterijus nebuvo taikomas atsakovės, kaip visuomeninės tiekėjos, 2013 m. gruodžio 27 d. sudarytoje Elektros energijos pirkimo–pardavimo sutartyje su AB „Klaipėdos mediena“, 2013 m. gruodžio 27 d. sudarytoje Elektros energijos pirkimo–pardavimo sutartyje su UAB „ENG“, 2013 m. gruodžio 30 d. sudarytoje Elektros energijos pirkimo–pardavimo sutartyje su UAB „Litesko“ dėl UAB „Litesko“ filialo „Alytaus energija“ Alytaus rajoninės katilinės elektrinės, 2014 m. kovo 10 d. sudarytoje Elektros energijos pirkimo–pardavimo sutartyje su AB „Kauno energija“ dėl Noreikiškių rajoninės katilinės elektrinės (Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. lapkričio 6 d. nutarties 128, 130 punktai). Apeliacinės instancijos teismas nurodė, jog, siekiant įvertinti atsakovės veiksmų teisėtumą ir galimai neteisėtų veiksmų mastą, perkant elektros energiją iš VIAP aprašo 7.2 punkte nustatytas paslaugas ginčo laikotarpiu teikusią gamintojų svarbu ne tik tai, kokius įsipareigojimus dėl supirktinų elektros energijos kiekių pagal su gamintojais sudarytas sutartis prisiėmė atsakovė, tačiau ir kiek realiai ginčo laikotarpiu supirko remtinės elektros energijos iš šias paslaugas teikusią gamintojų. Byloje trūkstant duomenų tokiai analizei atlikti, civilinė byla buvo grąžinta pakartotinai nagrinėti pirmosios instancijos teismui.
139. Civilinę bylą pakartotinai išnagrinėjęs Vilniaus apygardos teismas 2020 m. sausio 28 d. sprendimu pripažino, kad ieškovė buvo diskriminuojama kitų termofikacinių elektrinių atžvilgiu, ir priteisė ieškovei iš atsakovės 1 724 600 Eur nuostolių atlyginimą už 2014 m. ir 535 000 Eur nuostolių atlyginimą už 2015 m. Pirmosios instancijos teismas nustatė, kad atsakovė nepateikė jokių objektyvių kriterijų, kuriais

remdamasi ji iš asmenų, kuriems pavesta teikti VIAP teismo tvarkos aprašo 7.2 punkte įtvirtintas viešuosius interesus atitinkančias paslaugas, pirkto konkretų elektros energijos kiekį virš techninio minimumo, neviršijant kiekvienam gamintojui nustatytos maksimalios remtinės elektros energijos gamybos apimtys, taip pat, atsižvelgdamas į šiem asmenims nustatytas elektros energijos supirkimo kainas, nustatė, jog tai nebuvo ekonominio naudingumo vartotojams kriterijus. Teismas aiškiu, nedviprasmišku ir objektyviu kriterijumi, atsakovei priimanč sprendimus dėl elektros energijos įsigijimo virš techninio minimumo iš asmenų, kuriems pavesta teikti VIAP teismo tvarkos aprašo 7.2 punkte įtvirtintas viešuosius interesus atitinkančias paslaugas, laikė vienodos proporcijos, skaičiuojamos nuo maksimalios kiekvienam iš šių asmenų nustatytos remtinės elektros energijos gamybos apimtys, išpirkiną (2014 m. – 68,47 proc., o 2015 m. – 71,39 proc.).

140. Lietuvos apeliacinis teismas šiame kasaciniame procese skundžiamą 2020 m. birželio 11 d. nutartimi nesutiko, kad pirmosios instancijos teismo pasirinktas vienodos proporcijos kriterijus (2014 m. – 68,47 proc., o 2015 m. – 71,39 proc.), nustatant išpirktinos elektros energijos kiekius iš asmenų, kuriems 2014–2015 metais buvo pavesta teikti VIAP teismo tvarkos aprašo 7.2 punkte įtvirtintas viešuosius interesus atitinkančias paslaugas, galėtų būti vertinamas kaip nediskriminacinis, nes: *pirma*, teisės aktuose nebuvo įtvirtinta pareiga atsakovei išpirkti kvotų vienu procentiniu santykiu (fiksuotą vienodą procentinį dydį iš visų termofikacinių elektrinių); *antra*, termofikacinių elektrinių techninis galimumas bendros techninio minimumo savybės neturi, todėl termofikacinių elektrinių startinė pozicija negali prasidėti nuo remtinės elektros energijos kiekio nulinės padalios; *trečia*, visų ginčo termofikacinių elektrinių padėtis buvo diferencijuota pagal Vyrųsybės joms skirtas kvotas, o mažosioms elektrinėms nustatytos kvotos maksimumas buvo artimas jų techninio minimumo režimu pagamintam elektros energijos kiekiui (dėl to 2014–2015 metais iš mažesniųjų termofikacinių elektrinių (pvz., UAB „ENG“, ieškovės Salininkų termofikacinės elektrinės) buvo nupirktas 100 proc. priskirtos maksimalios kvotos).

141. Lietuvos apeliacinis teismas skundžiamą 2020 m. birželio 11 d. nutartimi, pripažindamas, kad ieškovė nebuvo diskriminuojama kitų termofikacinių elektrinių atžvilgiu, ir panaikindamas šią Vilniaus apygardos teismo 2020 m. sausio 28 d. sprendimo dalį, vadovavosi proporcingumo techninio minimumo gamybos režimu pagamintos remtinės elektros energijos gamybos apimtys kriterijumi, padarydamas išvadą, kad ieškovės padėtis 2014 ir 2015 metais buvo pranašesnė ir ji gavo daugiau pajamų iš VIAP lėšų nei bet kuris kitas elektros energijos gamintojas, kuriam 2014–2015 metais buvo pavesta teikti VIAP teikimo tvarkos aprašo 7.2 punkte įtvirtintas paslaugas. Šią išvadą apeliacinės instancijos teismas padarė atlikęs duomenų, įtvirtinančių ieškovės ir visų kitų asmenų, kuriems 2014–2015 metais buvo pavesta teikti VIAP teikimo tvarkos aprašo 7.2 punkte įtvirtintas viešuosius interesus atitinkančias paslaugas, įvertinimą dėl minimalios darbinės galios, tai pat dėl atsakovės nupirkto bendro, taip pat ir virš techninio minimumo, elektros energijos kiekio. Lietuvos apeliacinis teismas nurodė, kad: i) 2014 metais ieškovės techninis minimumas sudarė iš viso 58,30 MW, kitų gamintojų – iš viso 65,39 MW, atsakovė nupirko iš ieškovės iš viso 232 426 MWh elektros energijos kiekį, o iš visų kitų gamintojų – iš viso 237 975 MWh; taip pat atsakovė įsigijo iš ieškovės iš viso 34 070 MWh elektros energijos kiekį virš techninio minimumo kiekio, o iš likusių gamintojų nupirko iš viso 22 306 MWh (suminis kiekis); ii) 2015 metais ieškovės techninis minimumas nesikeitė (sudarė iš viso 58,30 MW, kitų gamintojų – iš viso 65,39 MW), atsakovė įsigijo iš ieškovės iš viso 220 339 MWh elektros energijos kiekį, o iš visų kitų gamintojų – iš viso 209 074 MWh, taip pat atsakovė nupirko iš ieškovės 60 MWh remtinės elektros energijos virš techninio minimumo, o likusių gamintojų suminis kiekis sudarė iš viso 103 MWh.

142. Teisėjų kolegija pažymi, kad apeliacinės instancijos teismo skundžiamoje nutartyje pasirinktas ieškovės ir suminio kitų gamintojų, kuriems 2014–2015 metais buvo pavesta teikti VIAP teikimo tvarkos aprašo 7.2 punkte įtvirtintas viešuosius interesus atitinkančias paslaugas, rodiklių įvertinimas lyginamuoju aspektu dėl elektros energijos gamybos techninio minimumo režimu (minimalios darbinės galios), atsakovės supirkto bendro elektros energijos kiekio ir kiekio virš techninio minimumo nėra tinkamas, siekiant įvertinti ginčo subjektų padėtį diskriminaciniu aspektu, nes:

pirma, ji pasirinkdamas apeliacinės instancijos teismas rėmėsi klaidinga prielaida, kad sutartyse su visomis termofikacinėmis elektrinėmis buvo naudojamas tas pats supirkimo kriterijus – techninio minimumo režimu pagamintos remtinės elektros energijos kiekis (minėta, kad Lietuvos apeliacinis teismas dar 2018 m. lapkričio 6 d. nutartyje nustatė, jog su kai kuriomis elektrinėmis buvo sutarta dėl didesnio kiekio 2014 metais supirkimo). Šios klaidingos prielaidos pagrindu teismas nusprendė, kad lyginimui naudotini elektros energijos kiekiai, kuriuos atsakovė pirkto iš ginčo termofikacinių elektrinių (Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. birželio 11 d. nutarties 78 punktas);

antra, jo pagrindu nėra galimybės nustatyti objektyvių elektros energijos kiekių, kuriuos, nediskriminuodamas tarpusavyje termofikacinių elektrinių, turėjo supirkti visuomeninis tiekėjas, nusprendęs įsigyti didesnius elektros energijos kiekius, nei pagamintus termofikacinėse elektrinėse techninio minimumo režimu.

143. Nagrinėjamu atveju pagal Vyrųsybės nutarimų Nr. 1051 ir Nr. 1091 5 punktą atsakovė turėjo pareigą iš asmenų, kuriems 2014–2015 metais buvo pavesta teikti VIAP teikimo tvarkos aprašo 7.2 punkte įtvirtintas viešuosius interesus atitinkančias paslaugas, supirkti elektros energiją tokiu būdu, kuris yra ekonomiškai naudingiausias vartotojams, nediskriminuodama šią paslaugą teikiančių asmenų. Ieškovė įrodė, kad analizuojamuose teisiniuose santykiuose buvo skirtingo termofikacinių elektrinių traktavimo aprašų (nukrypimas nuo techninio minimumo kriterijaus, dvišalėse elektros energijos pirkimo–pardavimo sutartyse apibrėžiant elektros energijos kiekius, kuriuos buvo įsipareigojusi nupirkti atsakovė; bendro kriterijaus atsakovei perkant elektros energiją virš techninio minimumo nebuvimas; mažiausios supirkimo kainos nepaisymas, perkant elektros energiją iš skirtingų tą pačią paslaugą teikiančių asmenų), taigi atsakovei teko pareiga pagrįsti ir įrodyti konkrečius kriterijus, pagal kuriuos nustatytas toks traktavimo skirtumas, bei tai lėmusius motyvus. Kitaip tariant, atsakovei teko pareiga įrodyti, kad ieškovės nurodytos aplinkybės nėra ieškovės diskriminacija. Atsakovė atsiliepime į kasacinį skundą nurodė, kad ekonominio naudingumo kriterijus netaikytinas termofikacinėse elektrinėse tarpusavyje, jog jis buvo aktualus pasirenkant elektros energijos įsigijimo būdą, taip pat įrodinėjo, jog ieškovėi teko didžiausia proporcija virš techninio minimumo supirkto elektros energijos, lyginant su kitomis termofikacinėmis elektrinėmis.

144. Vis dėlto šie atsakovės argumentai nėra pakankami, siekiant pagrįsti, kad ieškovė nebuvo diskriminuojama, nes minėtos kiekvienai elektrinei tenkančios supirkto kiekio dalys neįrodo, jog renkant, iš kurios elektrinės įsigyti elektros energiją virš techninio minimumo, buvo remiamasi ekonominio naudingumo vartotojams ar kitu objektyviu kriterijumi (visiems vienodos supirkimo proporcijos taikymu ar kt.). Atsakovei to nepadarius, egzistuoja teisinis pagrindas pritarti pirmosios instancijos teismo padarytomis išvadoms dėl diskriminavimo fakto egzistavimo (EEĮ 6 straipsnio 1 dalies 8 punktas, 31 straipsnio 1 dalies 11 punkto redakcijos, galiojusios 2014–2015 metais, Vyrųsybės nutarimų Nr. 1051 ir Nr. 1091 5 punktas). Taigi pirmosios instancijos teismas pagrįstai konstatavo, jog ieškovė buvo diskriminuojama, taip pat pagrįstai nusprendė dėl jos teisės į žalos atlyginimą.

145. Kasacinis teismas pritaria pirmosios instancijos teismo pozicijai, kad, atsakovei nepagrindus kriterijų, kuriais ji rėmėsi nustatydamas virš techninio minimumo iš termofikacinių elektrinių supirkto elektros energijos kiekius, ieškovės įrodinėjamas vienodos proporcijos kriterijaus taikymas (2014 m. – 68,47 proc., o 2015 m. – 71,39 proc.), skaičiuojant nuo maksimalių šiems asmenims nustatytų remtinės elektros energijos gamybos apimtį (kvotų), gali būti pripažintas nediskriminaciniu, leidžiančiu objektyviai nustatyti elektros energijos kiekius, kuriuos, nediskriminuodamas tarpusavyje termofikacinių elektrinių, turėjo supirkti visuomeninis tiekėjas, nusprendęs įsigyti didesnius elektros energijos kiekius, nei pagamintus termofikacinėse elektrinėse techninio minimumo režimu. Tai, kad asmenų, kuriems 2014–2015 metais buvo pavesta teikti VIAP teikimo tvarkos aprašo 7.2 punkte įtvirtintas viešuosius interesus atitinkančias paslaugas, padėtis buvo diferencijuota tiek pagal termofikacinių elektrinių darbinę galią, tiek pagal maksimalias remtinės elektros energijos gamybos apimtį, nepaneigia vienodos proporcijos kriterijaus taikymo nagrinėjamoje byloje galimybės. Pažymėtina, jog, vadovaujantis Lietuvos Respublikos energetikos ministro 2009 m. lapkričio 24 d. įsakymu Nr. 1-219 patvirtintomis Elektros energijos supirkimo iš bendrų šilumos ir elektros energijos gamintojų taisyklėmis (neteko galios nuo 2015 m. liepos 4 d.), nustatant superkamos elektros energijos apimtį, skaičiuojamąją elektros energijos pardavimo apimtį lemia ne tik elektrinės nominali elektrinė galia ir elektrinės nominali šiluminė galia, bet ir numatomas patiekti ir (ar) parduoti į aprūpinimo šiluma sistemas metinis joje elektrinėje pagamintos šilumos energijos kiekis (GWh), dėl kurio sudarytos pirkimo–pardavimo sutartys, ketinimų protokolai arba parengti kiti panašūs dokumentai (minėtų taisyklių 5, 8, 9 punktai). Šilumos energijos kiekis, kurį termofikacinė elektrinė yra

įsipareigojusi pagaminti, yra objektyvus veiksnys, su kuriuo siejama vienalaikė energijos gamyba, kai to paties technologinio proceso metu gaminama naudingoji šilumos energija ir elektros energija. Kadangi vartotojų poreikį atitinkantys numatomi pateikti ir (ar) parduoti šilumos energijos kiekiai skirtingose elektrinėse nesutampa, be to, skiriasi ir elektrinių galia (tiek elektrinė, tiek ir šiluminė), todėl skiriasi ir termofikacinių elektrinių maksimalios remtinės elektros energijos gamybos apimtys: didesnis pagamintinos šilumos energijos poreikis lemia ir didesnę supirktinos elektros energijos apimtį. Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, darytina išvada, kad vienodos proporcijos nuo maksimalių supirktinos gamybos apimtys elektros energijos kvotų kriterijaus taikymas nagrinėjamu atveju užtikrina toje pačioje rinkoje veikiančių subjektų nediskriminavimą ir yra objektyviai pateisinamas tuo, kad jį taikant būtų atsižvelgta į gamintojo įsipareigojimus pagrįstus numatomus pateikti ir (ar) parduoti toje termofikacinėje elektrinėje pagamintos šilumos energijos kiekius ir galimybę šios šilumos energijos gamybos konkrečioje termofikacinėje elektrinėje metu užtikrinti kogeneraciją, proporcingą šilumos energijos gamybos apimčiai, dėl kurios pagaminimo yra įsipareigojęs konkretus gamintojas.

146. Vilniaus apygardos teismas, nustatydamas nuostolių dydį, rėmėsi ieškovės pateiktais skaičiavimais, susidedančiais iš šių etapų: 1) apskaičiavimo, kokį procentinį dydį sudaro faktiškai iš visų asmenų, kuriems pavesta teikti VIAP teikimo tvarkos aprašo 7.2 punkte įtvirtintas viešuosius interesus atitinkančias paslaugas, atitinkamais metais faktiškai supirkta elektros energijos kiekis, skaičiuojant jį nuo Vyriausybės patvirtintos maksimalios remtinės elektros energijos gamybos termofikaciniu režimu kombinuotojo elektros energijos ir šilumos gamybos ciklo elektrinėse apimtys (2014 m. šis procentinis dydis sudarė 68,47 proc., o 2015 m. – 71,39 proc. nuo maksimalios remtinės elektros energijos gamybos apimtys); 2) nustatymo, kiek turėjo būti supirkta iš ieškovei priklausančių termofikacinių elektrinių, skaičiuojant nuo kiekvienai iš jų nustatytos maksimalios kvotos, jeigu atsakovė būtų laikiusi vienodų supirkimo iš visų termofikacinių elektrinių proporcijų (2014 m. – 68,47 proc., o 2015 m. – 71,39 proc.) (ieškovė šį skaičių įvardija kaip perpaskirstytą kvotą); 3) iš perpaskirstytos kvotos atėmus faktiškai iš ieškovės supirktą kiekį gautas skirtumas laikomas elektros energijos kiekiu, kurį atsakovė turėjo pareigą supirkti iš ieškovės (2014 m. – 47,359 MWh, o 2015 m. – 13,039 MWh); 4) nesupirktą elektros energijos kiekį padauginus iš konkrečiai termofikacinei elektrinei nustatytos elektros energijos supirkimo kainos, apskaičiuojamas nuostolių negautų pajamų forma dydis. Vis dėlto kasacinis teismas nusprendžia, kad dėl toliau nurodytų priežasčių Vilniaus apygardos teismo atlikta analizė nėra pakankama ir kasacinis teismas negali pritarti tokiems skaičiavimams.
147. Žala yra savarankiška civilinės atsakomybės sąlyga, jos dydžio nustatymas yra fakto klausimas. [CK 6.249 straipsnio](#) 1 dalyje nustatyta, kad žala yra asmens turto netekimas arba sužalojimas, turėtos išlaidos (tiesioginiai nuostoliai), taip pat negautos pajamos, kurias asmuo būtų gavęs, jeigu nebūtų buvę neteisėtų veiksmų. Piniginė žalos išraiška yra nuostoliai. Jeigu šalis nuostolių dydžio negali tiksliai įrodyti, tai jų dydį nustato teismas. Kasacinis teismas yra išaiškinęs, kad tai reiškia, jog tuo atveju, kai žalos padarymo faktas, kaip pagrindas prievolei dėl žalos atlyginimo atsirasti, yra įrodytas, ieškinys dėl žalos atlyginimo negali būti atmestas tik tuo pagrindu, kad suinteresuota šalis tinkamai neįrodė patirtų nuostolių dydžio (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. balandžio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-220-916/2015; 2018 m. liepos 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-270-915/2018, 28 punktas).
148. Pateikti nuostolių dydį patvirtinančius ar paneigiančius įrodymus yra ginčo šalių pareiga ([CPK 12, 178 straipsniai](#)) (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. lapkričio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-460/2008; 2010 m. kovo 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-118/2010). Konkrečiai – žalos dydžio įrodinėjimo našta tenka ieškovui. Ieškovas privalo įrodyti jo teisę sukurančius faktus, tačiau neturi įrodinėti tą teisę paneigiančių faktų – tokius faktus, atsisikirdamas į ieškovo reikalavimą, turi įrodyti atsakovas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. vasario 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-112/2008).
149. Nagrinėjamoje byloje ieškovės pasiūlytas ir pirmosios instancijos teismo patvirtintas negautų pajamų skaičiavimas, grindžiamas iš ieškovės nesupirktu remtina elektros energijos gamybos apimtimi laikomu elektros energijos kiekiu, kurį atsakovė privalėjo supirkti, jei nebūtų diskriminavusi ieškovės kitų termofikacinių elektrinių atžvilgiu, buvo atliktas remiantis už elektros energiją mokėtina supirkimo kaina, neįvertinus, ar pagal su ieškove sudarytas dvišales elektros energijos pirkimo-pardavimo sutartis nenustatytas supirkti elektros energijos kiekis buvo realiai pagaminintas. Tai galėjo lemti, kad, skaičiuojant negautas pajamas pagal ieškovės pasiūlytą būdą, nebuvo įvertintos negautos pajamos mažinančios lėšos, kurias ieškovė gavo pardavusi pagaminatą, tačiau visuomeninio tiekėjo nenumatytą supirkti remtinės elektros energijos dalį. Prekybos elektros energija taisyklėse nustatytais būdais ir tvarka (tiek biržos kaina, tiek VIAP lėšos) (VIAP teikimo tvarkos aprašo 12.2 punktas). Tai taip pat galėjo lemti, kad į ieškovės pateiktą nuostolių apskaičiavimą galėjo būti įtrauktos sąnaudos, kurių ji realiai nepatyrė, paaiškinę, kad negamino visuomeninio tiekėjo nenumatytos supirkti remtinės elektros energijos apimtys, atsižvelgiant į tai, kad į elektros energijos supirkimo kainą, kuri nagrinėjamu atveju buvo naudojama nuostolių dydžiui apskaičiuoti, yra įskaičiuotos kintamosios sąnaudos, apimančios gamtinių dujų įsigijimą.
150. Atsižvelgdama į tai, kad kasacinis teismas fakto klausimų nesprendžia ([CPK 353 straipsnio](#) 1 dalis), o nurodytos aplinkybės susijusios su faktinių aplinkybių nustatymu bei įvertinimu, teisėjų kolegija nusprendžia, kad tai sudaro teisinį pagrindą bylos dalį dėl ieškovės patirtų nuostolių dydžio nustatymo ir jų atlyginimo priteisimo, pripažinus, kad ieškovė buvo diskriminuojama kitų termofikacinių elektrinių atžvilgiu, perduoti iš naujo nagrinėti apeliacinės instancijos teismui.
151. Bylos dalį dėl nuostolių dydžio nagrinėdamas iš naujo, apeliacinės instancijos teismas turėtų į skaičiavimo formulę įtraukti ir įvertinti, kiek ieškovės elektros energijos buvo faktiškai pagaminta, siekiant, kad ją supirktų atsakovė; kiek iš ieškovės pagamintos, bet atsakovės nesupirktos elektros energijos buvo parduota rinkoje Prekybos elektros energija taisyklėse nustatytais būdais ir tvarka, kiek gauta VIAP lėšų, jei tokios buvo mokamos. Vertindamas nuostolių dėl faktiškai pagamintos, bet nesupirktos energijos dydį, teismas turėtų atimti ieškovės rinkoje parduotos energijos kainą bei už atitinkamos energijos gamybą gautą VIAP lėšų sumą.
152. Pripažinus atsakovės pareigą supirkti šioje byloje nustatytą elektros energijos virš techninio minimumo kiekį bei nustačius, kad ieškovė jo (ar jo dalies) faktiškai nepagamino, ieškovės nuostolių dydį sudarytų jos pastoviosios sąnaudos už atitinkamą laikotarpį, skirtos ieškovės įsipareigojimų atsakovei vykdymui užtikrinti. Taigi tokiu atveju iš ieškovės negautų pajamų, kurių skaičiavimui naudojama elektros energijos supirkimo kaina, turėtų būti atimtos supirkimo kainos dalį sudarančios kintamosios sąnaudos (gamtinių dujų įsigijimo sąnaudos ir kt.), kurių ieškovė realiai nepatyrė.
153. Dėl pirmiau nurodytų argumentų visumos teisėjų kolegija konstatuoja, kad skundžiama apeliacinės instancijos teismo nutarties dalis, kuria atmestas ieškovės reikalavimas pripažinti, kad UAB „Vilniaus energija“ buvo diskriminuojama kitų termofikacinių elektrinių atžvilgiu yra naikintina, paliekant galioti pirmosios instancijos teismo sprendimą, kuriuo šis reikalavimas buvo pripažintas pagrįstu ir tenkintas, konstatuojant minėtą ieškovės teisių pažeidimą. Tuo tarpu apeliacinės instancijos teismo nutarties dalis, kuria atmestas reikalavimas dėl nuostolių, atsiradusių diskriminuojant ieškovę kitų termofikacinių elektrinių atžvilgiu, priteisimo, naikintina, civilinė byla dėl šio reikalavimo perduodant apeliacinės instancijos teismui nagrinėti iš naujo, siekiant nustatyti šioje kasacinio teismo nutartyje išvardytas nuostolių dydžiui nustatyti reikšmingas aplinkybes ([CPK 359 straipsnio](#) 1 dalies 5 punktas).

Dėl bylinėjimosi išlaidų

154. Kasaciniam teismui nusprendus civilinės bylos dalį dėl ieškinio reikalavimo priteisti nuostolių, atsiradusių diskriminuojant ieškovę kitų termofikacinių elektrinių atžvilgiu, atlyginimą grąžinti apeliacinės instancijos teismui nagrinėti iš naujo, šalių bylinėjimosi išlaidų atlyginimo klausimas paliktinas spręsti apeliacinės instancijos teismui kartu su kitų bylinėjimosi išlaidų paskirstymu ([CPK 93, 96 straipsniai](#)).

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 359 straipsnio 1 dalies 1, 3 ir 5 punktais, 362 straipsnio 1 dalimi,

nutaria:

Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2020 m. birželio 11 d. nutartį pakeisti.

Panaikinti Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2020 m. birželio 11 d. nutarties dalį, kuria atmestas ieškinio reikalavimas pripažinti, kad UAB „Vilniaus energija“ buvo diskriminuojama kitų termofikacinių elektrinių atžvilgiu, ir dėl šio ieškinio reikalavimo palikti galioti Vilniaus apygardos teismo 2020 m. sausio 28 d. sprendimą, kuriuo nuspręsta pripažinti, kad uždaroji akcinė bendrovė „Vilniaus energija“ buvo diskriminuojama kitų termofikacinių elektrinių atžvilgiu.

Panaikinti Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2020 m. birželio 11 d. nutarties dalį, kuria atmestas ieškinio reikalavimas priteisti ieškovei uždarajai akcinei bendrovei „Vilniaus energija“ iš atsakovės akcinės bendrovės „Energijos skirstymo operatorius“ 1 724 600 Eur nuostolių atlyginimą už 2014 m. ir 535 000 Eur nuostolių atlyginimą už 2015 m., o civilinę bylą dėl šio ieškinio reikalavimų perduoti iš naujo nagrinėti apeliacinės instancijos teismui.

Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2020 m. birželio 11 d. nutarties dalį dėl kitų ieškinio reikalavimų palikti nepakeistą.

Ši Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis yra galutinė, neskundžiama ir įsiteisėja nuo priėmimo dienos.

Teisėjai

Alė Bukaviniene

Virgilijus Grabinskas

Andžej Maciejewski